

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTE MÜDAHALELER VE SONRASI KENTSEL
BİR FENOMEN: YAŞAYAN ÖLÜ KENT VE KAPSAMINDA
TAHTAKALE’DE YAŞAMSALLIĞIN İZİNİ SÜRMEK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fulya ELİYATKIN**

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

OCAK 2010

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTE MÜDAHALELER VE SONRASI KENTSEL
BİR FENOMEN: YAŞAYAN ÖLÜ KENT VE KAPSAMINDA
TAHTAKALE’DE YAŞAMSALLIĞIN İZİNİ SÜRMEK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fulya ELİYATKIN
(502041016)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25 Aralık 2009

Tezin Savunulduğu Tarih : 28 Ocak 2010

**Tez Danışmanı : Doç. Dr. Arda İNCEOĞLU (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Bülent Tanju (YTU)
Yrd. Doç. Dr. İpek Yada Akpınar (ITU)**

OCAK 2010

Aileme,

ÖNSÖZ

Kesintili ve zorlu tez sürecimde, bugüne kadar hep yanımda olmuş canım aileme, katkısını ve yardımını hiç esirgemeyen değerli danışmanım Arda İnCEOğlu'na, tezimi beraber yazdığım ve benim için hep itici bir güç oluşturan sevgili arkadaşım Nevzat Efe Çelimli'ye çok teşekkür ediyorum.

Aralık 2009

Fulya Eliyatkin

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç.....	1
1.2 Konu ve Yöntem.....	1
2. İLK MÜDAHALE: ENDÜSTRİ DEVRİMİ VE MODERNİTE PROJESİ.....	5
2.1 Müdahale Gerekliliği: Endüstri Devrimi ve Kentleşme.....	5
2.2 Müdahalenin İdeası: Modern, Modernizm, Modernite Projesi.....	7
2.3 Müdahalenin Ölümcüllüğü: Modernite Bağlamında “Eski” ve “Yeni”....	9
2.4 Müdahale: Modernite’nin Kent Planlaması, Eski Kenti Silmek.....	12
2.5 Müdahalenin Sonu: Modern Kentin Yabancılığı.....	18
3. İKİNCİ MÜDAHALE: MODERN İNSAN VE KENTİ DÖNÜŞTÜRMESİ.....	23
3.1 Müdahalenin Öznesi: Modernizm ve Modern İnsan.....	23
3.2 Müdahalenin İdeası: Tüketim Toplumu, Kültürel Endüstri ve Alışveriş..	24
3.3 Müdahale: Modern İnsanın Kenti Dönüştürmesi, Kentin Objeleşmesi...	29
4. ÜÇÜNCÜ MÜDAHALE: KENTİ YENİDEN YENİLEMEK.....	31
4.1 Müdahalenin İdeası: Kayıp Kentsel Hafıza.....	31
4.2 Müdahalenin İdeası: Anıtsallık ve Kentsel Anıtlar.....	31
4.3 Müdahale ve Sonu: Yeni Olarak Eski’yi Yapmak ve Kentsel Yenileme, İçi Boşalan Kent.....	32
5. GÜNÜMÜZ KENT FENOMENLERİ VE MÜDAHALE ARAYIŞLARI.....	35
5.1 Müdahaleler Sonrası Kent, Yaşayan Kent, Ölü Kent Tanımları.....	35
5.2 Yaşatılan Ölü Kentler: Kentsellik, Stratejik Kent Planlamaları, Tarihi Kenti Canlandırmak.....	37
5.3 Anlaşılamayan Kentsel Fenomenler: Yaşayan Ölü Kent.....	46
5.4 Kenti Yeniden Bilebilme Gereksinimi: Fenomenolojik Yaklaşımlarla Kenti Anlamaya Çalışmak.....	48

6. TAHTAKALE’DE YAŞAYAN ÖLÜ KENT FENOMENİNİN İNCELENMESİ.....	53
6.1 Modern Maskesi Altında İstanbul.....	53
6.2 İstanbul’da Yaşayan Ölü Kent Fenomeni: Tahtakale.....	54
6.2.1 Tarihsel Miras.....	55
6.2.2 Lokasyon.....	59
6.2.3 Var olmayan Sınırlar ve İşaretler.....	63
6.2.4 Kentsel Alışkanlıklar.....	66
6.2.5 Ürün Çeşitliliği.....	67
6.2.6 Var olan Anıtlar.....	69
6.2.7 Karmaşa, Çeşitlilik, Renk.....	72
6.2.8 Caddeler, Sokaklar.....	73
6.2.9 Kendi Kendini Sürdürebilen Kent Olarak Tahtakale.....	77
7. SONUÇ: YENİ BİR MÜDAHALE ANLAYIŞI.....	81
KAYNAKLAR.....	85

KISALTMALAR

CIAM	: Congress of International Modern Architects
MARS	: Modern Architecture Research Society
CNU	: Congress for the New Urbanism
IBA	: International Building Exposition

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 : Paris'inin Haussman tarafından yıkılışı.....	13
Şekil 2.2 : Eski kentsel dokunun yok edilmesine saldıran bir karikatür.....	14
Şekil 2.3 : Le Corbusier'in Çağdaş Kent önerisi.....	16
Şekil 2.4 : Le Corbusier'in Paris için Plan Voisin önerisi.....	16
Şekil 2.5 : Le Corbusier'in Chandigarh için tasarımı.....	17
Şekil 2.6 : Oscar Niemeyer ve Lucio Costa'nın Brazil Kenti için tasarımı.....	21
Şekil 3.1 : Paris pasajları.....	25
Şekil 3.2 : Londra Crystal Palace.....	26
Şekil 3.3 : Otis firması broşüründen bir imaj.....	27
Şekil 3.4 : İngiltere alışveriş merkezi inşaatı oranları.....	28
Şekil 3.5 : İnsanların objeleştirilmesi.....	28
Şekil 3.6 : Duane Hanson'dan Young Shopper.....	29
Şekil 3.7 : Bir imaj tüketim kutusu olarak alışveriş merkezi.....	30
Şekil 5.1 : Evil Planner karikatürü.....	37
Şekil 5.2 : Leon Krier'in doğru şehir eskizi.....	39
Şekil 5.3 : Covent Garden, İngiltere.....	39
Şekil 5.4 : Boston'da Central Avery yapımı için yıkım.....	40
Şekil 5.5 : Boston'da Central Avery ve kentsel dokuyu ikiye ayırmak.....	40
Şekil 5.6 : Boston'da City Hall'dan önce ve sonra kentsel doku.....	41
Şekil 5.7 : Boston'da West End yıkım süreçleri.....	42
Şekil 5.8 : Boston'da farklı insan ölçekleri: City Hall ve Quincy Market.....	42
Şekil 5.9 : Bologna kentsel yenilemesinde kentli ölçeği.....	43
Şekil 5.10 : Bologna'da konut ve ticaret birimleri.....	43
Şekil 5.11 : Barcelona'da La Crueta Del Coll meydanı.....	44
Şekil 5.12 : Barcelona'da kentsellik örneği: Yaya akslarının korunması.....	45
Şekil 5.13 : Barcelona'da eski kent içinde yeni rezidans binalarının yapılması..	45
Şekil 5.14 : Barcelona'da kent dokusunu yok etmemesi için planlanan yol şemaları.....	45
Şekil 5.15 : Krier'in "doğru" çoğulculuk eskizi.....	51
Şekil 5.16 : Krier'in "yanlış" çoğulculuk eskizi.....	51
Şekil 6.1 : 20. yy başlarında Tahtakale'nin denizle bağlantısı.....	56
Şekil 6.2 : 1964 yılı Eminönü Meydanı sahil yolu.....	57
Şekil 6.3 : 1956 yılı Tahtakale.....	58
Şekil 6.4 : 1960'larda Tahtakale.....	58
Şekil 6.5 : 1875 tarihli Eminönü Yerleşimi. Taşbasma haritalardan yararlanılarak, 1964 yılında İstanbul Belediyesi tarafından çizilmiştir.....	59
Şekil 6.6 : 1980'lerde Eminönü Meydanı, sahil kesiminin ulaşımına ayrılması...	60
Şekil 6.7 : Yeniden düzenleme projesine göre 1994 yılı Eminönü Meydanı.....	61
Şekil 6.8 : Günümüzde Eminönü bölgesi, havadan fotoğraf.....	61

Şekil 6.9 : Mısır Çarşısı, Kapalı Çarşı, Süleymaniye Külliyesi'nin Tahtakale ile ilişkisi.....	62
Şekil 6.10 : Tahtakale'nin sınırı olarak Mısır Çarşısı duvarı.....	64
Şekil 6.11 : Tahtakale'nin sınırı olarak kahve dükkanı.....	65
Şekil 6.12 : Tahtakale kullanıcıları.....	66
Şekil 6.13 : Tahtakale kullanıcıları.....	67
Şekil 6.14 : Ürün çeşitliliği.....	68
Şekil 6.15 : Altuğ Varan tarafından yapılmış Tahtakale karikatürü.....	69
Şekil 6.16 : Eminönü Yeni Cami.....	70
Şekil 6.17 : Mısır Çarşısı.....	70
Şekil 6.18 : Tahtakale Hamamı'nın nostaljik bir kafeye dönüşmesi.....	71
Şekil 6.19 : Tahtakale Hamamı'nın uzak doğu ürünlerine bürünmesi.....	71
Şekil 6.20 : Nevski Bulvarı.....	73
Şekil 6.21 : Cadde-yaya-araç ilişkisi.....	74
Şekil 6.22 : Tahtakale'de cadde-yaya-araç ilişkisi.....	74
Şekil 6.23 : Caddelerin darlığı.....	75
Şekil 6.24 : Caddede araba ve kalabalıkların tıkanması.....	75
Şekil 6.25 : Pasajlara bağlanan çeşitli kemeraltı mekanları.....	76
Şekil 6.26 : Caddeden geçilen farklı kimlikteki pasajlar, bahçeler.....	76
Şekil 6.27 : Minibar Örneği, kamusal alanın mekansallaşması.....	79
Şekil 6.28 : Oda Projesi'nin Tahtakale pasajlarında yaptığı peyzaj çalışması....	80

KENTE MÜDAHALELER VE SONRASI KENTSEL BİR FENOMEN: YAŞAYAN ÖLÜ KENT VE KAPSAMINDA TAHTAKALE’DE YAŞAMSALLIĞIN İZİNİ SÜRMEK

ÖZET

Yüzyıllar boyu, geleneksel ve durağan bir yapısı olan kentler, 19. yüzyılda Aydınlanma ve Endüstri Devrimi ile büyük bir değişim içerisine girmiştir. Öncelikle nüfus akımlarıyla kent dolup taşmış ve kaçınılmaz olarak günün yeni ekonomik, teknolojik, kültürel, sosyal, politik ve mekansal ihtiyaçlarına karşılık veremez hale gelerek köhnemiştir. Bu andan itibaren kent, sayısız farklı yaklaşım içeren sayısız müdahaleye maruz kalmıştır. Modernite projesi dünyayı yeni baştan tasarlama ideali ile “eski”yi tamamen reddedip, “yeni”yi oluşturabilmek için kentleri yıkarak (öldürerek), birinci müdahaleyi gerçekleştirmiştir. Kasıtlı veya değil, modern kent planları tarafından tekbiçimciliğe zorlanan modern insanın kentin içinde yabancılaşmasının, yeni ekonomik düzenlerle tüketim ve alışveriş kültürünü yeni bir eğlence anlayışı olarak benimsemesinin sonucunda kent ikinci bir müdahaleye maruz kalarak bir tüketim objesine dönüştürülmüştür. “Eski”nin yıkılması, doğal bir tepki olarak “eskiye özlem”i tetiklemiş, gerek spekülâtorlerin, gerekse biçimsel bir nostalji hissiyle hareket eden kent planlamacılarının kenti yenileme başlığı altında, eski kent dokusunu ve anıtlarını tüketim kültürüne uygun bir şekilde yeniden işlevlendirmesi, kentsel hafızanın ve değerlerinin kaybolmasına yol açmış, bu üçüncü müdahalede kent bir bakıma yeniden öldürülmüştür. Yapılan tüm müdahaleler, çoğunlukla beklenmedik, çoğu zaman da olumsuz sonuçlara yol açmıştır; bu durumda günümüz müdahalecilerinin baş amacı kentselliği anlamak ve kentteki yaşamsallığa zarar vermeden kabul edilebilir müdahaleyi yapabilmek olmuştur. Ne var ki, kent planlama olgusunun kötü şöhreti, artık dünya nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan kentlinin güvenini sarsmıştır; her türlü planlama önerisi baştan büyük bir şüphecilikle ve kötümserlikle karşılanmaktadır.

Kent artık, tek bir disiplinin indirgemeci yaklaşımıyla çözümlenemeyecek kadar karmaşık bir olgudur; sosyal, kültürel, politik, teknolojik, ekonomik ve uzamsal parçalarının birbirleriyle sürekli ve çok yönlü bir etkileşim içinde oluşu çok katmanlılığı ve çok bakışlılığı doğurmaktadır. Bu olguyu çözebilmek için yeni tanımlar oluşturulmalı, yeni yaklaşımlar benimsenmeli, yeni yöntemler denenmelidir.

Pozitivist bir gözlemler kent içinde “ölü” ve “yaşayan” bölgeler olduğunun söylenebilir. Görünürde kent içinde günümüz kentlisinin gereksinimlerine karşılık verebilen bölgeler, canlılığı barındırmakta; bu gereksinimleri barındıramayan ve her anlamda eskimiş olan bölgeler ise yaşamsallıklarını kaybetmektedir. Ancak, fenomenolojik bir bakışla, kentin içinde bu terimlerin istisnası olan ve hiçbir şekilde günümüz kentlisinin isteklerini yerine getiremeye de son derece canlı bir şekilde yaşayan sıra dışı bölgeler, “yaşayan ölü kentler” gözlenebilir. Bu çalışmanın amacı, yaşayan ölü kentlerin içindeki yaşamsallığın Tahtakale üzerinden fenomenolojik (kişisel, niteliksel ve diyalektik) bir yaklaşımla incelenmesi, kent yaşamsallığının kodlarının ve kente doğru / meşru müdahale kavramının sorgulanmaya açılmasıdır.

INTERVENTIONS TO CITIES AND AN URBAN PHENOMENON AFTER: ALIVE DEAD CITIES AND TRACING VITALITY IN TAHTAKALE

SUMMARY

Cities which were conventional and stable for centuries have crossed a major evolution during 19th century with Enlightenment and Industrial Revolution. At first, the city soon became overcrowded with the huge population migrating. It couldn't sustain the new technological, cultural, social, political and spatial necessities of day's necessities and soon became dilapidated. From then, the city has been exposed to multiple interventions with multiple attitudes: Modernity, with the ideal to build a new world, rejected the old and completed the first intervention by destructing (killing) the old city to build new one. By modern city plans, modern man was forced to be stereotype – deliberately or not. His alienation and embracement of consumption in means of a new leisure was the second intervention transforming the city to a consumable product. The destruction of “old” naturally triggered a “longing for old”; either speculators, or planners who were driven by a figural nostalgia, re-functioned old city tissue and monuments appropriate to the culture of consumption. By this third intervention, urban memory and values were lost, the city was killed again. All these interventions caused unexpected, mostly cynical consequences which led current planners to aim understanding the urbanism and practicing a reasonable intervention not harmful for urban vitality. However, infamous city planning has already become unreliable; every plan has faced a great suspicion and pessimism.

The city is too complicated to be analyzed by a reductionist approach of one discipline; its social, cultural, political, technological, economical and spatial aspects are constantly interactive, conceiving a multi level structure. To analyze this phenomenon, new definitions shall be conceived, new approaches shall be embraced, and innovative methods shall be experimented.

By a positivist observation, it can be claimed that there are “dead” and “alive” zones in cities. In appearance, zones which can supply the demands of today's city dwellers live and zones outmoded in every aspect die. However, by a phenomenological look, the zones which are exceptionally vivid can be seen although they cannot satisfy the requirements of this contemporary era. These are termed as “alive dead cities” and the aim of this study is to examine the vitality of alive dead cities over Tahtakale. The anticipation is to discover the codes of vitality which can sustain a legitimate / right intervention to cities.

1. GİRİŞ

1.1 Amaç

Bu çalışmanın amacı temelde günümüz kentine doğru / meşru bir müdahale kavramını oluşturabilmek için yeniden anlayabilmektir. Çıkış noktası, kentsel ve mimari ölçeklerde yaşamsallığı olan projeler yapabilmek için gerekli kriterlerin, söz konusu kriterleri içermediği halde yaşamsallığı içeren Tahtakale bölgesinin kentsel deneyimlenmesi sonucu sorgulanmasından doğmuştur. Bu durumda kentin incelenmesi, kentin ve kentlinin bugünkü benliklerinin sorgulanması ve sonuçta var olanın kişisel ve fenomenolojik bir analizi, bu hedef doğrultusunda sonrasının sorgulanması amaçlanmıştır.

1.2 Konu ve Yöntem

Bu amaç dâhilinde kentin bugünkü varoluşu sorgulanmalıdır. Çalışma kapsamında öncelikle kente yapılan müdahaleler sonrası kentin (ve kentlinin) yaşadığı dönüşümlere değinilmiştir.

Geleneksel kentin yavaş dönüşüm hızına en belirgin ve ilk müdahalenin Modernite ile başladığı kabul edilmiştir. Bu başlık altında Modernite'nin salt bilim ve sanat düzeyinde bir değişiklikler bütünü olmadığı, insanın ve yaşamın temelinden bir değişikliğe yol açan bir düşünce sistemi ve bakış açısı olduğu belirtilmiştir. Bu kökten değişim, her şeyin kökten değişmesi arzusunu beraberinde getirir. “Eski” istenmeyen, “Yeni” arzulanan olmuştur. Kent de bu dönüşümden payını almış, yeniden yapılmadan önce silinmek, yok edilmek istenmiştir. Bu bakış açısıyla dönemin kent planlama çalışmaları incelenmiştir.

Kente ikinci müdahale dolaylı olarak silinen ve yeniden yapılan kent içinde yaşayan yeni kentliden, modern insandan gelmiştir: Modern sokaktaki insanı da dönüştürmüştür; insan daha karmaşık ve tatminsiz bir yapıya bürünmüş, sonsuz ve çelişkili arzular edinmiştir; hem yalnız kalmak hem de kentin kalabalığı içinde bir yer almayı istemek gibi. Endüstri Devrimi'nin talepten daha yüksek bir hızda arz

sağlayabilmesi, insanın bu çelişkili ve tatminsiz doğasını alıp tüketme eğilimine dönüştürmüş; insan al-tüket-tekrar al çemberine sokulmuştur. Bunun sonucunda her türlü değer kaybı, her şeyin objeleşmesine sebep olur; bu yeni eğilimler sonucu insanın gündelik yaşamı değişir, alışveriş ihtiyaçların karşılanmasından bir yaşam olgusu haline getirilir. Kent de bu yeni insana göre içine yeni mekanlar, yeni işlevler almaktadır; bu yeni insanın tatminsiz arzuları kenti sonsuz bir oluşum döngüsü içine sokar. Bu döngüde kent, Modernitenin sağladığı, teknolojik gelişimlerin de ivmelendirdiği bir hız ile kendini yapmaya, yıkıp yeniden yapmaya, yıkmadan üzerine oluşmaya başlar. Modern insanın tüketmeye eğilimi kentin bir “obje” haline gelmesine neden olur. Kent, imajlarla dolmaya, doldurulmaya başlar, bu imajlar ve kent hızla tüketilir hale gelir. Modern insan ve insanın kenti dönüşüme zorlaması ikinci başlığın ana konusunu teşkil etmektedir.

Bu değişim sürecinde kentlerin uzayan, gelişmekte olan, daha üzerine yazılmamış bölgeleri bu oluşuma hızla ayak uydurabilirken, daha eski ve tarihi bölgelerin esnek olmayan, fazlasıyla tanımlanmış doğaları, bu değişime direnç gösterir. Bu direnci yıkmaya kararlı sorumlu kentliler (mimarlar, yöneticiler, belediyeler, planlamacılar...) kente üçüncü bir müdahalede bulunurlar: “Yenileştirme” çalışmaları ile yaşam, tekrar ölü bölgelerin içine sokuşturmaya meyledilir. Eski kentlerde kentin bazı bölgelerinin bu oluşumu benimserken, bazı bölgelerinin de yeniden oluşumun kaprisli hızına yetişemediğini, gün be gün değişen beklentileri ve yaptırımları kendine yükleyemediğini, sonuç olarak kentin canıyla aktif bağlantılarını, yaşamsallıklarını yitirdiklerini gözlenebilir. Bu yenileme çalışmaları kentsel planlamaların ekonomik yönlerini tatmin etmeye yönelir, bir çok kentsel anıt yapay bir ticari nostalji duygusuyla yeniden pazarlanır, kentin tarihi mirası ve kentsel hafızası değişir, eksilir. Birçok tarihi kent gibi İstanbul da yenileme çalışmalarından nasibini senelerdir almaktadır, Fener, Balat, Galata, Ortaköy gibi birçok bölgede farklı yöntemler ve yaklaşımlarla, başarıları tartışmaya açık yenileme çalışmaları yapılmıştır ve yapılmaktadır. Kenti canlandırmak adına kenti yenilerken yeniden öldürmek, üçüncü bir kentsel müdahale olarak dördüncü başlıkta işlenecektir.

Bugünün kentini ve kentlisini incelemek adına yapılan tüm okumaların eşliğinde, var olanı ve var olup da anlaşılmayanı tanımlamak için mevcut terminoloji sabit

kavramsal içeriği ve okuyucuda oluşturacağı ön yargılar yüzünden tercih edilmemiş, yeni bir metaforik terminoloji oluşturulmuştur. Beşinci bölümde, içindeki canlılığı kaybetmiş kentsel parçaların “ölü”, kentin modern hayata göre şekillenebilen, yayılabilen, tasarlanabilen alanlarının “yaşayan” olarak tanımlanması mevcuttur. Bu iki tanım arasında, sahip olduğu değerlere göre “ölü” kabul edilmesi gereken ancak “yaşıyor” olan kent bölgeleri de tanımlanmaya çalışılacaktır. Bu son durumda, “yaşayan ölü kent” fenomeni açıklanacak, bu fenomeni anlamamanın önemi üzerinde durulacak, bu anlama çalışmasının yöntemlerinin neler olabileceği tartışılacaktır. Bu yöntemler bağlamında fenomenoloji, holistik bakış ve özellikle kent tasarımı bu yöntemlerin gerekliliği üzerinde durulacaktır.

Son başlıkta öncelikle kısaca yukarıdaki belirtilen bakışlar açısından İstanbul değerlendirilecektir. İstanbul’un tarihi mirası, çelişkiler içeren kentsel örgüsü ve modernlik maskesini hızlıca yüzüne boyamaya heves edişi tanımlanacak; İstanbul’un, hala bu değişimin adaptasyon sancılarını yaşamakta ve sayısız katmanının içinde sayısız kentsel sürprizler barındırmakta olduğu gerçeği üzerinde durulup, fenomenolojik oluşumların olası sebeplerine değinilecektir. Bölümün sonunda İstanbul içinde yaşayan ölü kent fenomeni olarak seçilen Tahtakale’de bu fenomenin doğası kentsel okumalar eşliğinde anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu örnek üzerinde çalışmanın ana hedefi, günün kentten taleplerine bir çerçeve belirlemek ve “ölü” kabul edilen alanların “bugün” normlarına direnmesine karşın hala nasıl “yaşıyor” olduklarını, kendini besleme izlerini sürerek anlamaya çalışmaktır. Bu çalışmanın sonucunda, müdahale yetkisinin meşrulaşmasının yolunun kenti, kentin anlattığını anlamaya çalışarak okumak ile yeni ve geçerli tasarım kriterleri yaratmak olduğu tartışılacaktır.

Sonuç bölümünde, kentin müdahale açısından tezin kapsamına giren başlıklarda incelenmesi özetlenecek, saha çalışmasının sonuçları üzerinde durulacak ve müdahale kavramının dünü, bugünü ve yarını sorgulanacaktır. Bu sorgulamadaki amaç, kente doğru / meşru bir müdahaleyi yapabilmek için kenti anlama ve içselleştirmenin gerekli olduğunun düşünülmesidir. Bu anlama ve içselleştirme çabasında fenomenolojik bir yaklaşımla, her türlü ön yargı ve kabulden uzak, disiplinler arası ve öznel çalışmaların yapılabilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Kenti anlamak için kentin doğasını anlayabilmek, ona yaklaşabilmek gerekmektedir.

2. İLK MÜDAHALE: ENDÜSTRİ DEVRİMİ VE MODERNİTE PROJESİ

2.1 Müdahale Gerekliliği: Endüstri Devrimi ve Kentleşme

On dokuzuncu yüzyılda dünya değişmiştir (Kassinitz, 1995b). Bu değişim, sebepsiz ve tepeden inme değildir; önceki yüzyılda gerçekleşen irili ufaklı keşifler, düşünce sistemlerindeki dönüşler, ekonomik değişiklikler birbirini tetiklemiş, insanın yaşam biçiminde ve düşünce sisteminde birçok farklılık doğurmuştur. Bu farklılıkların tam içeriğiyle kendini hissettirmeye, birbirleriyle çatışıp çözülmesi zor problemler üretmeye başladığı noktada üst ölçekten bir müdahale kaçınılmaz olmuş ve dünya Modernizm'e ve modern kent planlamalarına doğru ilerlemiştir (Benevolo, 1971)

On dokuzuncu yüzyıla kadar kayıtlı tarihte, dünya nüfusunun %7'sinden azı kentlerde yaşamaktadır; nüfusun büyük bir bölümü kırsal ve tarıma dayalı bir yaşam sürmektedir (Harvey, 2003). Bu döneme kadar insanın yaşamı daima toprağa bağlı olmuştur; nüfusun büyük bir kısmı küçük yerleşmelerde yaşamış, büyük bir felaket olmadığı sürece bulunduğu yerde kalmış, kendisinden önce ve sonra gelenler de bu geleneği sürdürmüştür. Bu küçük yerleşmelerde iş kolları bellidir, insanlar genelde atalarının işlerini devralmakta ve sürdürmektedir. İnsanların hayatları büyük bir basitlik, değişmez bir gündelik hayat içinde akıp gitmektedir; sanat, bilim, felsefe veya diğer disiplinlerde olan gelişmelerden haberleri yoktur, bu gelişmeler Antik Çağ'dan beri yalnızca büyük kentlerde oturan belli bir zümreyi, yani çok küçük bir insan grubunu ilgilendirmektedir. Bu nedenle tarih birçok insan için, ara sıra büyük felaketlerle bölünen bütünüyle bir tekrardan ibarettir (Kassinitz, 1995b). On dokuzuncu yüzyılda bu durağan düzen içinde gerçekleşen sosyal, ekonomik, teknolojik, sanatsal kıpırdanmalar bir araya gelerek birleşmiş, birbirlerinin farklı yönlerini tetiklemiş ve çığ gibi giderek büyüyen bir etki yaratmıştır.

İlk değişim, on sekizinci yüzyılın sonlarında İngiltere'de yaşanan nüfus patlamasıdır. İngiltere tarihinde ilk kez doğum oranı fark edilebilir bir istatistikle ölüm oranını geçmiş ve ülke kalabalıklaşmaya başlamıştır. Artan nüfus, toprağa bağımlı hayatla geçimlerini sağlayamaz hale gelir. Bu yıllar, aynı zamanda teknolojik gelişmelerin

yaşandığı bir dönemdir ve bu yeniliklerle yeni iş kolları ve yeni yerleşim birimleri oluşmaktadır: 1769'da buhar makinesinin icadıyla, kömür madeni fazlasıyla değerlendirilmiş, insan kalabalığına iş kolları açılmış, maden ocaklarının yakınlarında ufak çapta yerleşmeler oluşmuştur. Bu yeniliklerle üretim de talebin üzerinde artış göstermiş, ürün satışının önceden olduğu ufak çapta ticaretten çok daha geniş bir pazarlamaya dönüşmesi gerekmiştir. Örnek olarak İngiltere'deki demir üretiminin 1750 ve 1850 yılları arasında kırk kat artmış olduğu belirtilebilir (Frampton, 1980). Her türlü üretim için fabrikaların kurulmaya başlaması, demir yollarının gelişmesiyle insanlar tarımdan başka geçim kaynakları keşfetmeye ve birbirlerine küresel bir ekonomik ve sosyal düzenle bağlanmaya başlamıştır.

Bu durumda insanlar iletişimin en yoğun olduğu yerlere, kentlere akın eder; kentlerde tıbbi olanakların ve beslenmenin yüksek kalitede oluşu, ölüm oranını azalttığı için kentlerdeki nüfus akıl almaz oranda artmıştır. Örneğin 1801'de Paris nüfusu 500.000 ve Londra nüfusu 1.000.000 iken, 1901'de iki şehirde de nüfus altışar kat artmış, Paris nüfusu 3.000.000'a ulaşırken, Londra nüfusu 6.500.000 civarına çıkmıştır. Aynı dönemde Manchester'ın nüfusu 75.000'den 600.000'e dayanmıştır (Frampton, 1980). Bu değişim ülkelerle, kıtalarla sınırlı değildir, etkisi evrenseldir. Kentlere yapılan nüfus akını da, salt Avrupa ile sınırlı değildir, yüzyıl arayla Amerika da aynı kentleşme etkisine maruz kalacaktır: 1801'de 33.000 kişi nüfusu olan New York'ta 1901'de 3.500.000 kişi yaşamaktadır. 1833'te birkaç ailenin yaşadığı küçük bir yerleşme olan Chicago'da 1901'de nüfus 2.000.000'un üzerine çıkmıştır (Frampton, 1980).

Gelen nüfus, Ortaçağ'dan beri değişmemiş olan kentin içine sıkışmıştır, bu sıkışıklık her ne kadar fabrika sahiplerinin iş yerleri yakınlarına küçük ölçeklerde konut birimleri yaptırmasıyla dağıtılmaya çalışılsa da, inanılmaz oranlardaki insan sayısını karşılayacak konut ihtiyacı giderilemez. Genel bir ulaşım ağının olmayışı, üretim merkezine yakın olan kent içlerinde yürüme mesafesinde yeni konut bölgelerinin türemesine neden olur. Bu durumda kent içindeki koşullar ağırlaşır, kent bu kadar fazla insanı barındırmaya yeterli değildir. Binaların iç içe girmesiyle, mekanlar güneş alamamaya başlar, açık alanların da eksikliğiyle havalandırma sağlanamaz, temizlik yetersizdir, depolama yetersizdir.... Kanalizasyon sisteminin eksikliği ve çöp artışı ile tüm kenti dayanılmaz bir koku sarmıştır, en asgari sağlık koşulları bile sağlanamamaktadır. Bu şekilde salgın hastalıklar türer; 1830 ve 1840 yılları arasında

tifo ve kolera salgınlarıyla hem İngiltere, hem Kıta Avrupa'sında sayısız ölüm olur (Frampton, 1980). Özellikle kentte yeni ortaya çıkmış işçi sınıfının durumu içler acısıdır; bu durum Marx ve Engels'in Sosyalist bir Modernizm yaratmasının çıkış noktası olacaktır.

Ancak ilginçtir ki, büyük ölçekte bir kent planlamasını kaçınılmaz yapan, işçi sınıfının yaşadığı insanlık dışı yaşam değil, sayısız ölümün kapital sistemi ve üretim sürecini kötü etkilemesi olmuştur. Üretim veriminin düşüşü, Kapitalizm'in bir sistem olarak varlığını sürdürebilmesini tehdit etmektedir; gelişmekte olan küresel ekonomi sisteminin bu durumdan zarar almaması için, kentlerin büyük ölçekte bu yeni yaşam ve çalışma biçimine göre tekrar planlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Ersoy, 2007a). İş sahiplerinin işçilerinin konut bölgelerinin koşullarını iyileştirmek için giriştikleri irili ufaklı çabalar, genel bir altyapı ve ulaşım gibi kent ölçeğindeki sorunların çözülmesi için çok yetersiz kalmıştır. Bu ana kadar Ortaçağ'dan kalma kentlerin sorunları, kişilerce çözümlenmeye çalışılmıştır ama kurumlar (devlet) tarafından yapılacak kent ölçeğinde bir değişim kaçınılmaz hale gelmiş ve on dokuzuncu yüzyıl ortalarında kent planlama çalışmaları meşruiyetini kazanmıştır (Ersoy, 2007a). Kente ilk müdahale gerçek bir gereklilikten doğmaktadır.

2.2 Müdahalenin İdeası: Modern, Modernizm, Modernite Projesi

Modernite karşı konulmaz bir girdaptır, Modernizm ise bu girdabın içinde yolunu bulmak, onu kendine mal etmek çabasıdır (Wilk, 2006).

Dünyanın daha önce hiç yaşamadığı dönüşüm, daha önce hiç yapılmamış olanın yapılmasını gerektirir, bu gereksinim de doğal olarak temelini daha önce hiç üretilmemiş bir ideada aramıştır: Modernizm.

Günümüzde kullanılan “modern” kelimesi, ironik olarak aslında hiç de modern sayılmaz, çünkü Ortaçağ Latin düşünürleri bile zamanında olup bitenleri antikite ile karşılaştırdıklarında “modernus” kelimesini kullanmışlardır (Okyay, 2006). Bu kelime eskinin anti tezi olarak “şimdi” ya da “şimdiki zaman” anlamına gelmektedir (Karakurt, 2006). On dokuzuncu ve yirminci yüzyıl kullanımlarında “şimdi” nin anlamı önemlidir, vurguludur; ileriye açık ama kendinden önce geleni reddeden bir tavrı vardır. Modernizm, bazıları tarafından gelip geçen bir akım olarak algılansa

bile, modern kelimesi günümüzde bile bugünün değerlerini taşıyan, şimdiye ait olan olguları tanımlamakta hala kullanılmaktadır.

Modernite projesi ise Jürgen Habermas'ın deyimiyle “devam eden proje” anlamına gelir. Bu terim, Aydınlanma düşünürlerinin nesnel bilim, evrensel ahlak ile hukuku ve kendi ayakları üzerinde duran sanatı, kendi iç mantıkları temelinde geliştirme konusunda gösterdikleri olağanüstü düşünsel bir çaba diye tanımlanır (Harvey, 1996). Modernite projesinin içindeki çaba, herhangi bir disiplinin çerçevesine indirgenemez; dünyanın geçirmekte olduğu dönüşümü, insanla ilgili tüm bilim ve sanat dallarında formülize edebilme, başkasına anlatılabilir bir şekilde anlama çabasıdır. Modernite projesinin bittiği varsayılmaktadır, ama içeriğinde var olan “devam ediyor olma” ilkesi, onun günümüze etkisinin tamamen bittiğini söyleyebilmeyi güçleştirir.

Modernizm ise çok daha karışık bir olgudur; bir akım, bir stil, bir döngü, bir yaşam biçimi, estetik bir hareket olarak algılanmıştır. Etkilediği dönem kesin tarihlerle ifade edilememiş, olgunun herkesçe kabul edilen bir tanımı yapılamamış, herkesin diğerlerinin açıklamaları üzerinden tanım yapmaya çalışmasıyla daha da karmaşıklaşmıştır. Berman (1994), modernizmi, modern insanların modernleşmenin nesneleri oldukları kadar öznelere de olmak, modern dünyada sıkıca tutunabilecekleri bir yer bulmak ve kendilerini bu dünyada evde hissetmek için giriştikleri çabalar olarak tanımlar ve bu tanımın akademik kitaplarda genellikle bulunanlardan daha geniş ve kapsayıcı olduğunu da itiraf eder.

Berman haklıdır: Modernizm, bu kadar genişletilmedikçe tanımlanamaz. Çünkü içinde doğduğu dünyanın değişkenliğiyle, kendi de devamlı değişmiş, kendiyle çelişmiş, bu çelişkilerle beslenip kendini daha da çeşitlendirmiş, katmanlandırmış bir olgudur. Günümüzün düalist düşüncesiyle birçok kavram, o kavramın karşıtını açıklayarak tanımlanabilmektedir; ancak Modernizm çoğu zaman öncelikle kendisi kendisinin karşısındadır, karşılıkları içinde barındırabilir; örneğin Baudelaire'e göre hem anlık olup geçip giden, hem de sonsuz olan ve değişmeyendir. Bu karşılıkları barındırabilen doğası nedeniyle, Modernizm geniş ve bütünsel bir bakış olmadan tanımlanamayacaktır.

Modernizm evrenselidir; belli bir insan grubuna ya da belli bir coğrafyaya ait değildir, tanımını yapmayı kolaylaştırıcı sınırları da yoktur. Tüm ağırlığını

hissettirdiği 20. yüzyıl boyunca insanı ilgilendiren *her şeyin*; her türlü sanat, bilim, edebiyat, mimarlık ürününün, gazetelerin, radyoların, televizyonun içinde bir şekilde var olmuştur. Salt Kapitalizm’e veya Batı kültürüne de indirgenemez; farklı yönelimleri içine alarak, farklı coğrafyalarda kabul görmüştür: Amerika’da kapitalist, Almanya, İtalya, İspanya ve Japonya’da faşist, Sovyetler Birliği ve Çin’de sosyalist bir maske altında var olabilmıştır (Smith, 1998). İçinde bulunduğu dünyanın, daha önce geçirdiği hiçbir değişime benzemeyen değişimiyle kendi de devamlı değişen doğasından dolayı tanımı da devamlı değişkendir.

Bu tanımsızlık, akımların aksine, temelde onu eleştirebilmeyi ve yıkabilmeyi de güçleştirir. Modernizm, güç toplayabilmek için kendi içinde bile bir ikiliğe izin verir, kendi kendisinin eleştirisine açıktır (Okyay, 2006). Öyle ki, tamamen karşısında olan veya tamamen destekleyenin hangi Modernizm’i kast ettiğini açıklaması gerekir.

Kesin olan şudur ki; Modernizm tam anlamıyla içinde doğduğu çağın tüm tanımsızlığını almıştır, hiçbir şeyin kesin olmadığı, her şeyin birbirinin içine geçtiği, katı olan her şeyin buharlaştığı bir olgudur (Berman, 1994). Bu tanımsızlığına rağmen bugün içinde bulunduğumuz dünyanın büyük bir kısmının Modernizm etkisiyle ve sonrasında Modernizm’e duyulan tepkiyle inşa edildiği reddedilemez. 19. yüzyıl başından beri kente ve kentliye yapılan tüm müdahaleler, bir şekilde Modernizm’in herhangi bir şeklinin dolaysız veya dolaylı bir etkisidir. Bu nedenle bugüne ait herhangi bir olgu hakkında değerlendirmeler yapılabilmesi için, Modernizm’in belki tanımlanması değil ama anlaşılması gereklidir.

2.3 Müdahalenin Ölümcüllüğü: Modernite Bağlamında “Eski” ve “Yeni”

Mimarlık kendini gelenekten koparıyor. Zorunlu olarak yeni baştan başlaması gerekli.
(Sant’Elia ve Marinetti, 1914)

19. ve 20. yüzyıllarda insanın ve kentlerin geçirdiği dönüşümü anlayabilmek için Modernizm’in içinde değişmeyen iki tutku göz önüne alınmalıdır: Biri, yeniyi yapmaya, ikincisi de eskiyi yıkmaya yönelik tutkudur.

Modernizmin kendisinin ne olduğunu açıklayarak tanımlamak mümkün olmayabilir, ancak ne “olmadığını” söyleyerek tariflemek aslında mümkündür: Tarihselcilik, akademisyencilik, yeniden kaçınan ve geleneği, eskiyi kucaklayan hiçbir şey Modernizm kapsamında değildir. Modernizm, daha çok yeniyi tanımlamak, yeni

olanın avukatlığını yapmak arzusundadır (Wilk, 2006). Modernizm, günün eskiye hiç benzemeyen yeniliğinden doğmuştur, yeniye hevesle yönelmesi kendi doğası gereğidir. Bu heves, eskiyi yıkma eğilimi olarak değişmekte olan dünyaya yansıyacaktır.

Modern kelimesi, eskinin anti tezi olarak anlamı gereği bile kendinden önce olanı reddetmektedir. Modernizm, bu tavrı tamamen içselleştirmiş, kendinden önce geleni asla referans almamış; tam tersine kendini ondan tamamen koparmak istemiştir. Bu yönelimi için harika bir sebep da bulmuştur kendine; değişen dünyada “eski” artık gereksinimleri karşılamamaktadır; insanların bildiği hiçbir şey, içinde yaşadığı güne uyum sağlayamamaktadır. Önde gelen aydınlar tarafından benimsenen Modernite projesinin ana amacı da güne uyum sağlayan yeni bir dünya yaratmaktır.

Bu bağlamda Modernite “yaratıcı yıkma” imgesini benimser. Yeni bir dünya yaratmak ancak, var olan eskiyi yok etmekle mümkün olacaktır. Her şey bir yana, Goethe’de Mao’ya kadar uzanan bir çizgide birçok Modernist düşünürün işaret ettiği gibi, yumurtaları kırmadan omlet yapmak düpedüz olanaksızdır (Harvey, 1996).

İlk Modernistler, dönemin sarhoş edici değişkenliğini fırsat bilip; bilimde, sanatta, teknolojiye, mimarlıkta ve akla gelebilecek diğer tüm alanlarda geçmişin kemikleşmiş birikimini ve değişmez değerlerini reddetmiştir. Fikirleri, dünyanın sarhoş edici dönüşümünde eski biçimlerin yetersizliğinin açıkça görülür olmasıyla geniş ölçekte kabul de görmüştür. Bu kabul, aydınların inşa etmeyi tasarladıkları yeni dünyaya meşruiyet kazandırmış; bu meşruiyetle ilk Modernistler kendilerini öncü ve yeninin yaratılmasında tek yetkili görmüşlerdir. St. Simon, insanlara şöyle seslemiştir: “Size öncü olarak hizmet edecek olanlar biz sanatçılarız” (Harvey, 1996). Francis Bacon New Atlantis isimli ütöpik yazısında tek yetkili olarak, gerçek bilim adamlarından ve hikmet sahibi bilgelere oluşan bir topluluğu uygun bulmuştur. Frank Lloyd Wright ise, yeninin yaratılmasında sanatçıları sorumlu tutmuş; onların çağın ruhunu kavramakla yetinmeyip, çağı değiştirme sürecini başlatması gerektiğini belirtmiştir (Harvey, 1996).

Bu “yetkili”lerin tasarladıkları dünyalar tam ve mükemmeldir; içinde fazla ya da eksik hiçbir şey yoktur, sadece olmasını düşündükleri kadarı vardır ve olmasını istemedikleri hiçbir şey de olmayacaktır. Her şey en küçük ayrıntısına kadar belirlenmiş ve tanımlanmıştır; bu tanımların dışına çıkabilme veya mevcut olanın

tasarıma dahil olması - bu bir insan bile olsa - kesinlikle istenmemektedir. Nitekim Goethe'nin Faust'u, eskinin küllerinden yaratmak istediği yeni dünyanın master planında yeri olmadığı için bir kulübeyi yıktırmakta ve içindeki herkesçe sevilen yaşlı bir çifti öldürmekte hiçbir sakınca görmemektedir (Harvey, 1996).

Modernizm'in yeniyi yapma istemi, 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında her şeyden evvel mimarlık ve kente yönelik olduğu için, yeni dünyayı yaratmakta sorumluluk alan kişilerin en başında mimarlar gelmektedir. 1900'lerin başından 1960'lara kadar her mimar, tek başına veya düşündaşlarıyla birlikte çağın yeniliğine hakim olan "mükemmel mimarlık" için geliştirdikleri manifestoları hevesle yayınlarlar. Çoğu zaman birbirleriyle ters de düşebilen bu manifestolar sayesinde 20. yüzyılın ilk yarısı, başka fikirleri kabul etmeyecek kadar keskin ve çoğu zaman saldırgan üsluplarla yazılan teorilerin heyecanlı savaşımına tanık olur.

Adolf Loos, salt pürizmi savunarak, çağın modernliğini ancak işlevsiz olan tüm süslemelerden kurtularak bulunabileceğini savunmuştur:

Aşağıdaki buluşumu dünyaya duyururum: Kültürün evrimi, kullanıma dönük nesnelerin süslemelerden arındırılmasıyla eşanlamlıdır (Loos, 1908)

Almanya'da kurulan Werkbund grubu, kendi içinde bile çelişkiler yaşasa da Muthesius, inkar edilemez bir estetiğe sahip yeni bir dünyayı yaratmak için en gerekli unsurun başkalaşıma yer vermeyecek bir standartlaşma olduğunu savunur:

Yararlı bir yoğunlaşmanın sonucu olarak anlaşılması gereken standartlaşma ile anca, evrensel geçerliliği olan yanılmaz bir beğeni gelecektir (Muthesius, 1914).

Çoğu Modernist mimar, tüm diğer Modernistler gibi yeni dünya ütopyalarında çağın yeni malzemelerini ve tekniklerini kullanmayı önermiştir. Paul Scheerbart, "yaratıcı yıkma" olgusuna da ithafen yaşlı Avrupa'da eskinin tamamen yıkılmasını ve onun yerine saydam, cam, kristal ve hafif bir cam şehir yapılmasını savunmaktadır:

Hepimize sıkıntı veren, bugünün tuğla metropol kültürünü buharlı tren ortaya çıkarmıştı. Cam mimarlık, ancak bizim anladığımız biçimde metropol ortadan kaldırıldığı zaman gelecektir. Kültürümüzün daha ileriye götürülmesini amaçlayan herkes, onun ortadan kalkması gerektiğini açıkça görüyor. Artık bunu konuşmaya değmez (Scheerbart, 1914).

Theo Van Doesburg'un önderliğini yaptığı bir başka grup olan De Stijl ise yeniyi yaratmakta tüm sanat dallarının bir araya gelmesini ister.

De Stijl, mimarlık, heykel ve resim gibi sanatlarla ilgilenenlerin bir birlik oluşturup dogmalara karşı savaş açmasını öngörmüştür:

Çağın yeni bilinç anlayışı dıştaki yaşam da dahil olmak üzere, her şeyde kendini gerçekleştirmeye hazırdır. Gelenekler, dogmalar ve bireyin egemenliği bunun gerçekleşmesine engel olmaktadır (De Stijl, 1918).

Bruno Taut, Yeni ve Eski Kentsel Mimarlık adlı dergide söylemlerini canlı ve coşkunsu bir üslupla dile getirmekten kaçınmamıştır:

Önemli! Önemli! Bu kahrolası önemli gözükme alışkanlığı! Hurdacı ve eskici dükkanlarının önündeki mezartaşı ve mezarlık cepheleri! Alçıdan yapılmış Dor, İyon ve Korint sütunlarını parçalayın, saçmalıkları yıkın! Kumtaşı ve dökme camın ‘saygınlığına’ son, mermer ve değerli ahşap süprüntüler parçalansın, bu zırvaların tümü de çöplüğe! (Taut, 1920)

Modernizm, büyük oranda “kentlerin sanatı” olmuştur (Harvey, 1996). 19. yüzyılın sonunda başta Paris ve Londra’nın başını çektiği eski kentlerin dönüştürölme projelerinin uygulanabilirliği, yukarıda belirtilen tüm bu yaratıcı, tutkulu ve dizginlenemeyen teorileri hayata geçirölme olasılığını arttırmıştır. Eski kent ve değişme gereksinimi, erken Modernistler için engin bir uygulama sahası olmuştur. Bu nedenle Romantikler dönüşen kente arkalarını dönerken, Modern mimarlar, yeni kenti ve barındırdığı olasılıkları hevesle bağrına basmıştır.

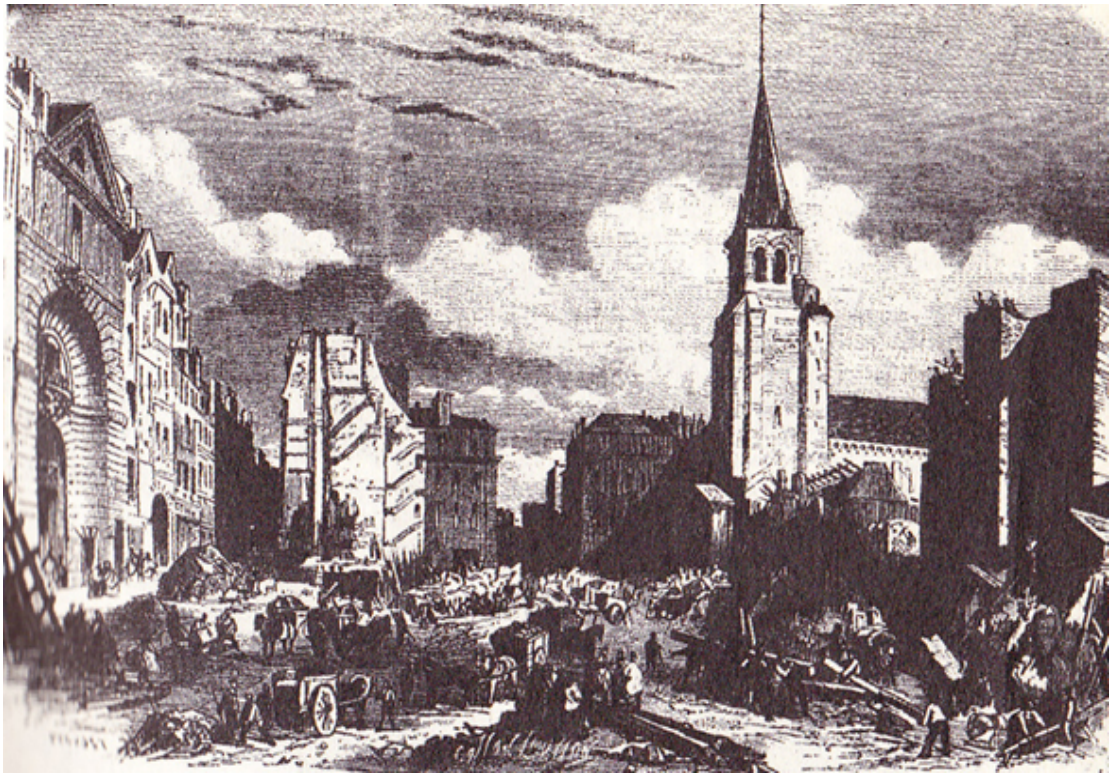
2.4 Müdahale: Modernite’nin Kent Planlaması, Eski Kenti Silmek

Aslında kente ilk müdahalelerin Modernite projesi kapsamında yapıldığı söylenemez; erken Modernistler kente büyük oranda müdahale edilebilirliği; sosyal, ekonomik, teknolojik, kültürel gelişmelerle topluma ayak uyduramayan eski kentlerin dönüştürölabilir olduğunu yapılan projelerde görmüş ve gerisini getirmişlerdir. Bu projelerin başında Baron Georges Haussman tarafından 1853 ve 1870 arasında Paris’te o güne kadar görülmemiş ölçekte planlanan ve uygulanan kentsel dönüşüm gelmektedir.

Haussman’ın Modernistlere yol gösteren yaklaşımı, Paris’teki hızla artan nüfusu ve bu nüfus patlamasının getirdiği tüm kentsel sorunları, sosyal olmaktan çok teknolojik bir problem gibi algılayıp rasyonel çözümlerle sonuca gitmeye çalışması olmuştur (Kassinitz, 1995b). Haussman, kente temiz su kaynağı sağlanabilmesi, kent merkezinde havalandırma için yeşil alanların bırakılması, mezarlıkların inşa

edilebilmesi ve üretim merkezlerinin birbirlerine en kısa şekilde bağlanabilmesi için öncelikle efektif bir ulaşım sistemi ağı kurulmasını gerekli görmüş ve sıkış tıkk kent merkezinin bu ulaşım ağının kalbi olmasına karar vermiştir (Şekil 2.1).

Bu karar sonrasında eski kentin kalbinden uzun, düz bulvarlar geçirilmiş, Ortaçağ sokaklarının labirentleri andıran sokakları acımasızca ortasından kesilmiştir (Kassinitz, 1995b). Sağlıksız konut alanları çoğu kez top ateşleriyle yıkılmış, kentin en eski yerleşimlerinden biri olan Ile de la Cite tamamen yok edilmiş, kentsel anıtların doğal çevresi tamamen ortadan kaldırılmış, Notre Dame katedrali ve Sainte Chapelle kilisesi tamamen boşalmış çevrelerinde tek başlarına kalakalmışlardır.

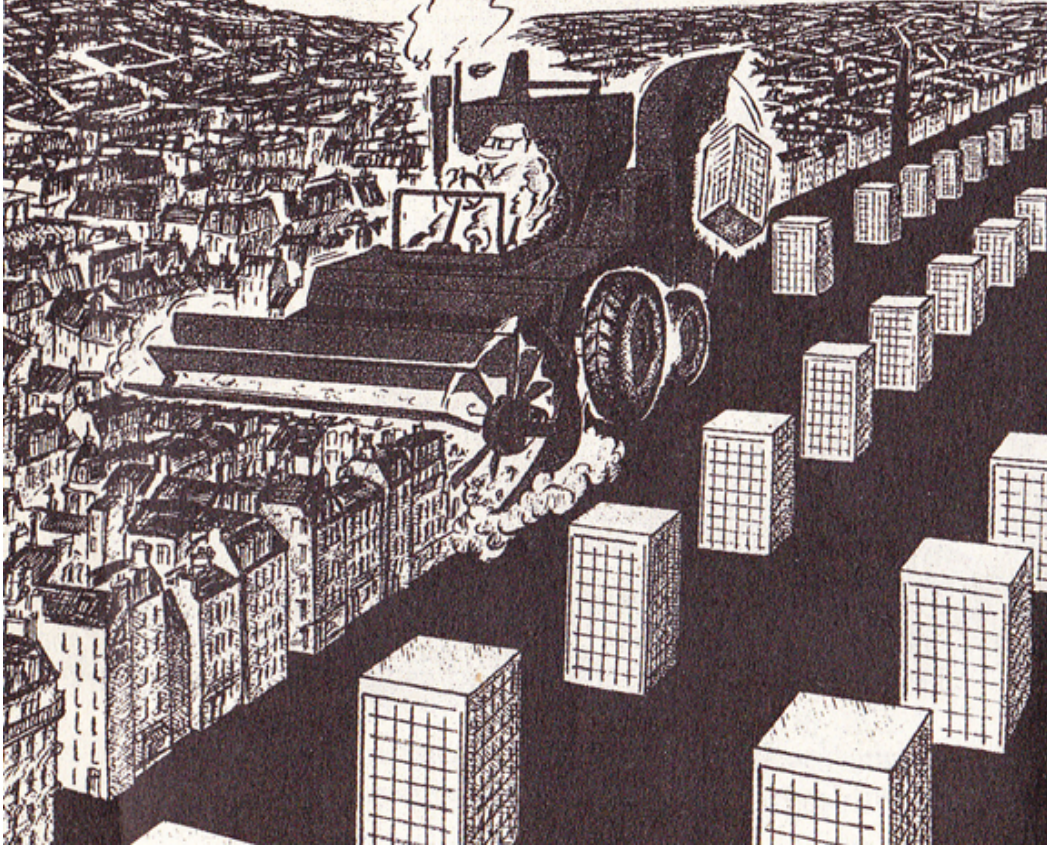

Şekil 2.1: Paris'in Haussman tarafından yıkılışı (Harvey, 1996).

Bu kadar aykırı bir düzenlemenin çeşitli tepkiler çekmesi kaçınılmazdır (Şekil 2.2) Evenson'a göre Haussman mekanik bir kent yaratmış (Kassinitz, 1995b); Choay'e göre, kenti bir tüketim merkezine çevirmiş (Frampton, 1980);

Berman'a göreyse, yüzlerce bina yıkılıp binlerce insan evlerinden olsa da kentin tamamı tümüyle sakinlerine açılmıştır (Berman, 1994).

Bu açıdan Haussman'ın Paris'e müdahalesini artı ve eksi yanlarıyla bir çok açıdan değerlendirmek mümkündür.

Şekil 2.2: Eski kentsel dokunun yok edilmesine saldıran bir karikatür (Url-10).

Eski kent üzerindeki yıkıcılıkları eş değer olsa da Haussman'ın Paris planı ile erken Modernist mimarların kent planları arasında iki önemli fark bulunmaktadır: Birincisi, Haussman Paris planı uygulamasında kentin somut sorunlarına son derece rasyonel çözümler getirmekle kalmış, basitçe toplumsal ve sosyal kent öğelerini göz ardı etmiştir. Oysa Modernist mimarların kenti yıkıp yeniden yaparken tasarımlarını katı ideolojilerine yaslamışlardır; her planın arkasında yapılanları doğrulayan ve toplumu da kent gibi tekbiçimciliğe götüren bir düşünce vardır. Aynı şekilde, Haussman, Paris planında son derece apolitik bir tutum takınmıştır, oysa farklı bölgeler için farklı mimarlarca düşünülen kent planlarında ister istemez politik tavırlar gözlenebilmektedir. Sonuç olarak, Haussman'ın müdahalesi salt biçimseldir; Modern kent planlamaları kente olduğu kadar topluma da sosyal, politik ve kültürel olarak müdahale etmekten kaçınmamışlardır; sonuçta da yıkılan sadece eski kent değil, aynı zamanda eski kentli, kent değerleri ve kentsellik olmuştur.

Modernist mimarlar ve planlamacılar, Haussman'ın öncülüğünde önce Avrupa'nın sonra Amerika'nın büyük kentleri için ütöpik kent planları üretmeye başlarlar: Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent (1898), Daniel Burnham'dan Beyaz Kent (1893),

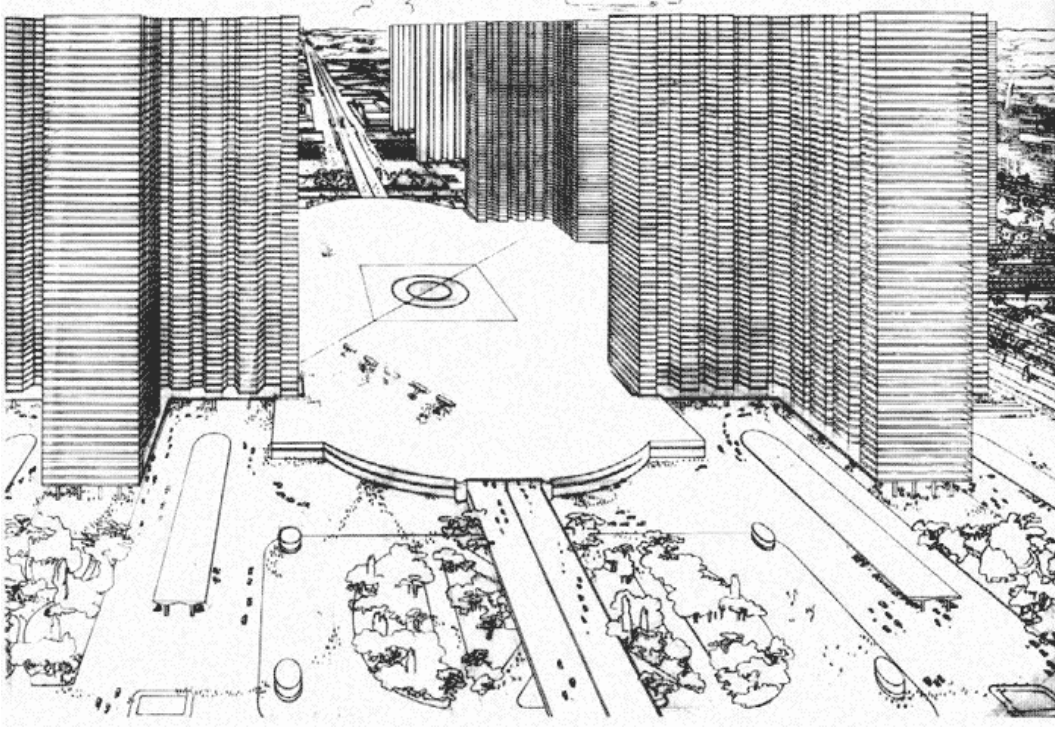
Garnier'den Doğrusal Sanayi Kenti (1903), Le Corbusier'den Üç Milyon için Çağdaş Kent ve Paris için Plan Voisin önerisi (1924), Frank Lloyd Wright'dan Broadacre projesi (1935) bunlardan bazılarıdır. Bu planların çoğu, Anthony Giddens'in belirttiği gibi zaten var olan eski kentlerin üzerine tasarlanmış, planların önerdiği yeni dünyanın yapılabilmesi için gerekli yıkım, kaderin bir rastlantısı olarak uygun zamana denk düşen iki dünya savaşının yok edici gücüyle desteklenmiştir.

20. yüzyılın başlarında mevcut kentlerin sorunlarını eleştirerek, bu sorunları giderebilmek amacıyla ütopyacı bir yaklaşım benimseyen ve ideal kent önerileri geliştiren mimarların en tanınmış şüphesiz Le Corbusier'dir (Dostoğlu, 2002). Kentsel ölçekteki tasarımları yüzünden en çok eleştirilen isimlerden biri olan Le Corbusier, planlama konusunda genelde tek, sabit bir ütopya geliştiren çağdaşlarının aksine, zaman içerisinde ideal kentin nasıl olması konusundaki fikirlerini zaman içerisinde birkaç kere değiştirmiştir. 1922'deki tasarımı olan Üç Milyon için Çağdaş Kent tasarımı Le Corbusier, modern kent planlamasının “köprülerin yakılması ve geçmişten kopulması” sonucu ortaya çıkabileceğini savunmuştur (Dostoğlu, 2002). Eski kentlerle ilgili tüm “hastalık”ları yok edeceğini savunduğu planında, yeşil alanlara yakınlık gibi düşük yoğunluklu alanların özelliklerini, kentsel yaşamın gerektirdiği yoğun yerleşimle birleştirip aralarında devasa boşluklar olan dikey bir kent yaratmıştır (Şekil 2.3).

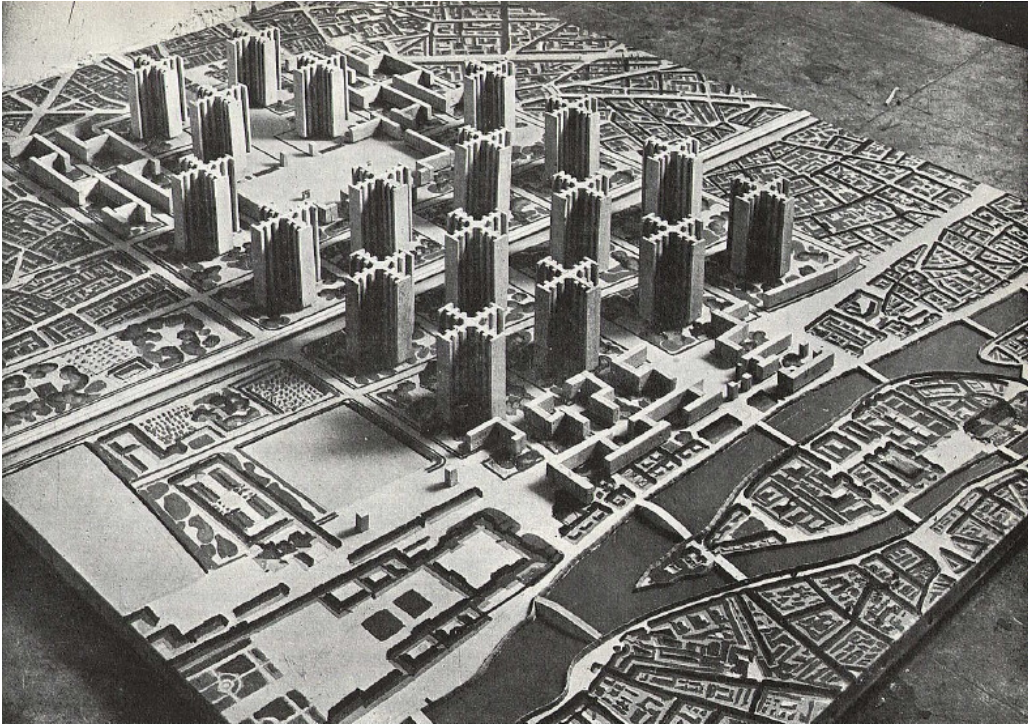
Eski kentlerin kıvrımlı yolları yerine düz ve dik açılı kesişen yollar tasarlayarak toplumsal düzenin kargaşa karşısındaki zaferini ilan etmiştir. Le Corbusier'e göre plan, herhangi bir politik görüş içermemektir ancak, toplumsal düzenlemelere ilişkin ideolojileri mevcuttur: Çağdaş Kent, Saint Simon'un toplum kuralına uygun olarak, topluma rasyonel bir idari sistem aracılığıyla düzen ve refah getirecek olan sanayici, bilim adamı ve sanatçıdan oluşan bir grup elit tarafından yönetilecektir (Dostoğlu, 2002).

Kenti her türlü sosyal ve kültürel yoğunluktan farklı olarak salt bir “çalışma aracı” olarak gören Le Corbusier'in en büyük isteği, Paris için yaptığı plan olan Plan Voisin'in uygulanmasıdır. Bu uygulanmanın sağlanabilmesi için büyük otomobil firmalarından plana destek vermesini istemiş, Voisin isimli firmanın bu desteği sağlamasıyla, tasarım firmanın ismiyle anılır olmuştur. Le Corbusier'in bu Kapitalist tavrı, apolitik olduğunu belirttiği kent planlarının, tasarımcısının politik tavrını ister istemez yansıttığının bir göstergesidir (Şekil 2.4). Le Corbusier bu planda, Sen

Nehri'nin doğu yakasında bazı tarihi eserler haricinde, 404 hektarlık bir alanın tnden yıkılmasını ve yeraltında merkezi bir istasyon aracılığıyla birbirine bağlanan bir ticari kent ve konut kenti inşa edilmesini içermektedir (Dostoğlu, 2002).

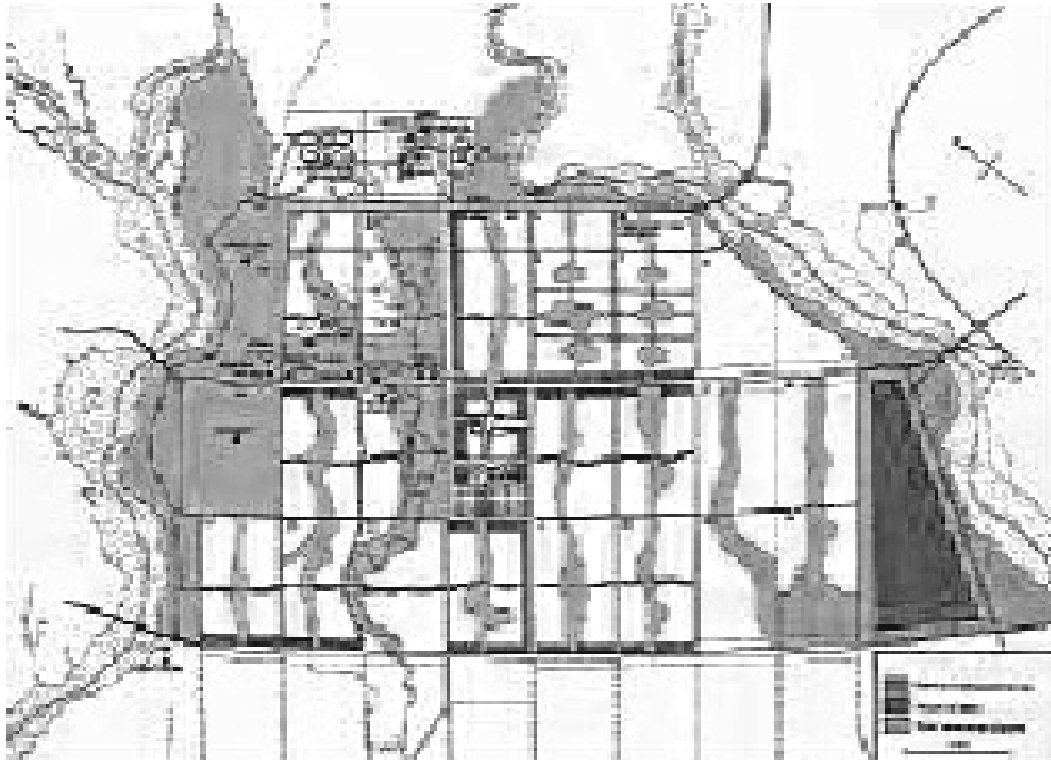
şekil 2.3: Le Corbusier'in ağdaş Kent nerisi (Url-11).

şekil 2.4: Le Corbusier'in Paris için Plan Voisin nerisi (Url-12)

Planın kabul edilmemesi ve Voisin şirketinin desteğini çekmesiyle Kapitalizm'e arkasını dönen Le Corbusier, Rusya'ya yaptığı önerilerin de etkisiyle ister istemez Radiant Kent projesinde Sosyalist etkisi yüksek bir tasarım yapmıştır; konutların tümü sınıfsız bir toplum içindir. Toplumsal organizasyon çabalarının gerçek temelinin kişisel özgürlük olduğuna kuvvetli bir biçimde inandığı için komünizme karşı olmasına rağmen Le Corbusier otoriter bir hükümetin toplumda değişiklikler yapma olanağından etkilenmiştir, çünkü toplum onun yaptığı planlara uyum göstermemektedir. Radiant Kent, diğer planlarının aksine, merkezci değil, organik bir büyüme ve gelişmeyi destekleyen lineer bir yapıya sahiptir (Dostoğlu, 2002).

Le Corbusier'in kentsel tasarımlarını, ancak Chandigarh'ın yapımı sırasında uygulama fırsatı yakalamıştır (Şekil 2.5). Dünyanın yıkılıp yeniden yapıldığı bir dönemde bu ünlü mimarın kentsel tasarımlarının tepki toplaması ve desteklenmemesi, kentte eskiyi yıkmak ve yeni, tanınmaz, yabancı (ve belki de bu yüzden kabullenilmeyen) bir kent yaratmakta ne kadar ısrarlı olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.5: Le Corbusier'in Chandigarh için tasarımı (Url-13).

Aynı yıkıcı etki, CIAM ve Britanya'daki kardeşi MARS için de söylenebilir. 1928'de La Sarraz'da, başında Le Corbusier'in olduğu bir grup Modernist mimar tarafından

kurulan CIAM, gelişmekte olan yenilikçi mimarlık akımlarının bir propaganda aracı olarak düşünölmüştür (Mumford, 2002). CIAM da yeniden yapma ütopyasıyla beslenen ve eskiyi yıkma eğilimini duyuran tavrı, yaptığı tüm kongrelerde belirgin olsa da özellikle 1933 Atina Sözleşmesinde elle tutulur hale gelmiştir. Bu sözleşmenin; 1931 yılında Milletler Cemiyeti tarafından yine Atina’da yapılmış olan ve eski anıtların çevresindeki tarihi dokuyu korumayı amaç edinen Atina Konferansına bir cevap olduğu söylenebilir. CIAM, Atina Sözleşmesinde kutsal kitap ayetleri kadar kesin hükümlerle, eski kentin organik yapısının yeni ulaşım sistemine uyumsuz olduğunu, eski kente ait sağlıksız bölgelerin yıkılıp yerine yeşil alan yapılmasını, ancak çok önemli kentsel anıtların korunabileceğini ama bu anıtların çevresindeki dokunun yok edilmesi gerektiğini söyleyerek eskiye olan tavrını belki her zamankinden daha da kesin olarak belirtmiştir. Bu bildirge, yaklaşık 30 yıl geçerliliğini korumuştur ve CIAM, özellikle 2. Dünya Savaşı’nın yıkımı sonrasında bu ilkelerini tarihi kent dokuları üzerinde 1928’den 1956’ya kadar uygulama olanağı da bulmuştur çünkü yıkılan kentlerin hızla tekrar yapılandırılması gereken bir ortamda, fikirleri, süratle ve fazla irdelenmeden kabul görmüştür (Okuy, 2006).

Erken Modernistlerin eski kentleri yok edip ideolojileri kapsamında yeni kentler yapma eğilimi her türlü karşı görüşe rağmen, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiş ve birçok ideolojik plan da uygulanmıştır. Modernistlerin kentin fiziksel yapısı kadar, sosyokültürel içeriğine de müdahale eden düşünceleriyle eski kentin ne kadarının yok edildiğı hangi değerlerle nasıl ölçülebilir bilinemez ancak, asıl ölçülemeyecek olan bu müdahalenin sonunda neyin kaybedildiğı ve değerinin ne olduğudur.

2.5 Müdahalenin Sonu: Modern Kentin Yabancılığı

Londra çok monoton. Yarım yüzyılda büyüyen ve ticari ve kolonisel zenginlik için yapılan tüm yeni ve dış bölgeler, bunlardan daha tekbiçim bir şey düşünölemez. Pancras Mary-le-bone gibi, Mary-le-bone Paddington gibi,... Tüm caddeler birbirine benziyor. Tüm bu binalaşma sermayesi muhteşem bir kent yaratmalıydı, yaptığı hiçbir şey oldu (Welter, 2003).

Modernizm, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında büyük bir aydın kitlesi tarafından kucaklanmış; kentlerin geçirdiğı değişimle ve yeniden yapılanmayı gerektiren iki Dünya savaşının yıkıcılığıyla meşrulaşmış olabilir; ancak herkes

tarafından kabul gördüğü iddia edilemez. Modernizm, özellikle iki sebepten dolayı, önce aydınlar sonra toplumun büyük bir kısmı tarafından hep eleştirilmiştir.

Bu sebeplerin ilki, Modernizm'in eskiyi tamamen reddetmesiyle tanındı, aşına olan her şeyin yıkımını ve yeniyle değişimini önermesidir. Berman (1994), Modernizm'i tanımlarken kendimizi bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi, olduğumuz her şeyi "yok etmekle tehdit eden" bir ortamda bulmak olduğunu da söylemiştir. On dokuzuncu yüzyıl kenti, büyük çoğunluğu iş imkânları için göç etmiş yeni kentliye zaten yabancıdır, ancak kentin geçirdiği dönüşüm, eski kentlinin de kendini artık çevresine ait hissetmemesine neden olmaktadır. Bu his, ilk başlarda kaygı uyandıracak kadar güçlü değildir; değişimler ve bu değişimlerin doğurduğu olasılıkların heyecanı daha baskındır. Kent, bir yandan yıkılıp yeniden yapılırken, bir yandan eskiyi de içinde barındırmakta; aynı anda hem değişimin hem de eskinin güvenirliliğinin rahatlığını taşımaktadır. Oysa Modernist kent planları, mükemmel kent idealarının içinde, o plana ait olmayanı istememişler; kentte aidiyet hissi taşıyan neredeyse her şeyin tümüyle yok edilmesini öngörmüşlerdir. Bu nedenle Modernizm için başlıca eleştiri, bireylerin kendilerini tarihten kopartmak istediklerini savunurken; haz, fiziksel ve entelektüel rahatlık ve mekan hissi veren değerli sosyal ve mimari geleneklerle tamamen bağlantıyı kaybetmiş olmalarından kaynaklanır. Modernizm daima kalabalıkların yabancılaştırılması yüzünden lanetlenir (Wilk 2006).

Modernizm'in ikinci eleştirisi, modern kent idealarının, içindeki kentliye bakışıdır. Yapılan planlarda genellikle toplum bir kalıbın içine sokulmuş, standart bir insan kütlesine indirgenmiş; var olan sosyokültürel yapıya ve bireyselleşmenin çeşitliliğine izin verilmemiştir. Toplumsal ilişkiler baştan sona yeni bir kentte, salt mekan aracılığıyla çözümlenmeye çalışılmış, kent planlamaları bu yaklaşımla tüm topluma tekbiçimciliği empoze etmeyi amaçlamıştır (Şengül, 2007).

Abukhater (2009), herkesin evrensel bir değer ve inancı kabullenip dönüşmesini beklemenin basitçe trajik bir yanlış yorumlama olduğunu iddia eder. Yapılan hatanın bu kadar basit olduğunu söylemek doğru olmaz; modern kent ütopyalarını tasarlayanlar, var olan kentle birlikte var olan toplumu da tasarlamak istedikleri için, eski kent kadar eski kentliyi de anlamaya ve yorumlamaya çalışmamış; tasarımlarını onları yaşatmak için değil, tam tersine yok etmek için kurmuşlardır. Çünkü ideal

kentlerinin içinde, ideallerine uymayan kente veya kentliye yer yoktur. 20. yüzyılın başında Adolf Loos, aşağıdaki ifadesiyle çok açık bir biçimde eski kent kadar eski kentliyi aşağı gördüğünü, kafasındaki modern kentli formatına uymayan insanların içinde olduğu bir kenti tasarlamaktan dolayı duyduğu esefi belirtmiştir:

Kültürel evrimin hızını, onun gerisinde kalanlar yavaşlatıyor. Ben belki 1908’de yaşıyorum, fakat komşum 1900’de, karşıda oturan adam ise 1880’de yaşıyor. Kültürleri böyle çok geniş bir zaman dönemine yayılan kişiler, bir devlet için şanssızlıktır... Böyle geri kalmış insanları ve çapulcuları barındırmayan ülkeye ne mutlu. Ne mutlu Amerika’ya! (Loos, 1908)

Gilles Lapouge ise, Modern kent ütopyalarıyla ilgili yayınladığı makalelerin hemen hepsinde, ütopyaların derli toplu yanlarından ve noter kadar ciddiliklerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirir; bu ütopyalarda gülünçlük, düzensizlik, sıra dışılık yoktur. Modern kent ütopyalarında toplumlar serserileri, aşıkları dengesizleri ya da marjinalleri düzelten tutumlarıyla özgürlüğü ve çeşitliliği boğan bir yaklaşım benimsemişlerdir (Sevinç, 2006). Bu yaklaşımla, modern kent ütopyalarının çoğu hem mekansal hem toplumsal olarak ciddi bir tekbiçimcilikle sonuçlanmış, bu standartlaşma kentin somut gerçekliğiyle topluma da kabul ettirilmek istenmiştir.

Bu durum, çağın Edmund Burke, Sade, Max Weber gibi bazı aydınları tarafından hep eleştirilmiş; özellikle Weber aydınlanma düşünürlerinin umut ve beklentilerinin acı ve ironik bir yanılsama olduğunu, modern kentte yaşamının demir bir kafese kapatılmaya benzeyeceğini belirtmiştir (Harvey, 1996). Bu nedenle modern kenti planlamak yaratıcı bir serüven olsa da içinde yaşamak zorunda olmak bir kabustur (Berman, 1994).

Aydınların modern kent ütopyalarının dayatmaya çalıştığı bu tekilliği, kentler inşa edildiğinde içinde yaşayan kentli de fark etmiş; bu durum 20. yüzyılın ikinci yarısında Modernizm’e duyulan tepkiyi arttırmıştır.

Duruma bir örnek olarak, Brezilya’da demokratik hükümetin başkenti için Lucio Costa ve Oscar Niemeyer tarafından planlanan başkent gösterilebilir (Şekil 2.6). Tasarımcılar, Le Corbusier’in modern kent ütopyalarından ilham alarak, Latin dünyasına ait, meydan geleneğini hiçe sayıp, insanların bir araya gelip konuşabileceği ya da ortasında salınabileceği hiç bir kamusal alan inşa etmemişlerdir. Sonuç, kişinin kendini aydaymışçasına yalnız ve kaybolmuş hissettiği bir kent olmuştur (Berman, 1994). Tasarımcı, var olana sorumluluk hissetmemiş,

kendini tek karar mercisi olarak görerek eski kentin geleneğini yok saymıştır. Nedenselliği, sadece tasarımcının ideasından güç alan yeni kent, yaptırımcı mekansallığı ile kentliyi olduğundan farklı yapmaya çalışmıştır.

Şekil 2.6: Oscar Niemeyer ve Lucio Costa'nın Brazil Kenti için tasarımı (Url-21)

Peki bu kente kentlinin tepkisi nedir? Modernistlerin eskisini silerek yarattığı bu yeni dünyada birçok şeyin eksik olduğunu fark eden insanlar, kentte mutsuz olmuşlardır. Modernizmi eleştirenler haklılıklarını işaret etmeye başlamış, destekleyenler ise derin hayal kırıklıklarını ve tatminsizliklerini maskeleyemeye çalışmışlardır (Kasinitz, 1995a). Kendilerini olduklarından farklı bir toplum haline getirmeye çalışan yeni kentin yaptırımı ve yabancılığı, yok olan eskinin verdiği çeşitliliğe ve katmanlılığa duyulan özlemi arttırmış, bu özlem kapitalist dünyanın etkisiyle kente daha sonra yapılacak müdahalelere sebep olmuştur. Bu müdahaleler incelendiğinde, belki de Modernite projesinin, kendisinin direkt sonuçlarından değil, kendisine tepki olarak gelişen müdahalelerin sonuçlarından suçlu tutulmasının daha uygun olacağı düşünülebilir.

Kente ve kentliye yapılan bu ilk müdahaleyi değerlendirirken, bu sonuçların asıl amacı gölgelemesine izin verilmemesi gerekir. Modernizm, öncelikle müdahalenin sebebi değildir, bu sebeplere bir cevaptır. Arayışı son derece iyi niyetli ve samimidir; bütün Modernist'ler dünyayı daha iyi bir yer yapmak ve daha adaletli bir toplum

retmek için uğraşmışlar, yeni teknolojiler ve malzemelerle de bu sorunları çözebileceklerine içtenlikle ve tutkuyla inanmışlardır (Wilk, 2006). Modern kentlerin yaptırımcı ve kısıtlayıcı doğası, aydınların ve kentlinin tepkisini haklı kılar, ancak bu somut gerçekliklerin ardında aslında heyecan verici, özgürleştirici ve belki hala devam bir düşüncenin olduğu unutulmamalıdır.

3. İKİNCİ MÜDAHALE: MODERN İNSAN VE KENTİ DÖNÜŞTÜRMESİ

3.1 Müdahalenin Öznesi: Modernizm ve Modern İnsan

Modern insan, birbirine karşı gelen isteklere sahip karmaşık bir kimliktir. Yalnız olmak istediği gibi topluma ait olmak da ister. İçinde bulunduğu mekanı “yer” olarak hissetmediğinde, bir yere veya kişiye ait olmadığında kaybolmuşluk hissi yaşarken, aynı zamanda özgürlüğünden asla taviz vermek de istemez. Mükemmel mekanı inşa etmek ister ancak içinde yaşamak istemez. Hem eskime korkusu yüzünden modern hayatın hızına ayak uydurup her yeniye benimsemek ister, hem de eskinin güven verici aidiyet hissini özler.

Modern insanın doğası birçok makale ve kitaba konu olmuştur. Baudelaire (2003), yeni kent adamı Mr. G’nin iyi bir portresini çizer; mükemmel bir “fleneur” olan Mr. G, kalabalık içinde yaşar ve kalabalığa aşıktır. Modern zamanlarla birlikte, insan kendisinin zamanla değişen bir yaratık olduğunu ve hiçbir şeyin katı olmadığını anlamıştır. Değişim tutkusu ve beklentisi o kadar güçlüdür ki, modern insan her aynaya baktığında farklı bir yüz görmeyi beklemektedir. Bu değişim istemini benimseyen modernistler için eskinin istenmemesi ve yok edilmesi arzusu o kadar güçlüdür ki, 1970’lere kadar kentin içindeki eski kenti tamamen yok etmenin ve sil baştan yeni bir kent yaratmanın mümkün olmadığını kabul etmek istememişlerdir. Modern hayatın en derin problemi, bireyin varlığının bireyselliğini ve otonomisini, istilacı sosyal güçlerden ve tarihi mirastan koruma iddiasından türemiştir (Simmel, 2003).

Bu şekilde Modernizmle beraber insanda gerçekleşen ani ve derin değişim, direkt olarak insanın habitatına yansımıştır: Kente. Yetkililerin kent planlamalarında baz aldıkları değişken aslen modern insanın sosyolojik dönüşümü ve var olan kentin yetersizliğidir. Denebilir ki kent varlığını, yaşamını ve hızını doğrudan ve temelden değiştiren etki, temelde insanın değişimidir.

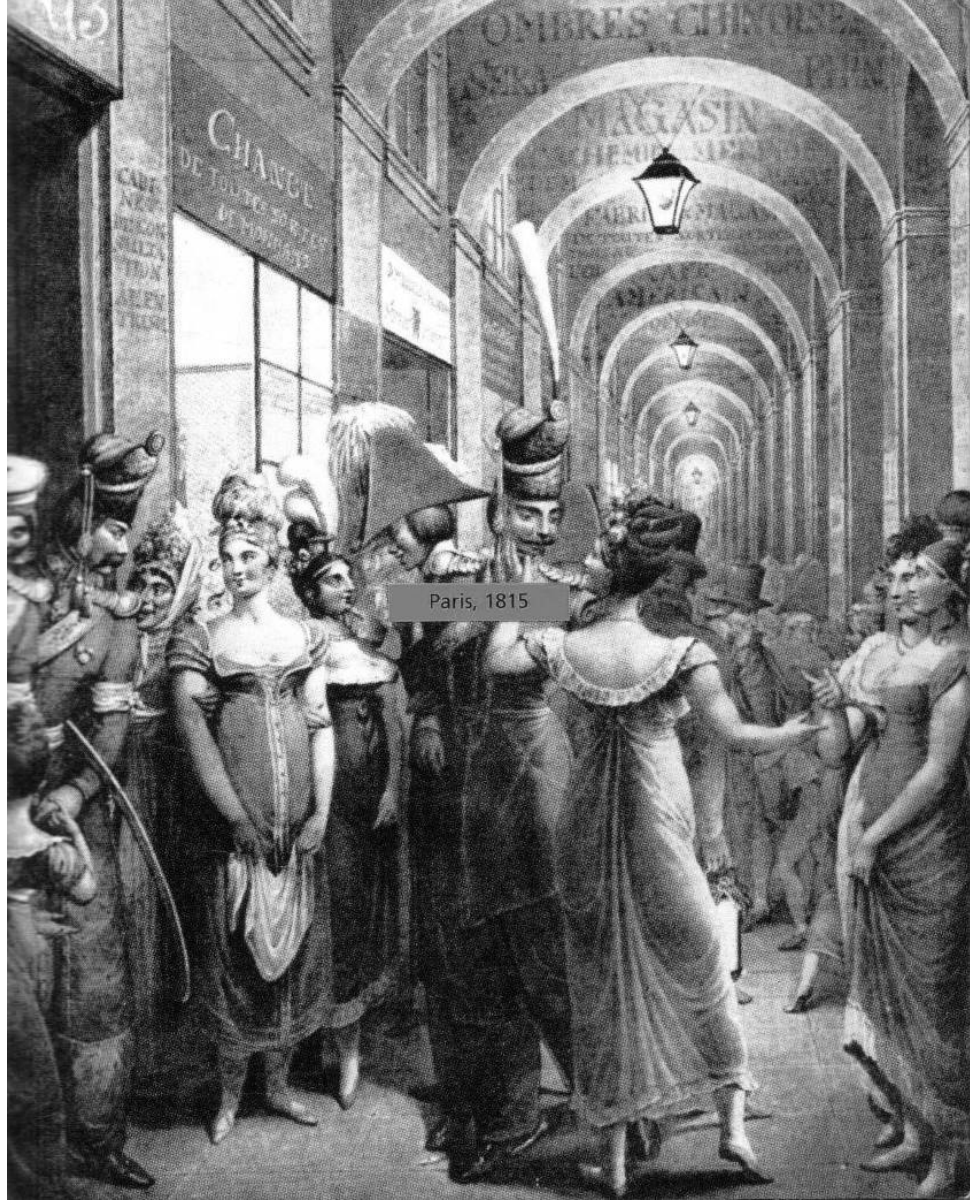
Modern düşünceyi benimseyen kentliler yüzünden kentteki değişim kaçınılmaz hale gelmiştir ancak gözden kaçmaması gereken önemli bir gerçek de bu dev gelişmelere

ancak küçük bir grup insanın tanık olduğudur. Dönemde, kentte yaşayan insan nüfusu, kırsal bölgelerde yaşayan insan nüfusuna oranla oldukça azdır bu nedenle günümüzdeki tüm kentleri şekillendiren değişim isteği aslen bir azınlığa aittir. İnsanların büyük bir bölümünün küçük yerleşimlerde atalarının yaptığından farksız olarak salt yaşamsal ihtiyaçlarını karşılama amaçlı basit yaşamlar sürdüğü unutulmamalıdır. Kentlerin modernleşmesi istemi aslında evrensel hatta toplumsal kabul edilemez. Günümüze gelene kadar kentlerde yaşayan insan sayısı hızla artmakta olsa da sadece kırsalda değil, metropollerde bile modern kent yaşam biçiminde uzak, eskinin içinde rahatsız olmadan hayatlarını sürdüren insanlar olduğu yadsınamaz (Kassinitz, 2003).

3.2 Müdahalenin İdeası: Tüketim Toplumu, Kültürel Endüstri ve Alışveriş

Kültürel Endüstri terimi Adorno ve Horkheimer tarafından, Kapitalizm'in etkisini ve kültürü bir endüstriye dönüştüren ekonomiyi eleştirirken oluşturdukları bir terimdir (Adorno, 2003). Standardizasyon ve kütleli üretim, geçici değerler taşıyan imajlar oluşturmayı amaç edinir. Objenin derinliği ve kendine dair hassasiyeti her geçen gün azalmaktadır ve toplum kültürü objelerin kendini değil gölgelerini barındırmaya başlamıştır. Bu nedenle, birey kendini kısa bir süre sonra çekici veya ilginç olma özelliğini yitiren sık bir obje bereketliliğinde bulmaktadır. Devamlı ilginç peşinde olan birey devamlı satın almakta, bu da toplumda tüketim hızını arttırmaktadır. Tüketme hızını, pazarda önemli bir ekonomik itki oluşturan moda da ivmelendirir. Bu çağda, “şey” satın alınan, tüketilen, çöpe atılan ve yenisi alınandır. Doğal olarak, mimari de üretilen ve tüketilen imajlar süreci haline gelmiştir (Aydınlı, 2003).

Kültürel Endüstri'nin dikte ettiği almak, hızla tüketmek, atmak ve yeniden almak döngüsünün ve devamlı değişen moda akımlarının insan üzerinde en bariz yarattığı itki alışveriş yapmaktır. Bu itki, kent üzerine yansıdığına, fiziksel olarak alışveriş odaklı kent mekanları üremesi kaçınılmazdır. Paris pasajlarından bugünün alışveriş merkezlerine kadar, alışveriş kültürü günümüz kent yaşamını ve dolaylı olarak da kenti tanımlayan aktivitelerden biri haline gelmiştir (Şekil 3.1). Bu kentsel fenomeni incelerken David Harvey, form, sürecin bir sonucu olduğu için formdan ziyade süreç (olay) üzerinde durmanın gerekli olduğunu belirtmiştir (Harvey, 1997).

Şekil 3.1: Paris pasajları (Chung ve diğ., 2002)

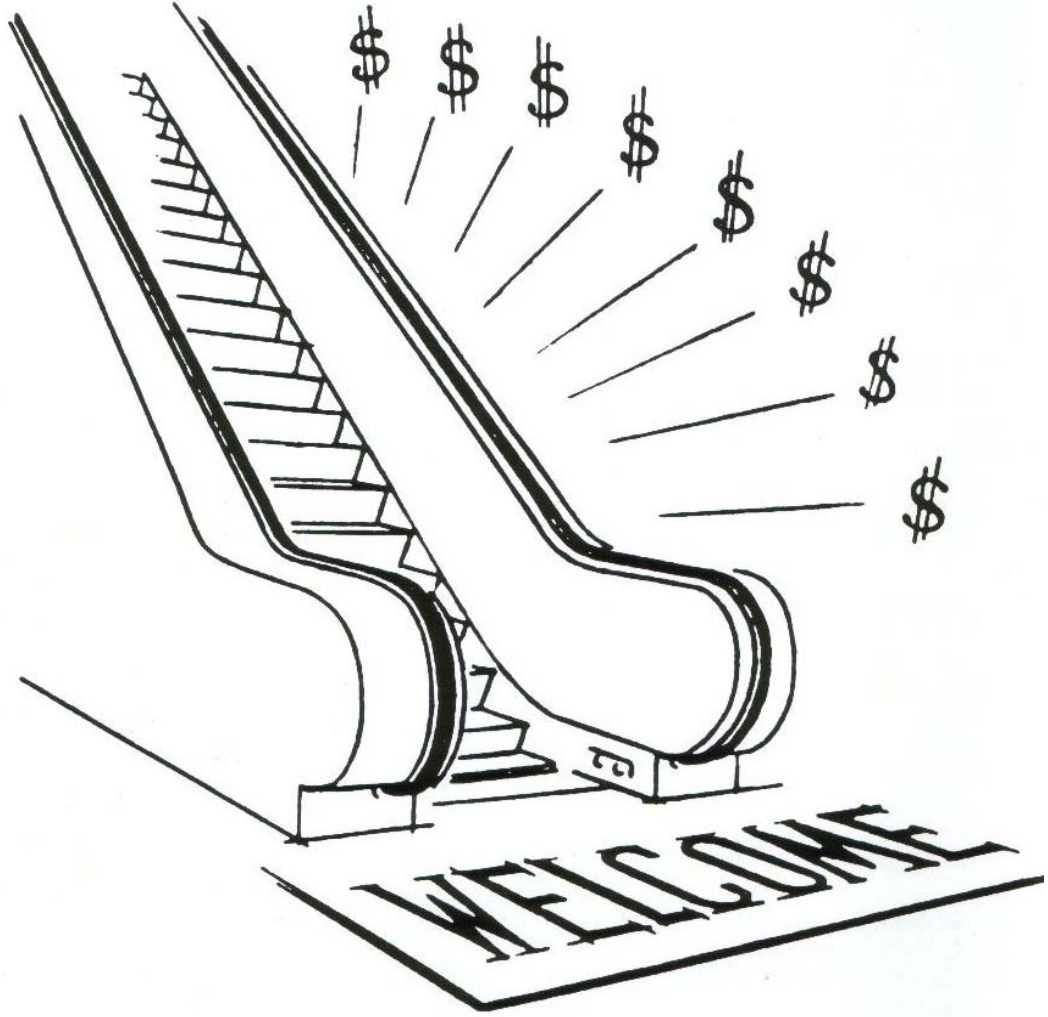
Alışveriş sadece modern kente ve kentliye ait bir olgu değildir, her zaman diliminde yerleşimlerde ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir kentsel aktivite olarak var olmuştur. Endüstriyel Devrim sırasında arzın ani yükselişi, seri üretilen malların tüketim hızından çok daha hızlı olarak pazarda yer almasını doğurmuştur. Bu durumda üretim-tüketim zincirinin tıkanmaması için arzın hızında talep oluşturulması sorunsalı ortaya çıkmış, talep artışının sağlanabilmesi için hem alışverişin hem de eğlencenin yer aldığı geniş mekânlar oluşturulması planlanmıştır. Londra'daki Crystal Palace ve Paris pasajları bugünün alışveriş kültürünün kente ilk mekansal yansımalarıdır (Şekil 3.2). Düzenlenen dünya fuarlarında da insanlar satın almak yanında toplum içinde alışveriş ve eğlence dürtülerini tatmin etmişlerdir.

Şekil 3.2: Londra Crystal Palace (Chung ve diğ., 2002)

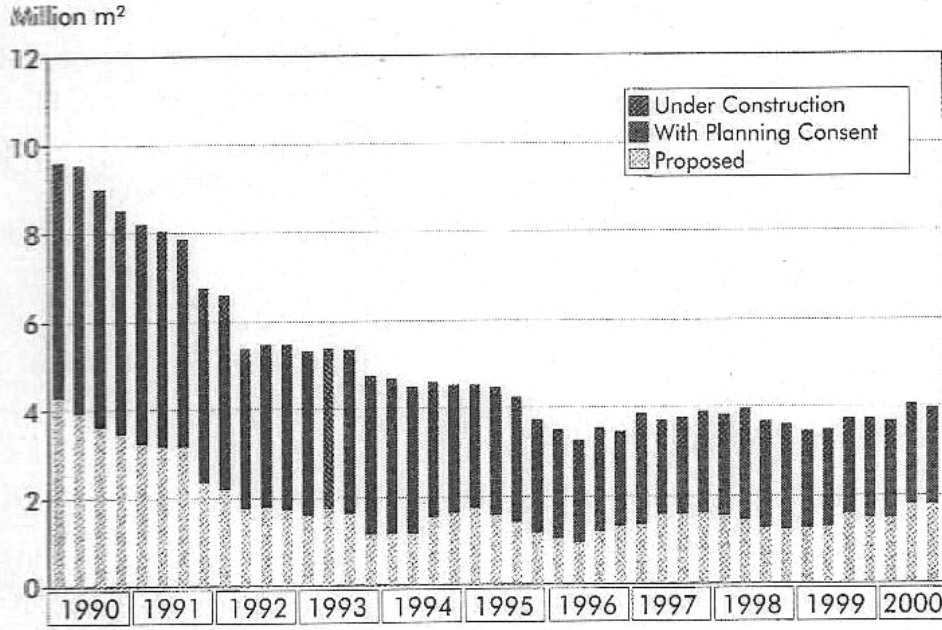
Alışveriş soyutlanarak tek başına bir yaşamsal davranış olarak sunulmamıştır. Modern insan, alışveriş toplumu içinde olmanın, sosyal yaşama ve yeni kent kültürüne aidiyetin bir koşulu olarak algılamaktadır ve yeni kent mekanları bu istemin farkındalığı ile oluşmuştur. Kent merkezlerindeki caddeler bir kadının kendi yansımalarını kent içinde her yerden çok görebileceği dükkan vitrinleri ve tabelaları ile parlamaya başlamıştır (Benjamin, 2003).

Kentlerin kalabalıklaşıp kent merkezlerinin dolması ve bu nedenle kentlerin çevreye yayılmasıyla birlikte, kent banliyöleri oluşmuş, bu kentimsi bölgelerde kent yaşamını ve bireyin bu kent yaşamına aidiyetini sunan yeni dev binalar yapılmaya başlanmıştır. Alışveriş merkezleri, alışveriş olgusunun yoğunluğu ile yeni kentleşen toplumu çok daha fazla tüketmeye sevk etmiştir (Şekil 3.3).

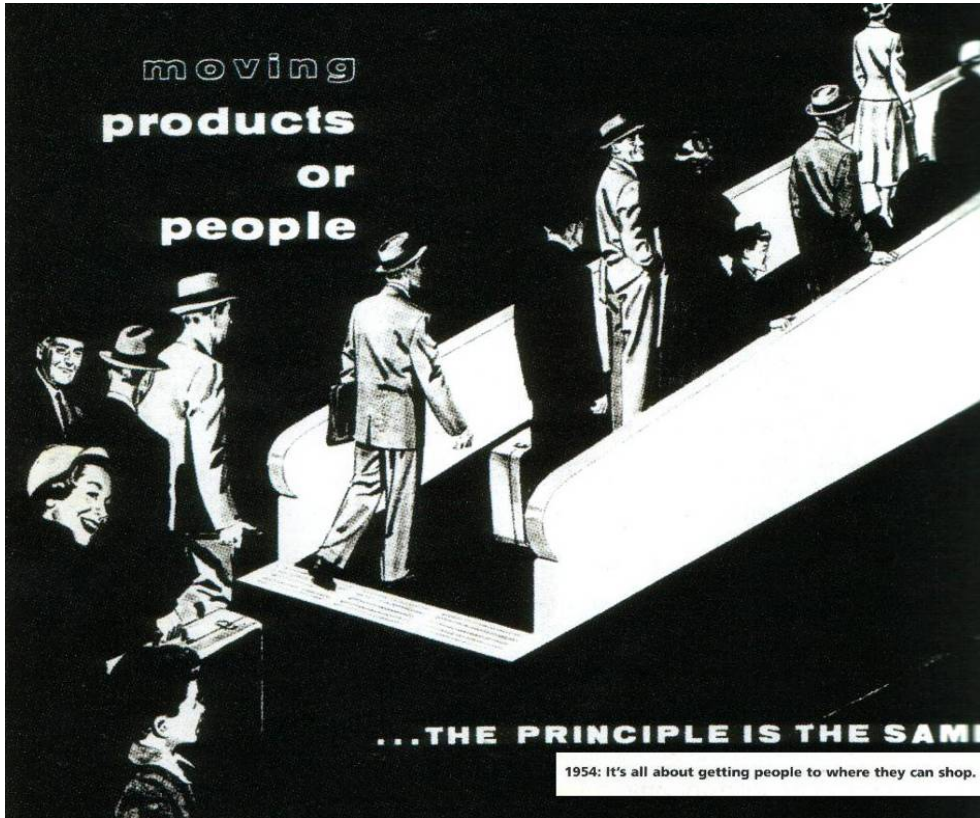
Şekil 3.3: Otis firması broşüründen bir imaj (Chung ve diğ., 2002)

Günümüzde alışveriş merkezlerinin tüm dünyada arzlarının talebi fazlasıyla aşması, modern insanın bir olgu olarak “alışveriş merkezi” kavramını tüketmesi ya da incelenmemiş kentsel nedensellerden dolayı içleri boşalmaya başlamıştır. İstatistiklere göre özellikle Avrupa’da alışveriş merkezi inşaatları giderek azalmaktadır (Şekil 3.4) ve alışverişçilerin bu merkezlerde harcadığı ortalama zaman 1980 ve 1990 arasındaki on yıllık zaman diliminde yarıya düşmüştür (Chung ve diğ., 2002)

Şekil 3.4: İngiltere’de alışveriş merkezi inşaatı oranları (Chung ve diğ., 2002)

Alışveriş merkezlerinin çekiciliği azalan bir kentsel form olması, kentlinin alışveriş dürtüsünün günümüz dünya ekonomik darboğazı ile beraber azalması yine de alışveriş olgusunun kent kültüründe değerini kaybettiğini ispatlamaz (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: İnsanların objeleştirilmesi (Chung ve diğ., 2002)

Çok az aktivite, insanları alışverişin yapabildiği kadar birleştirmeyi başarabilir (Chung ve diğ., 2002). Günümüzde alışveriş uyumak ve yemek gibi insanın en temel davranış biçimlerinden biri haline gelmiştir. Günümüz insanı, sadece tüketmek için değil, toplum içinde yer alabilmek için de alışveriş yapmaya yönelmiştir. Böylece, alışveriş modern kent kültüründe kaçınılmaz bir insan davranışı haline gelmiştir (Şekil 3.6).

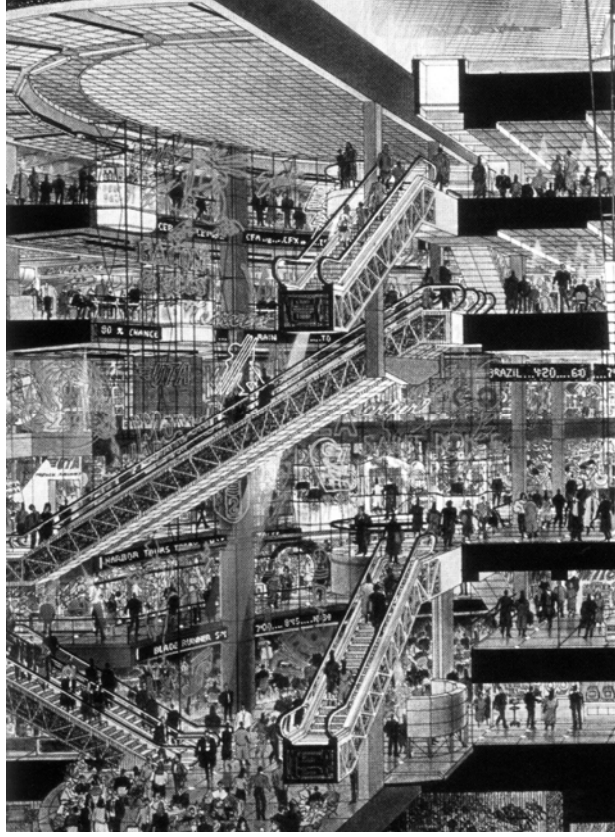
Şekil 3.6: Duane Hanson'dan Young Shopper (Url-14)

3.3 Müdahale: Modern İnsanın Kenti Dönüştürmesi, Kentin Objeleşmesi

Kentin her bölgesinde dikte edilen alışveriş olgusu, bu olguyu besleyen ve devamlı değişen moda, modern insanın tüketme eğilimini körükler. Bu tüketim duygusu, her şeye yöneliktir. Özellikle alışveriş merkezleri, modern insanı tüketime sevkeden imajlarla ve bu imajları almaya eğilimli insanlarla dolu birer kutu olmaya doğru gitmektedirler (Şekil 3.7).

Modern insanın bu imaj tüketimi eğilimi kente de yansır. Kentler kentliyi etkilemek için eski imajları üzerine yeni yüzler giydirilen ve doğası gereği uzun olan yaşam

süreci tamamlanmadan çok önce kentlinin beyninde çoktan tüketilmiş ve çöpe atılmış binalar yığınıyla dolmaya başlamıştır.

Şekil 3.7: Bir imaj tüketim kutusu olarak alışveriş merkezi (Chung ve diğ., 2002)

Özellikle kentin eski bölgeleri, yukarıda tanımlanan modern gündelik yaşam olgularının dinamiğini takip edemeyecek kadar statiktir, öncelikle fiziksel olarak kendi içinde dönüşebilme esnekliğine sahip değildir. Çoğu bölge muhtemelen kent alanları arasındaki ilişkileri zedeleyecek toplam bir yıkım olmadan adaptasyon sağlayamayacak denli katıdır. Bu nedenle modern zamanlardan önce inşa edilmiş bir kent, her zaman hızlı kentsel yaşam döngüsünün gerektirdiği fiziksel dönüşümde geride kalmaya mahkûmdur. Modern kentli, kendini dönüştürebilen kente akar, yeterince esnek olmayan ve muhtemelen birçok anıt içeren eski kent günü geçmiş kalır, gitgide yaşamsallığını yitirir.

Ancak bir tüketim objesi olarak kentin atılması ve(ya) yok edilmesi mümkün değildir. Bu durumda objeleşen kentin içinden yaşam yok olur; fiziksel varlığı sabit kalır. Bu fizikselliğin kullanılmazlığı fark edildiğinde, diğer tüketim objeleri gibi yeniden dönüştürülerek pazarlanması gerekmiştir. Bu durumda üçüncü bir müdahale gerekliliği doğmuştur.

4. ÜÇÜNCÜ MÜDAHALE: KENTİ YENİDEN YENİLEMEK

4.1 Müdahalenin İdeası: Kayıp Kentsel Hafıza

Kente ait anıtlar, kendi değerleri dışında önemli bir genel bilince hizmet ederler, kolektif bir kentsel hafıza oluştururlar. Bu kentsel hafıza, erken modernizm sırasında silinen eski kentin amacına hizmet eder, modern kent içinde modern kentlinin endişesi ve yersizliğine karşı bir tanımlılık oluşturur. Kent ve kentli arasında kurulan bu bağ ile toplanan anılar, aidiyet hissi yaratan bir dizi kentsel alışkanlığa dönüşürler. Kent, modernize olup dönüşürken, kentsel hafızanın erimesine direnç gösteren bir reaksiyon oluşur. Bu ortamda birbirine karşıt aktif güçlerin çarpıştığı bir savaş alanına dönüşen kent, dengelenene kadar heyecan verici birçok olasılığı ve yaşamı barındırarak bir şekilde yine kentsel hafızaya hizmet eder. Günümüzde, bu denge hızla bozulmaktadır. Kentsel hafıza oluşumu yok oldukça, kentler tanımsızlaşmakta, kentliler yaşam alanlarına yabancılaşmaktadır.

4.2 Müdahalenin İdeası: Anıtsallık ve Kentsel Anıtlar

Bu geçici ve akışkan kentleşme içinde, anıt diye etiketlenen binalar veya bölgeler, çoğunlukla yüzyıllar boyunca yaşamakta ve kent kültürü içinde anlamsız bir bolluk yerine gerçek bir çeşitlilik sağlamaktadır. Anıtlar insanın ideallerinin, hedeflerinin ve hareketlerinin sembolleri olarak yarattıkları dönüm noktalarıdır. Yapıldıkları dönemden daha uzun yaşamaları ve gelecek jenerasyonlar için miras olmaları amaçlanır. Bu şekilde, geçmiş ve gelecek arasında bir geçiş oluştururlar (Frampton, 1980). Anıtsallığın doğası, anıtın sonsuzluğundan ve zamandan kaçabiliyor olmasından kaynaklanır. Anıtsallık ölümü aşar (LeFebvre, 1991). Bu sabit kalan değerlilik veya anıtsallık, kentin hızla tüketilen modern yaşamına ve gelip geçiciliğine garip bir zıtlık oluşturur.

Modernite projesinin eski'ye kesin karşıt durumu ve kente yaptığı müdahaleyle eski olanı reddetmesi, eski'nin varlığını ve bugün ile geçmiş arasında bağlantı kuran anıtların önemini arttırmıştır. Var olan anıtlar korunmaya çalışılmış ve kentlerde yeni

anıtlar oluşturulması gündeme gelmiştir. Koruma, üzerinde tümüyle uzlaşılabilen bir kavram değildir; neyi nasıl ne kadar korumak gerektiği görecelidir. Korunmaya değer şeyin salt “yaşlı” olması yeterli bir kriter değildir; “öncü olma”, “tek olma”, “artık tekrarlanmayacak olma”, “toplumsal önemi olan anılar taşıma” gibi gerekçeler anıtın korunması için geçerli nedenlerdir (Yürekli ve Yürekli, 2004). Ancak öz değerlerin algılanmasına yönelik bu tür bir koruma kavramı, salt biçimsel ve yüzeysel bir koruma güdüsüne de dönüşebilmektedir. Özellikle Amerika’da kentsel anlamın güçlenmesi için yeni anıtların yapılması söz konusu olmuştur (Frampton, 1980). Ancak bu yeni anıtların yapılmasında da yine salt biçimsel bakış açıları olabilmektedir: Örneğin, Leon Krier ve Maurice Kulot, kentlere kaybolan anlamı yükleyebilmek için yeni anıtların yapılması gerektiğini, bu anıtların yapılmasında tamamen eski yapım tekniklerinin, yerel malzemelerin ve geleneksel biçimlerin kullanılmasını önermiştir (Hebbert, 2003). Bu tür bir anıtsallık, kentsel anlamı taşıyan yapıların özlerini kaybedip birer tüketim objesine dönüşmesine neden olmaktadır.

4.3 Müdahale ve Sonu: Yeni Olarak Eski’yi Yapmak ve Kentsel Yenileme, İçi Boşalan Kent

Kuramda anıtsallığa ve eskiye eğilim, pratikte eski olanın yenilenerek korunmasına ve yeni olanın da eskiye özenilerek yapılmasına yol açmıştır. Modernite projesinin etkisiyle tüm kentlerin beton ve cam bloklarla dolması ve birbirine benzemesi, her türlü romantizm ve gelenekselciliği kitsch gören anlayış karşıt bir tepkiyle karşılaşmıştır. Sonuçta kentlerde süslenmiş yüksek bloklar, imitasyon Ortaçağ meydanları ve balıkçı kasabaları, sipariş üzerine yapılmış geleneksel konutlar inşa edilmiştir. Yeni’nin eskiye bu kadar özendirilerek yapılıyor olması kimi çevrelerce kente Modernite’nin yıkımından daha fazla zarar vermiştir. Nitekim Prens Charles, savaş sonrası kentsel yeniden inşa politikasının ve müteahhitlerin, II. Dünya savaşı sırasında Luftwaffe’nin saldırılarının yarattığından daha büyük bir yıkıma yol açan faaliyetlerinin yanlışlarını sert bir biçimde kınamıştır (Harvey, 1996).

Anıtlar ise korunma adına, kente ve kent yaşamına tekrar dahil olabilmek için yenilenmiştir. Bir bakıma kentsel yenileme, koruma kavramının pratiğe dönüşümüdür. Koruma kuramındaki uzlaşmazlık, pratikte de farklı amaçlı birçok uygulamaya yol açmıştır: Salt biçimsel korumacılık, günümüz kapitalist dünyasında

kolaylıkla aktive edilerek, ticari bir kar oluşturma eğilimine dönüşmüştür. Kentsel anıtlar “koruma” başlığı altında restoranlar, müzeler, alışveriş merkezleri, oteller haline getirilerek yeniden işlevlendirilmiş; kentliler kentsel hafızayı korumak yerine tüketim itkisiyle – para veya imaj – bu anıtlara yönlendirilmiştir. Bu anıtlar bir paradoks oluşturmaktadır; bir yandan modern kentte kaybolmuş hisseden kentliyi büyük bir oranda kendilerine çekecek kadar popülerdirler, diğer yandan da bu popülerlikle tarihi bilinç ve anıtların öz değerleri kaybolmaktadır (Heynen, 1999). Bu anıtsal bölgeler, yerel kişilere ve turistlere tarihi bir bilinçlilikle değil ama yapay ve moda bir nostalji duygusuyla hitap etmekte ve başarılı reklam kampanyaları sonucu muazzam miktarlarda ziyaretçi çekmektedirler. Ticari kaygıyı olabildiğince geri plana atan ancak başarılı bir tanıtımla nostalji modasının kentliyi ne kadar yönlendirebildiğini kanıtlayan bir örnek olarak burada Flanders, Belçika’daki Açık Anıt Günü gösterilebilir. Bu belirli günde yarım milyon insan “bir günlüğüne açık anıtlar”ı ziyaret etmeye ikna olmuştur ki bu sayı, tüm Flaman toplumu nüfusunun sadece 6 milyon olduğu gerçeğiyle çok daha çarpıcı hale gelecektir (Heynen, 1999). Neticede kentsel kolektif hafıza ve tarihi bilinçlilik, eski kentin anıtsallığına yeni yüklenen yapay bir popülariteyle yok edilmekte ve anıt, kendi öz varlığından tamamen koparılıp başka bir kentsel tüketim objesine dönüştürülerek bir anlamda yeniden yıkılmaktadır. Başka bir söylemle, zamanın yıkıcı etkisi ve modern hayatın kent üzerindeki etkisiyle zaten “öl”mekteyken, özünde bulunmayan bir işlevle yüklenerek “uzman”ların müdahaleleriyle tekrar “öldürülmekte”dir. Henry LeFebvre, de aşağıda anıtların yıkımının aslında yıkılmakla tamamlanmadığını şu şekilde açıklamaktadır:

... ve kültürel tüketimin, kültürün kendisini, turizmin ve eğlence endüstrisinin servisi neredeyse sınırsız ihtimaller içerecek. Bu olduğunda, Belle Epoque zamanında neşeyle yıkılan anıtlar çok büyük masraflarla yeniden düzenlenecek. Yıkımın tamamlanmadığı, yenilemenin günün emri olduğu, imitasyonun, replikasyonun, neo-bu, neo-şunun...(LeFebvre, 1991)

Ülkemizde de koruma kuramı, biçimsel uygulamalarla ve bu uygulamalara yol açan düzenlemelerle yönlendirilmiştir. Ferhan ve Hülya Yürekli (2004), doğru bir koruma bilincinin toplumun iç dinamiklerinin korunması ve doğru bir gelişmeye ulaşılabilmesi açısından önemli olduğunu vurgulayıp, bu bilincin salt binaları korumaktan ibaret olmadığını, korunması gerekenin ruhunun anlaşılması gerektiğini belirtirler. Ne yazık ki, var olan koruma ilkeleri, korunması gereken değerlerin ne

olduğunu irdeleyip açıklamamaktadır ve sonuç olarak kentsel anıtların korunması şekilsel uygulamalardan ibaret kalmaktadır (Yürekli ve Yürekli, 2004).

Ancak, koruma, değişen ve dönüşen bir kavramdır; barındırdığı çelişkiler farklı bölgelerde farklı uygulamalar doğurabilmekte, bu uygulamalar kentin kendini dönüştürmesiyle yeni ve beklenmeyen sonuçlara varabilmektedir. Neticede dinamikleri bilinmeyen, tümüyle anlaşılamayan kent bölgeleri oluşmaktadır.

5. GÜNÜMÜZ KENT FENOMENLERİ VE MÜDAHALE ARAYIŞLARI

5.1 Müdahaleler Sonrası Kent, Yaşayan Kent, Ölü Kent Tanımları

19. yüzyıl başından beri meşru veya değil, kasıtlı veya değil; birçok müdahaleden geçen kent, anlaşılması çok daha zor bir olgu haline gelmiştir. Endüstri Devrimi'nin getirdiği koşullar ile dolmaya, yayılmaya ve çürümeye başlayan kentlere Modernite projesinin kapsamında ideal dünya yaratma arzusu ile yapılan ilk müdahalede, kentin (ve kentlinin) eski içeriği ile bağlantısı koparılmış, kentin şekilsel dönüşümünün toplumu da şekillendirmesi amaçlanmıştır. Yabancılaşmış, özgürleştirilmiş ve tüketmeye alıştırılmış Modern insanın, kente dolaylı olarak yaptığı ikinci müdahalede kent objeleştirilmiş, yaşanılan değil kullanılıp tüketilen bir meta haline gelmiştir. Kentlinin bu yeni alışkanlıklarını fark eden yerel yönetim ve spekülörlerin, kentin değerlerini içlerini boşaltıp yeni işlevlerle doldurarak yeniden pazarlamasıyla yapılan üçüncü müdahalenin sonunda, kent eskiyi salt biçimsel değil, içerik olarak da kaybetmiştir.

Tüm bu müdahaleler sonrası, kent giderek anlaşılmaz, algılanamaz ve dolayısıyla müdahale edilemez, hatta tartışılmaz bir noktaya gelmiştir. 20. yüzyıl, kentsel gelişimin devri olsa da, kent içinden çıkılamaz bir olgu haline geldiği için devrin odaktaki söylemi olmaktan çok uzaktadır (Harvey, 2003). Günümüz kentinin bilinen yöntemlerle çözümlenmesi mümkün görünmemektedir çünkü kentteki dönüşüm o kadar hızlıdır ki, bilinen bilimsel yollarla alınan verilerin değerlendirilmesine kadar geçen süredeki değişim, toplanan verileri geçersiz kılmaktadır.

Bu noktada kent nasıl anlaşılabilir? Ve bu kente müdahale nasıl meşru / doğru olabilir? Dünya gittikçe artan bir hızla değişmeye başladığı için mimarların ve planlamacıların daha sık geriye dönüp bakması ve ne ile yönlendirildiklerini keşfetme ihtiyaçları artmaktadır (Kelbaugh, 2008). Birçok mimar, düşünür ve kent sosyologu, kentin fiziksel somutluğunun tanımlanmasının yetersizliğini vurgulayıp, kentin içerdiği sosyal hayatla nasıl şekillendiğinin anlaşılmasının elzem olduğunu söylemektedir. Kenti anlamak için kentle ilgili yeni okumaların ve yeni tanımların

yapılması gereklidir; “Yaşayan Kent” ve “Ölü Kent” deyimleri, bu arayıştan türetilmiştir.

İki terim de aslında Jane Jacobs tarafından 1961 yılında yazdığı “The Death and Life Of Great American Cities” kitabında kullanılmıştır. “Yaşam” ve “Ölüm”, savaş sonrası Amerikan kent yenilemesi kapsamında yapılan planlamaya duyulan reaksiyonun ortaya çıkardığı tepkiyi dillendiren terimlerdir (Wendth, 2009). Jacobs, bu çalışmasında Modernizm’in yarattığı kentsel mekanların fizik bakımından düzenli ve temiz, ancak toplumsal bakımdan ölü doğduğunu; ancak 19. yüzyıldan kalma kargaşa, gürültü ve genel uyumsuzluğun çağdaş kent yaşamını canlı tuttuğunu, erken Modernist’lerin düzene sokmaya çalıştığı eski devingen kaosun aslında olağanüstü zengin ve karmaşık bir insan düzeni olduğunu belirtir (Berman, 1994). Çalışmada “ölü” kelimesi, yaşamı artık içinde barındıramayan, yaşamsallığı olmayan şehirler için kullanılmıştır.

Cedric Price da, bir söyleşide, değişmeyen ve kendini tekrar keşfetmeyen bir kentin öleceğini, kentin kentlilerle var olduğunu, kentlinin olmadığı bir kentin ölü olduğunu belirtir (Url-1). Aynı şekilde bu söyleşide de, “ölü” sıfatı, kentlinin içinde uyum sağlayamadığı için artık barınmadığı şehir parçalarını tanımlamaktadır.

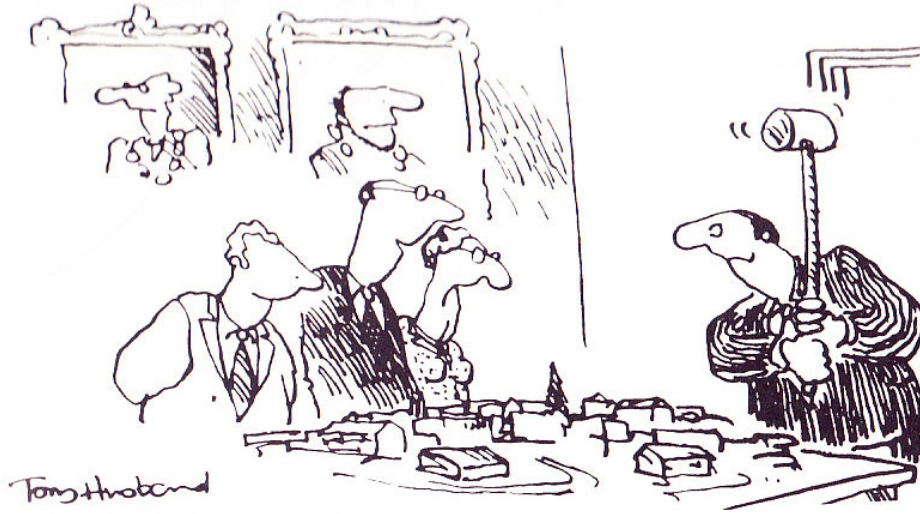
Bu verilerin ışığında çalışmanın ilerisinde günümüz kentini anlamakta kullanılacak terimler şekillenmiştir:

Yaşayan Kent; sahip olduğu fiziksel, kültürel, sosyal, ekonomik yapıyla günün yaşantısını içinde barındırabilen; bu özelliğinden ötürü kentliyi kendine çekip içinde tutabilen, yaşamsallığı olan kenttir.

Ölü Kent ise aksine; gerek yapılan gerek yapılmayan müdahaleler yüzünden günümüz yaşantısının gereksinimlerini karşılayamadığı için kentliyi kaçıran, onu iten; kısaca yaşamayan kenttir.

Bu özellikli terimler kullanılmasa da 1960’lardan beri, dönemin mimar, planıcı ve sosyologlarının kente nasıl müdahale edeceklerinin sorgulamaları aynı sorulardan doğmaktadır: Kent nasıl yaşamaktadır ve bu yaşam nasıl sağlanır? Bu soruların sorulması kaçınılmazdır, neticede şehir planlamaları, kentte çözdükleri kadar sorunlar da yaratmışlardır. Bu nedenle Wilk’e (2006) göre, bugün içinde yaşadığımız dünyada birçok insan, dünyanın hastalıklarının teknolojiyle çözümlenebileceği ideasına inanmamakta ve büyük ölçekli kent planlarına şüpheyle bakmaktadır (Şekil

5.1). O zaman kente nasıl, neyle, neyi koruyarak ve neyi değiştirerek müdahale etmek gerekmektedir?

"Bu bey, Ülke ve Kent Planlama Departmanı'ndan Bay Trimp'tir. Eski Kent için teklifleri sunmaya geldi."

Şekil 5.1: Evil Planner karikatürü (Wilk, 2006)

5.2 Yaşatılan Ölü Kentler: Kentsellik, Stratejik Kent Planlamaları, Tarihi Kenti Canlandırmak

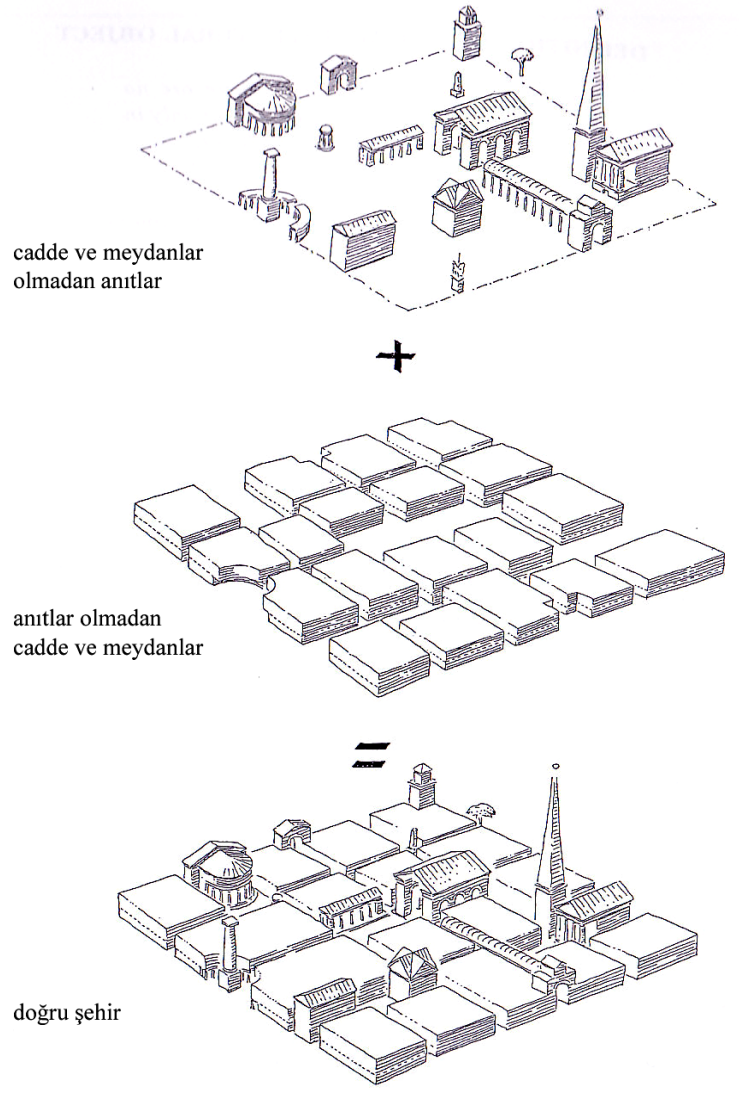
Kentsellik ve Kentleşme; fiziksel yıkım ve yeniden yapımı içeren savaş sonrası şehir planlaması kavramının karşısına aynı sorularla dikilir; şehir planlamasının Avrupa ve Amerika'da eski kentlere ve bu kentlerdeki eski değerleri yok ederek yenileme fikirlerine yaptığı etki, hemen karşı bir tepkiyle neticelenmiştir. Kentsellik kavramının doğum yeri olan Fransa'da şehir planlamacılığının kendini tüm mesleklerden ayrı ve kente müdahalede tek yetkili görüşü ve sonuçları ne olursa olsun kenti modern hayatın gereksinimleriyle donatma eğilimi, eskinin korunması güdüsünü doğurmuştur. LeFebvre, 1970 yılında öğrencilerine artık görevlerinin kentlerden yaşayan dokunun alınarak kalan parçaların uluslar arası bir neo-kapitalizmce gereksinim duyulan sentetik bir malcılıkla tekrar birleştirilmesi olduğunu belirtir (Hebbert, 2003). Bu etki, önde gelen şehir planlamacılarının bile metropol değişiminin kontrol edilemez olduğu ve plancıların şehri şekillendirme çalışmalarının hayal kırıklığı olacağı sonucuna varmasıyla daha da meşruiyet kazanır. Artık, kentte oluşan yabancılaşma ve aidiyetsizlik hissinin yok olması için kentin eski değerlerinin korunması, bu koruma gerçekleşirken modern hayatın

gereksinimlerinin de karşılanabilmesi, kentlinin de bu müdahale gerçekleşirken sürecin içine katılması amaçlanmaktadır. Bu yeni tavır, planlamanın karşısında duran kentleşme paradigmasıdır.

Kentleşmede amaçlar son derece net olsa da, farklı ülkeler, farklı şehirler ve farklı durumlarda bu amaçlar yüzeysel kalmakta, pratikte uygulananlar uygulayanların da kişisel etkisiyle farklı yönere sapabilmektedir. Nitekim 1980’de IBA Berlin katılımcıları temelde aynı amaçları taşıdılar da, aralarında teorilerin pratiğe dönüşme yöntemlerinde uzlaşmayanlar olmuştur. Alvaro Siza, Aldo Rossi, Peter Eisenman, James Stirling gibi ünlü mimarlar, kenti yeniden yapılandırırken geleneksel cadde formunun üzerinde durulması gerektiğini savunurken, Rem Koolhaas, bu tutumu büyük ihtimalle fazla neohistorisist bulduğu için gruba katılmaktan vazgeçmiştir (Hebbert, 2003). Teoride uzlaşma temin edilmiştir, pratikteki soru ise tek şekilde cevaplanamamaktadır: Soru, “ne kadar” dır; modern ne kadar reddedilmeli, eski ne kadar korunmalı, yeni nasıl inşa edilmelidir? Maurice Culot ve Leon Krier, Modernite’yi eleştirirken sahip oldukları inandırıcı tavrı, kentin yeniden yapılandırılması önerilerinde taşıyamamış ve klasik ve geleneksel binaların yerel malzemelerle ve eski tekniklerle yapılmasını önermişlerdir. Krier (2003), kentin salt anıtlar ve meydanlardan ya da caddelerden oluşamayacağını, doğru bir kent anlayışında tüm bu formların birlikte bulunması gerektiğini söylerken haklıdır (Şekil 5.2).

Ancak 1945’ten sonra yapılan tüm binalar, yerleşimler, banliyöler – özellikle Modern – diye tanımlananlar bir şekilde yeryüzünden yok olsa, hiç biri için yas tutulmayacağını söylerken, Modernite’nin getirdiği yıkıcılığa eşdeğer bir yok etmeyi önermektedir. Bu tutum, kente Modernite projesinin kendisi kadar zarar vericidir.

Pratikte farklı tutumların tercih edilmesi günümüze yakın dönemlerde yapılan kent yenileştirmelerinin, birçok farklı tarihi kentte farklı kapsamlar ve içeriklerle yapılması sonucunu doğurur. Çoğu durumda salt tarihi kenti yeniden işlevlendirmek olarak yapılan müdahaleler, sonuçların vahim olmasıyla geri alınmış veya dönüştürülmüştür. Örneğin, İngiltere’de Covent Garden meydanının canlandırılması projesinde, meydanın pazaryeri kimliği yerine kafeler, oteller ve eğlence yerleriyle yeni bir işlev tanımlanmış; ancak meydanı dolduran kalabalığın 24 saatten fazla olmayan bir sürede, alanı terk edip, ölü’leştirilmesiyle, meydanın orijinal işlevi geri yüklenmiştir (Tiesdall, 1996) (Şekil 5.3).

Şekil 5.2: Leon Krier'in doğru şehir eskizi (Krier, 2009)

Şekil 5.3: Covent Garden, İngiltere (Tiesdall ve diğ., 1996)

Çoğu zaman neyin korunmaya yetecek kadar “eski” olduğu bir problem haline gelmiştir. Kente o kadar çok müdahale yapılmıştır ve o kadar farklı katmanlar kentli tarafından benimsenmiştir ki, bazen eski yerine “yeni”nin korunması da meşru hale gelmiştir. Boston’da 1950’lerde Central Avery’de büyük bir otoyol yapılması (Şekil 5.4), tarihi kent dokusunu ortasından keserek ikiye ayırmış, sahil kesiminde kalan bölümün, iç kesimlerle ilgisinin kesilmesi sonucu “öl”mesi gözlemlenmiştir (Şekil 5.5).

Şekil 5.4: Boston’da Central Avery yapımı için yıkım (Url-15)

Şekil 5.5: Boston’da Central Avery ve kentsel dokuyu ikiye ayırmak (Url-15)

Aynı şekilde, 1950’lerin sonlarında City Hall gibi anıtsal bir projenin yapılması için bütün bir mahalle yok edilmiş, modern kent planı etkisiyle önünde büyük bir boşluk bulunan devasa bir yapı kente kondurulmuştur (Şekil 5.6).

Şekil 5.6: Boston’da City Hall’den önce ve sonra kentsel doku (Url-16)

Boston, tam anlamıyla yaratıcı yıkımı benimsemiş görünmektedir, West End’deki hızlı yıkım ve yerine tanımsız blok binaların yapılması da bu benimsemenin sonuçlarındandır (Şekil 5.7).

Aradan yaklaşık 40 yıl geçtikten sonra, City Hall projesinin “tarihi dokuya verdiği zarar” sebebiyle yıkılması gündeme gelmiştir. Bu noktada neyin korunacak kadar eski olduğu problemi farklı fikirlerin çıkmasına sebep olmuştur: Bazı kesimler, City Hall ve kent mahallesinin zıt ölçeklerinin kent için heyecan verici bir dinamik

olduğunu söylemekte (Şekil 5.8), bazı kesimler ise binanın yıkılması gerektiğini savunmaktadır.

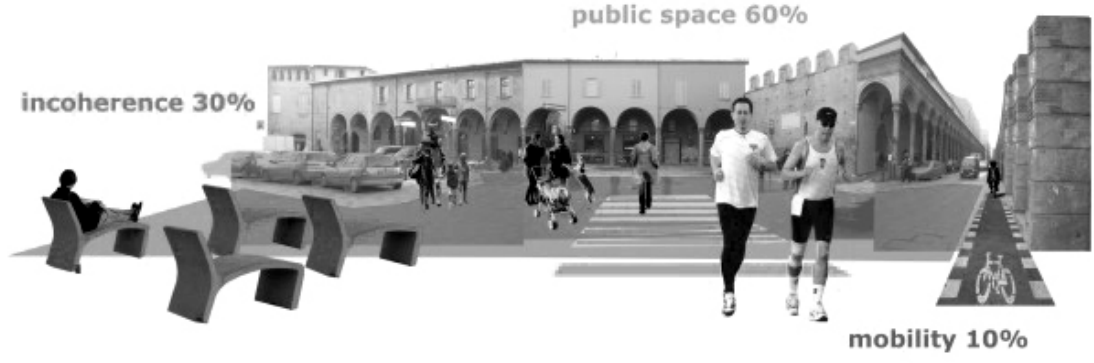
Şekil 5.7: Boston’da West End yıkım süreçleri (Url-15)

Şekil 5.8: Boston’da farklı insan ölçekleri: Quincy Market ve City Hall (Url-15)

Bologna’da olan kentsel yenileme ise, kentlinin kentin ölmesini veya yaşamasını sağlamakta ne kadar önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Günümüzde İtalya’nın tarihi dokusunu en iyi koruyan kentlerinden biri olan Bologna, yakın zamana kadar salt yaşlı insanların yaşadığı, gençlerin ise terk ettiği köhnemiş ve ölü bir konut bölgesidir. Müdahale fiziksel olmaktan çok içerikseldir; binalar tadilattan geçirilmiş, iç mekanlar küçük daireler şekline sokulmuştur. Bu da geniş aileler kadar, genç öğrencilerin de bölgeye yaşamak için akın etmesiyle sonuçlanmış, küçük ticaret alanlarının açılmasıyla öğrenciler yaşamlarının büyük bir bölümünü evlerinin çevresinde geçirmeye başlamıştır (Şekil 5.9).

Bugün, gençlerin katıldığı etkinliklerin düzenlendiği, küçük esnaflar ve ticaret birimlerinin konuşlandığı, sokaklarında her yaştan insanın görülebildiği kent, yaşamsallığına kavuşturulmuştur (Şekil 5.10).

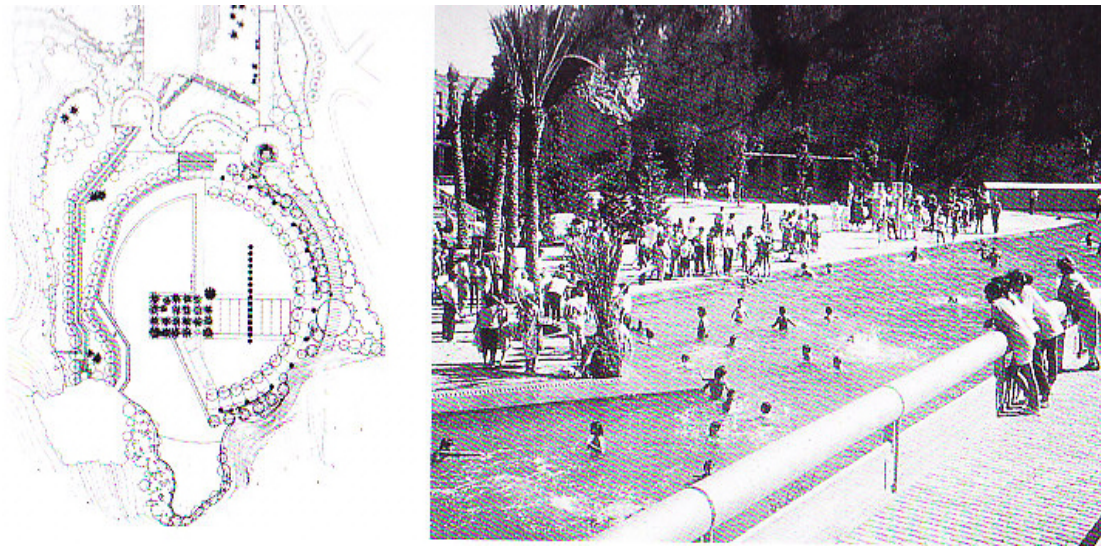

Şekil 5.9: Bologna kentsel yenilemesinde kentli ölçeği (Url-7)

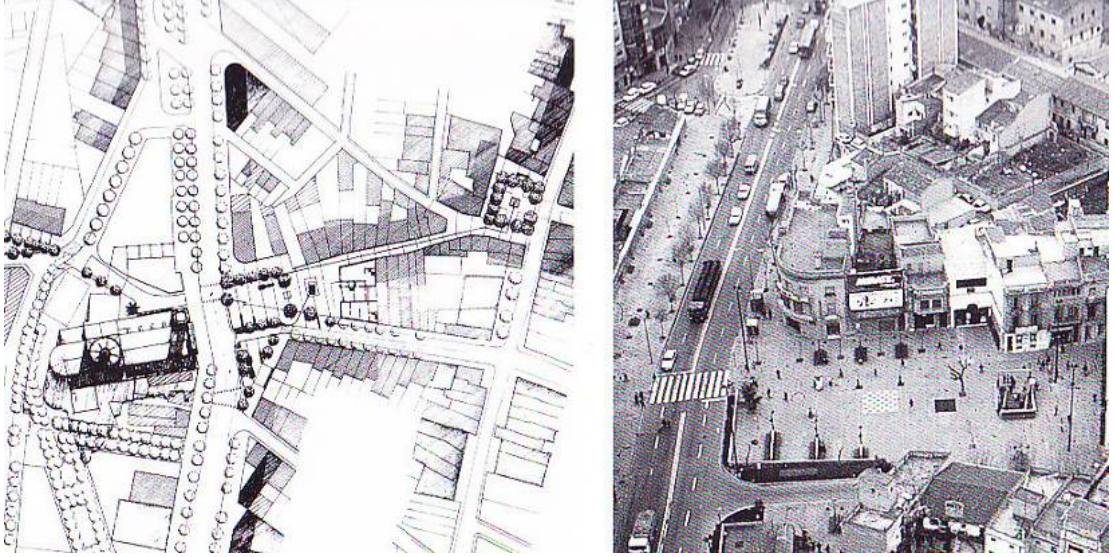
Şekil 5.10: Bologna’da konut ve ticaret birimleri (Tiesdall ve diğ., 1996)

Ancak, kentsellik kavramı içerisinde yapılan en göze çarpıcı proje, Barcelona'dır. Franco diktatörlüğünün sona erip demokrasinin ilan edildiği zaman, kentsellik kapsamında, özellikle Oriol Bohigas zamanında yapılan çalışmalar, uluslar arası bir kentsel mükemmeliyet kavramı doğurmuştur. Kütüphane raflarında bulunan sayısız şehir planına karşı bir tavır alan Bohigas'a göre, teoriyi kuranlarla pratikte uygulamayı yapanların arasındaki kopukluk, kentin yaşamamasına yol açmaktadır. Planlamacılar zamanlarını sonsuz bürokratik işlerin içinde harcarken, spekülörler tarihi bölgeleri ele geçirmekte, mühendisler ise verimli trafik yaratmak adına, eski kenti yıkmaktadır (Hebbert, 2003). Bohigas, tündengelim bir yaklaşım yerine tümevarım bir yaklaşım güderek, "plan yerine proje" konseptiyle kentsel bir canlandırma çalışması yapmış, kentin geleceğini şehir planlamacının hegemonyasından kısmen kurtararak, mimarı da sorumlu hale getirmiştir. Barselona'da amaç, tarihi dokuyu ve yaşamı bozmadan, kentsel hafızayı muhafaza eden, ancak çağın küresel beklentilerinin de barınabileceği bir kent yaratmıştır. Öncelik meydanlar ve caddelerdedir: Meydanlar insan ölçeğinde işlevlendirilip yaşanır hale getirilmiş, yaya akslarının korunması sağlanmıştır.

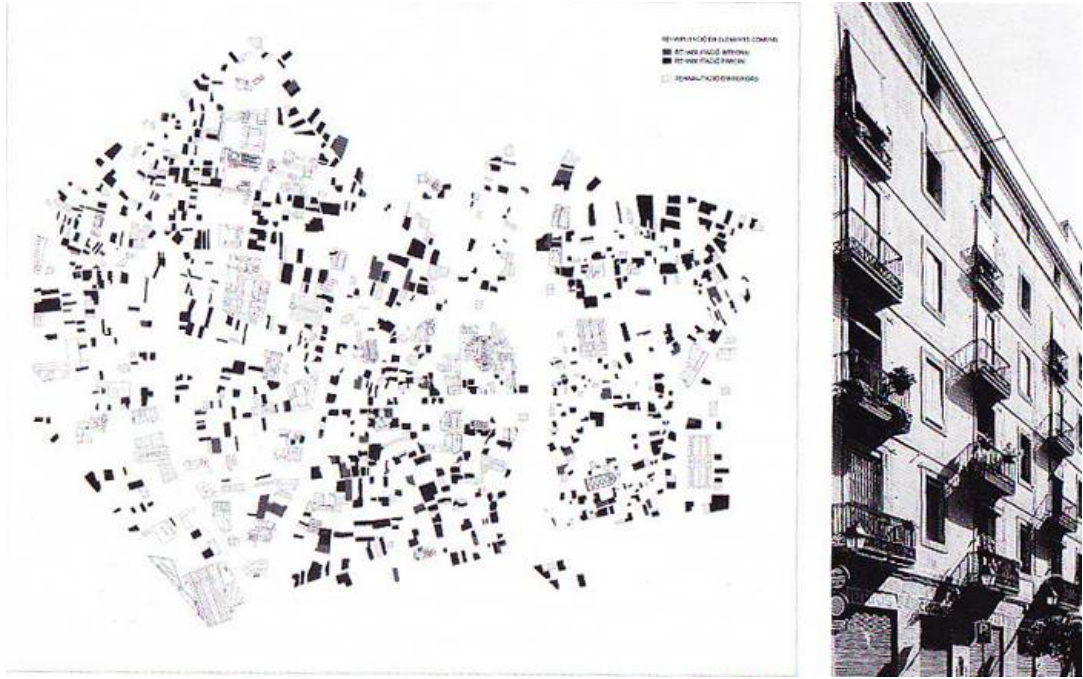

Şekil 5.11: Barcelona'da La Crueta Del Coll meydanı (Busquets, 2005)

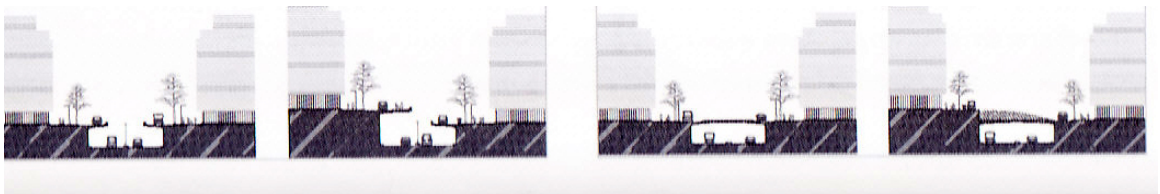
Konut birimleri, eski kent dokusunun içine serpiştirilmiştir. Kent içinde efektif bir ulaşımı sağlamak için yapılması gereken yolların, kent dokusunu bozmamak adına farklı yöntemlerle irdelenmesi, kentin hem yeni hem eski değerleri birlikte barındırmadaki kararlılığını göstermektedir (Şekil 5.11, Şekil 5.13, Şekil 5.14).

Şekil 5.12: Barcelona kentsellik örneği: Yaya akslarının korunması (Busquets, 2005)

Şekil 5.13: Barcelona’da eski kent içinde yeni rezidans binalarının yapılması (Busquets, 2005)

Şekil 5.14: Barcelona’da kent dokusunu yok etmemesi için planlanan yol şemaları (Busquets, 2005)

Bütün bu çalışmalar ışığında, yeni kentsellik kavramının ve bu kapsamda yapılan stratejik kent planlarının tümüyle kabul gördüğü veya tek bir manifesto etrafında uzlaşabildiği iddia edilemez. Ersoy (2007), bu çalışmaların genellikle gelişmiş bölgelerde başarıya ulaştığı, gelişmekte olan bölgeleri ise olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Kentlinin katılımının nasıl olacağının belirlenemeyişi, planlama aşamasında ekonomik çıkar ve politik yanlılığın göz ardı edilemeyişi, belki hepsinden de öte, hem küresel gelişmeyi amaçlayıp hem de tarihi yaşamsallığı korumaya çalışma ikilemi tüm projelerin başarılı olmasına engeldir.

Hala, kent ve kentli arasındaki ilişkinin doğru çıkarımlar yapabilecek şekilde anlaşılması, bu anlama uygun olarak teori kurulması ve bu teorinin uygulamayla bütünlüğünün sağlanması problemi sürmektedir. Kuramcılar geçmiş deneyimleri soyutlayarak genellemeye çalışırken, uygulamacılar gerçek durumların eşsiz somutluğuyla yüzleşmektedirler. Önemli olan uygulamacıların zihinlerinde kurguladıklarıdır, bilgi eylemden türemelidir. Eylem bugün ile gelecek arasında kurulan diyalektik bir ilişki olarak kavranmalıdır (Ersay, 2007).

Özetle, köklerini eylem odaklı bir felsefe anlayışından alan ve özgün deneyimleri arayıp bulan bir profesyonel müdahale kavramının geliştirilmesine ihtiyaç vardır (Ersay, 2007).

5.3 Anlaşılamayan Kentsel Fenomenler: Yaşayan Ölü Kent

Yukarıdaki bölümlerde anlatıldığı üzere, 1960'lerden günümüze kadar gelen eğilim kente müdahale edebilmek için kentin ve kentselliğin anlaşılması gerektiğidir. Ancak, kentin “nasıl” anlaşılacağı ve bu bilgi sağlandığında müdahalenin nasıl olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Müdahalenin meşru / doğru olabilmesi için ilk aşama, kentin anlaşılmasıdır. Günümüz kenti, sosyal, kültürel, uzamsal, ekonomik, politik çok katmanlılık içermektedir, tüm bu katmanlar birbirleriyle etkileşim içindedir, birine dokunulmasıyla kenti tümüyle değiştirebilme ihtimali mevcuttur. Kente ait her kavramın farklı bakışlardan karmaşık yorumlamaları da mümkündür. Örneğin, LeFebvre (2003), caddelerin, içerdiği trafikle kente zararlı ama taşıdığı canlılıkla kente faydalı olduğunu; hem bir iletişim platformu oluşturduğunu ama aynı zamanda

baskıcı ve yaptırımcı olduğunu; içinden keserek geçtiği kentsel dokudaki canlılığı öldürdüğünü ama aynı zamanda suç oranını da düşürdüğünü ifade ederek kentsel bir olgu olan caddelerin çok yönlü etkilerini anlatmıştır. Kente ait birçok olgunun kendine has, salt doğru / yanlış veya yararlı / zararlı gibi düz bir mantıkla incelenebilmesi mümkün değildir; bu olguların kentlerine has doğalarını fenomenolojik diye tanımlamak gerekir.

Tanımlanan “Ölü kent” ve “Yaşayan kent” fenomenleri, kendi içlerinde tutarlılığı olan, rasyonel biçimlerdir; ancak kentin salt bu bölgelerden oluştuğu, bu tanımlarla kentin çözüldüğü iddia edilemez. Her ne kadar akademisyenlerin söylemleri ve kentsellik başlığı altında yapılan çalışmalarla gerek Avrupa’da gerek Amerika’da hem ölü hem canlı kent bölgeleri bulunsada, kentin tamamı bu şekilde indirgenerek ifade edilemez. Uzun süren gözlem, tarihi gerçekliklerin analizi ve çeşitli örneklerin de varlığı, kentin ölülüğü veya yaşamsallığı üzerine kuramlar geliştirmeyi olanaklı kılmıştır ancak, kent – var olan ana problematiği doğrulayarak – pratikte teoremi yalanlayacak durumlar göstermektedir.

Kentin içinde ölümlük tanımının gereği, çağa sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve mekansal olarak ayak uyduramayan bölgelerin yaşamsallığı kaybedeceği ve ancak yerinde bir müdahaleyle canlılığın geri kazandırılabilceği iddia edilse de, kent içinde bazen bu ölü bölgelerin kendilerine has bir tutumla ve şaşırtıcı bir yoğunlukta yaşadığı gözlemlenebilmektedir. Bu durumu da günümüz kentinin garip fenomenlerinden biri olarak tanımlamak gerekmektedir.

Yaşayan ölü kent fenomenleri olarak tanımlanabilecek bu olgu; ölü kent bölgelerinin, tam da ölü olma özünden dolayı, modern kentlinin ilgisinin çekip hiç neden yokken yaşıyor olmasıdır. Özellikle geleneksel kentlerde, kültürel değerlerin ve onun yansıması olan toplumsal yaşamın izlerini taşıyan bölge, doğal bir oluşum süreci içinde kendini güne adapte edebilmekte ve bu nedenle tamamen kendine özgü bir mekansal karakter izlemektedir (Aydınlı 2004). Bu bölgelerde bu doğal oluşuma kasıtlı müdahaleler yapılmamıştır, içeriğinde var olan ve çoğu zaman fark edilmemiş gizli dinamiklerinden dolayı kendi kendini dönüştürmüş, kentlinin olumlu tepkisiyle de yaşamaya devam etmiştir.

Bu tür kent bölgelerinin varlığı, kente meşru / doğru müdahalenin yapılabilmesindeki birincil koşul olan kentin anlaşılması için epistemolojik yöntemlerin dışında yere ve

araştırmaya özgü farklı yöntemler denenmesi gerekliliğinin ispatı sayılabilir. Bu yöntemin, olgunun doğasından dolayı fenomenolojide aranması mantıklıdır.

Yaşayan ölü kentler fenomeninin anlaşılabilir olması, kente müdahalenin ikinci aşaması olan pratiğin doğru ve meşru olabilmesi ihtimalini arttırabilir; fenomenin kodlarının çözümlenmesi, kentte yaşamsallığın niye, nereye ve nasıl yayıldığını belirleyebilir. Bu ihtimal, günümüze kadar yapılan kent planlarının, amaçlananın dışında beklenmedik ve genellikle olumsuz sonuçlarını tahlil edebilmekte doğru bir bakış açısı oluşturabilir.

5.4 Kenti Yeniden Bilebilme Gereksinimi: Fenomenolojik Yaklaşımlarla Kenti Anlamaya Çalışmak

Fenomenolojik ve holistik düşünce sistemi, Aydınlanma döneminden beri hükmünü sürdüren modern bilimin parçalardan bütünü anlamaya çalışan analitik yaklaşımının, günümüzün kaotik problemlerini çözmemesi sonucu doğmuştur. Capra (2001) zamanımızın belli başlı problemlerinin ne kadar incelenirlerse, o kadar tek başlarına anlaşılamayacaklarının görüldüğünü söyler. Ona göre, bu problemler birbirlerine bağlı, karmaşık ve birbirleriyle etkileşimlidir; zamanımız biliminin uzmanlaşmış ve ayrılmış disiplinlerinin tek başlarına çözümleyemeyecekleri bir yapıdadırlar. Bu durumda, algılama ve düşünce biçiminde kökten bir dönüşüm gerekliliği ortadadır; bu gereklilik holistik (bütünsel) bir düşünce sisteminin doğuşuna yol açmıştır.

Descartes, Aristo ve Newton'un birbirlerini destekleyen söylemleriyle, “şey”lerin incelenebilecek en küçük parçalara indirgenerek, küçük parçaların doğasının anlaşılmasıyla, parçaların oluşturduğu bütünün doğasının da anlaşılacağı tümdengelimci inancı, günümüz problematiklerinin birbirleriyle kaynaşmış ve etkileşim içinde bulunan doğasını algılamak ve çözümlemekte yetersiz kalmıştır. Çünkü bütün, parçacıkların toplamından fazladır; bütünün doğasını oluşturan, parçacıkların kendilerinden çok parçalar arasındaki ilişkidir. Modern bilimin indirgemeci yaklaşımı, bütünü parçalara ayırıp incelerken, parçalar arasındaki iletişim ağlarını yok saymakta, bu da bütünün doğasını anlarken yanılsamalara kapılmasına yol açmaktadır. 20. yüzyılın bilimdeki büyük şoku, sistemlerin parçalanarak analiziyle anlaşılamayacak olduğu olmuştur (Capra, 2001). Günümüz problemlerini anlayabilmek, onların özüne ulaşabilmek için olguyu bütün olarak

incelemenin gerekliliği, birbirinden ayrışmış disiplinlerin birlikte çalışması gerekliliğini de doğurmuştur.

Parçalayarak anlama yaklaşımı, şeyi anlamaya yetersizse, o zaman şey nasıl algılanmalıdır? Bütünsel bakış içerisinde, karmaşık doğaya sahip problemler, parçalanmadan nasıl anlaşılabilirler? Goethe, şeylere materyalist ve niceliksel bir bakış yerine, şeylerin kaotik doğasını anlamak için derinlikli bir birinci elden çalışma ve karşılıklı bir iletişim gerektiğini belirtmiştir (Seamon, 1998). Goethe, fenomenlerin anlaşılabilmesi için bakmanın ve görmenin çok önemli olduğunu vurgular; inceleyen (özne) ile incelenen (nesne) arasında tek taraflı bir ilişki yerine çift taraflı ve birbirini etkileyen bir diyalektik bulunması gerektiğini söyler. Birinci el deneyimin önemiyle öznenin, fenomenle direkt bir ilişki kurmasının “evdeymiş gibi” bir rahatlık oluşturacağını; bu rahatlığın yabancılaşmayı ortadan kaldırıp yakınlaşmayı ve anlamayı kolaylaştıracaağını iddia eder.

Bu durumda, karmaşık şeyler, kendilerine has özelliklerinden dolayı fenomen olarak adlandırılır; onların doğasını doğrudan tecrübe ederek ve karşılıklı ilişkiye dayalı olarak anlamaya çalışma yöntemi ise fenomenoloji olarak tanımlanır. Seamon (2003), fenomenolojinin tanımını “gönülden görmek” olarak yapmıştır; fenomenolojik yaklaşım, eğer şeyler konuşabilselerdi, kendilerini nasıl tarif ederlerdi sorusunun cevabının arayışıdır. Fenomenoloji, fenomenin anlaşılabilmesi için özne ve nesne arasında Goethe’nin vurguladığı diyalektik ilişkinin kurulmasını ve ona müdahale edebilmek için teori ile pratiğin birbirlerini tamamlayan bir bütün olarak çalışabilmesini amaçlar.

Fenomenolojik yaklaşımın, müdahaleyi doğru / meşru kılacak bir kentsel anlama olasılığı önerebilmesi önemlidir. Günümüz kenti, Capra’nın tariflediği kaotik problemdir; birbiriyle iç içe geçmiş parçalar ve bu parçaların birbirleriyle farklı etkileşimi ile oluşmuş organik, çok katmanlı ve kendine has bir olgu, bir fenomendir. Modern devrin başından beri bu fenomen küçük parçalara, kendini oluşturan minik öğelere ayrıştırılarak çözümlemeye çalışılmış; parçaların birbirleriyle örüntüsel ilişkisi ister istemez reddedilmiş veya göz ardı edilmiş; sonuçta istenenden farklı sonuçlanan müdahaleler ortaya çıkmıştır. Kent her müdahaleden sonra daha da kaotik, anlaşılmaz ve müdahale edilemez hale gelmiştir.

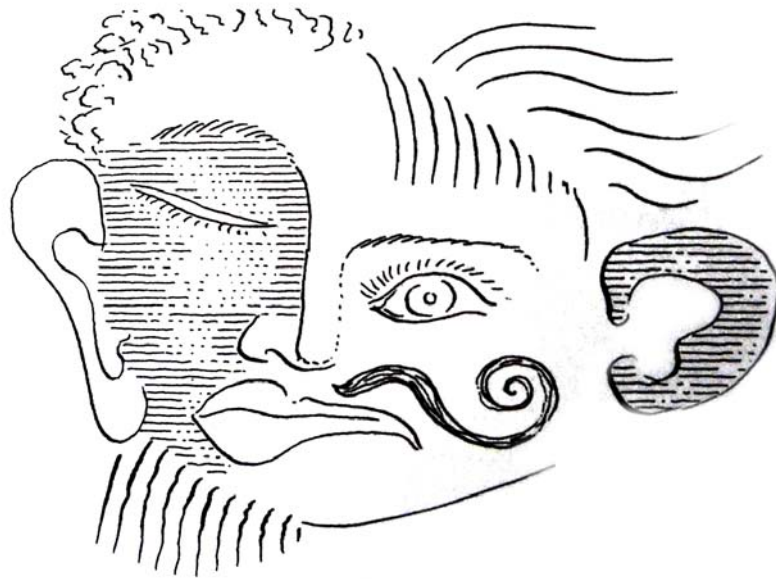
Kenti yapılandırmanın kuramsal ve pratik yönü de disiplinlerce paylaşılmış durumdadır; sosyologlar, felsefeciler ve düşünürler çoğunlukla kenti anlamaya, mimarlar ve planlamacılar ise çoğunlukla ona müdahale etmeye çalışmıştır; oysa bu disiplinlerin tekil çalışmaları kentin çok katmanlılığını tek başına çözümlemeye artık yetmemektedir. Kent fenomenini oluşturan “şey”lerin birbirleriyle ilişkisinin benzeri, bu şeyleri kapsamına almış disiplinlerin arasında da kurulmalıdır çünkü kent olgusuyla benzer bir öz kuran bir sistem, kenti anlamaya çok daha yakınlaşacaktır. Bugüne kadar birçok kentsel müdahalenin arkasında benzer bir sorun bulunmaktadır: Kuramcılar geçmiş deneyimleri soyutlayarak genellemeye çalışırken, uygulamacılar gerçek durumların eşsiz somutluğuyla yüzleşmiş; kuram ile pratiğin kopukluğu, kente müdahalenin hayal kırıcı bir şekilde olumsuz tepkilerle sonlanmasına yol açmıştır (Ersoy, 2007). Goethe’den Bolan’a birçok kişi, kuramı yaratanın doğrudan eylemi gerçekleştirmesi gerektiğini, bilginin eylemden türediğini ve yeni eylemi meşru kıldığını bir şekilde ifade etmişlerdir. Bohigas’ın Barcelona’nın yeniden yapılandırılması projesindeki başarısının altında yatan unsurlardan biri budur; uygulamacılar bir şekilde kuramın içine dahil olmuş, teorisyenleri gerçek kent deneyimleriyle doğruya yöneltmiş, sonuçta da başarılı kent mekanları yaratılabilmektedir.

Kenti anlamak ve müdahale edebilmekte, fenomenolojik bir yaklaşımın benimsenmesi nasıl mümkün olacaktır? Bu yaklaşımın yöntemleri neler olmalıdır? Araştırmacının (kent okuyucusunun) kimliği ve duruşu nedir? Seamon (2003), fenomenolojik anlama tecrübesinin birinci elden ve dolayısıyla kişisel olduğunu, genel geçer bir kimliğe bürünebilmesi için yaklaşık anlamların birçok kişisel tecrübenin üst üste örtüşebilmesiyle mümkün olabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda fenomenolojik yöntemin güvenilirlik ve itibar edilebilirliği niceliksel şekillerde test edilemez ancak üst üste örtüşen tecrübeler, kentsel müdahaleye bilimsel bir uzlaşmadan çok daha fazla meşruiyet kazandıracaktır. Bolan, araştırmacının kent fenomenine eski verilerin ışığında bakan ve analiz eden “dışarıdan” bir duruş benimsemek yerine, kentle birebir ilişki kuran ve karşılıklı etkilenen bir kişi olmasının, kentsel problemlerin o kentin kullanıcıları kadar kişi tarafından da benimseneceğini belirtmiş; bu benimseme sonrasında müdahalenin çok daha meşru olabileceğini söylemiştir (Ersoy, 2007).

Özetle, kente yeniden müdahale edilebilmesi için kentin anlaşılması ihtiyacı yadsınamaz. Ve yukarıda anlatıldığı üzere, analitik ve indirgemeci bir sistem, günümüz kentini anlamak için yeterli olmamaktadır. İlk olarak artık kenti, tanımlı parçalara indirgeyebilmek mümkün görünmemektedir. Bu parçalar, kentle ve kentin karmaşıklığıyla karşılaşmadan evvel, karakterlerini korurken, günümüz kentinin ve onun kaotik ilişkiler bütünlüğünün içinde karışıkça, kimliği kaymakta, çoğalmakta, birleşmektedir. Krier (2009) eskizlerle kentin içindeki “yanlış” ve “doğru” çoğulculuğun tanımını yapmıştır ve doğru tanıma göre kenti oluşturan öğeler otantik kimliklerini korumalıdır (Şekil 5.15 ve Şekil 5.16).

Şekil 5.15: Krier’in “doğru” çoğulculuk eskizi (Krier, 2009)

Şekil 5.16: Krier’in “yanlış” çoğulculuk eskizi (Krier, 2009)

Ancak, doğru veya yanlış, kent artık bu kadar statik tanımlı kimliklerden ibaret değildir, kaçınılmaz olarak çevresiyle ilişki kuran her kimlik değişmekte ve dönüşmektedir. Bu dönüşüm, günümüz Modern kentinin kaçınılmaz bir yönüdür. Her şeyin tanıdık olacak kadar tanımlı olduğu ama bu tanımın güvensizlik verecek hızda devamlı değiştiği, her şeyin birbirinin içine girdiği, katı olan her şeyin buharlaştığı bir özelliktir ve Berman (1994) bu özelliği Modernizm diyerek tanımlamaktadır. Bu durumda Krier'in "yanlış çoğulculuk" olarak tanımladığı karmaşa, günümüz Modern kentinin doğal yapısıdır.

İkinci olarak kent karakterini koruyabilen parçalara indirgenerek adilce parçalanabilse bile bu parçalar analiz edildiğinde, kenti anlamamıza yetmemektedir. Çünkü Capra'nın da belirttiği gibi, günümüz kenti de parçalarının toplamından daha fazladır; anlaşılması gereken parçaların kendisinden çok parçalar arasındaki tasarımcıların gözlerinden kaçan, fark edilmeyen, anlaşılmayan ilişkiler ağıdır.

Bu iki düşünceyle, günümüz Modern kentini anlayabilmek için yeni yöntemler icat edilmesi gerekliliği kaçınılmazdır. Bu yöntemlerin kendileri de kent kadar sınırlara ve kabullere direnen, karmaşık, esnek ve öznel olmak durumundadır.

Bu çalışma içinde böyle bir yöntemin denenmesi için örnek bir soru ve pilot bir bölge oluşturulmuştur. Kentin indirgemeci bir tutumla ve eski bilgilerin ışığında ölü sayılması gereken bölgelerinin nasıl ve niye yaşadığını sorgulanmaktadır. Bu sorgulamanın kentin canlılığını yok etmekle sonuçlanan olumsuz müdahalelerin, kentin yaşamsallığının özünü çözümlemiş doğru / meşru müdahalelerle yer değiştirmesine olanak sağlayabilecek bir başlangıç olacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda, İstanbul'da yaşayan ölü kent fenomeni örneği olarak seçilen Tahtakale'de, fenomenolojik bir çalışma yapılmıştır. Çalışma, seçilen yöntemin doğası gereği kişisel ve sonuçları da nitelikseldir. Beklenti, bölgede birçok farklı disiplinden kişilerin benzer çalışmalarıyla birbirini tümleyen sonuçlara varması ve Tahtakale'de yaşayan ölü kentin yaşamsallığının kodlarının çözülebilmesidir.

6. TAHTAKALE’DE YAŞAYAN ÖLÜ KENT FENOMENİNİN İNCELENMESİ

6.1 Modern Maskesi Altında İstanbul

Derviş ve diğ. (2009), bir kenti anlamamanın o kente ait söylemleri anlamak olduğunu belirtmiş, ancak İstanbul gibi bir kente stereotiplerden arınmış bir zeminden bakabilmenin önemini vurgulamıştır. İstanbul özellikle 20 yüzyılın ikinci yarısında Modernizmin etkileriyle çeşitlenmiş, çoğullaşmış ancak hakkındaki söylemler klişelerden öteye geçememiştir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında İstanbul’a fenomenolojik bir yaklaşımla, kişisel bir okumayla yaklaşılmaya çalışılmıştır.

İstanbul modern bir kent olarak tasarlanmamış, eski kent olgusunu tam yok edemeyerek modern kent katmanlarını bünyesine eklemiştir. Tıpkı kentin kimyası gibi İstanbul kentlisi de tek bir biçimde tanımlanamaz; günümüz İstanbul’unda kentliler Parisliler gibi modern yaşam biçimine tümüyle adapte olmuş bir kısımdan eski yaşama alışkanlıklarını ve hızını değiştirmeye direnen bir kısma kadar çeşitlilik göstermektedir. Kent de bu kişilerin çevresinde, kısmi ve organizasyonsuz olarak yeniden şekillenmektedir. Bu durumda kente çoğu tanımsız yeni yerleşim bölgeleri eklenmekte, eski bölgelerin çoğu geçerlilik işlevlerini kaybetmektedir. Modern hayatın en yoğun görüldüğü bölgelerde kent hızla, yaşamsallığını kaybeden veya kaybetmeye yüz tutmuş bölgelerde ise çok yavaş bir şekilde değişmektedir. Kentin içinde görülen bu iki uç zaman ve değişim kavramı arasında kent farklı ölçülerde, birbirlerine bağımlı, birlikte, kesişen, ayrık ama bir şekilde ilişkili sayısız katman içermektedir.

Bu bağlamda İstanbul’da bazı “ölemeyen” bölgeler, belediye veya herhangi bir kurumun müdahalesinden (şimdilik) muaf kalıp, doğasına aykırı bir biçimde modern kent yaşamına ayak uydurmayı bilmiştir. Bu bölgeler, tüm eksikliklerine ve yetersizliklerine karşın çoğu zaman Modern kentlinin istek ve ihtiyaçları öngörülerek yeni tasarlanan kent bölgelerinden çok daha canlıdır. Bu beklenmedik yaşamsallığın incelenmesi, İstanbul’da kentsel planlamaya sahip olmadığı verileri sağlayabilir.

6.2 İstanbul’da Yaşayan Ölü Kent Fenomeni: Tahtakale

Yaşayan ölü bölgelerin disiplinler arası ve her türlü ön kabulden uzak fenomenolojik olarak incelenmesi, modern kentin ve kentlinin hakkında yeni veriler sağlayacaktır. İstanbul’da bu olguya örnek bir pilot bölge olarak Tahtakale seçilmiştir.

Tahtakale; dar yolları, altyapı eksikliği, yönlendirme eksikliği, sınırlarının belirsizliği, ulaşım ve taşıma sorunları, kentsel donanım eksikliği, iklimik koşullara karşı savunmasızlık, mevcut mekanların satış, depolama ve vitrin için yetersizliği gibi yönlerden değerlendirildiğinde modern kentlinin beklentilerini karşılayamaz gibi görünmesine karşın, İstanbul’un gündelik hayatında son derece yoğun ve işler kalabilmekte, günümüz alışveriş olgusunun tüm kimliğinin gözlenebildiği bir bölge olabilmektedir.

Tahtakale’deki yaşamsallığın sıra dışı ve beklenmedik doğası karşılaştırmalı bir örneklerle daha iyi açıklanabilir: Berman (2003), St. Petersburg’un modernleşmesini anlatırken, Nevski Bulvarı’ndan bahseder. Nevski Bulvarı, son derece canlı ve yaşayan bir kent bölgesidir; bunun sebeplerinden biri, modern kütleli üretimin çıkarmakta olduğu yeni tüketim ekonomisinin harikalarını sokakta sayısız mağazada sergilemesidir. İkinci sebep ise, sokağın düzlüğünün, ferahlığının, uzunluğunun, kaldırımların ve yolların iyi döşenmiş oluşunun sokağı hareket halindeki insanlar ve eşyalar için ideal bir geçit haline getirmesidir. Tahtakale’de de bulunan canlılığın benzer bir şekilde bölge dükkanlarında satılan malların çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülebilir ancak, Nevski Bulvarı’nın tersine Tahtakale’nin caddeleri ve sokakları insan ve eşya akışı için yeterli fiziksel konforu kesinlikle sağlamamaktadır. Bu tür çelişkili gerçekler, Tahtakale’de yaşamsallığın hemen ve kesin bir sebebe bağlanabilmesini güçleştirmekte, bölgenin bir fenomen olarak görülmesini meşrulaştırmaktadır.

Bu çelişkili bağlamda, Tahtakale’ye “ölü” teşhisi konulması gerekmesine karşın, bölgenin “yaşayan” bir kent olduğu söylenebilir. Bu yaşamsallığın var oluşunda mimarlar, kent planlamacıları veya yerel yönetimlerin katkısı olduğu da iddia edilemez. Kentin (ve/veya kentlinin) bilinçli veya bilinçsiz müdahalesiyle kendine has bir varoluşu olan Tahtakale’nin fenomenolojik bir bakış açısıyla incelenmesi kenti anlamakta yeni bakış açıları oluşturabilir. Bu incelemede aşağıdaki alt

başlıklar, bu kendiliğinden olan yaşamsallığın olası sebeplerini tahmin etmeye çalışan ipuçları, kişisel okumalar ve görünür/görünmez izlerin takip edilmesidir.

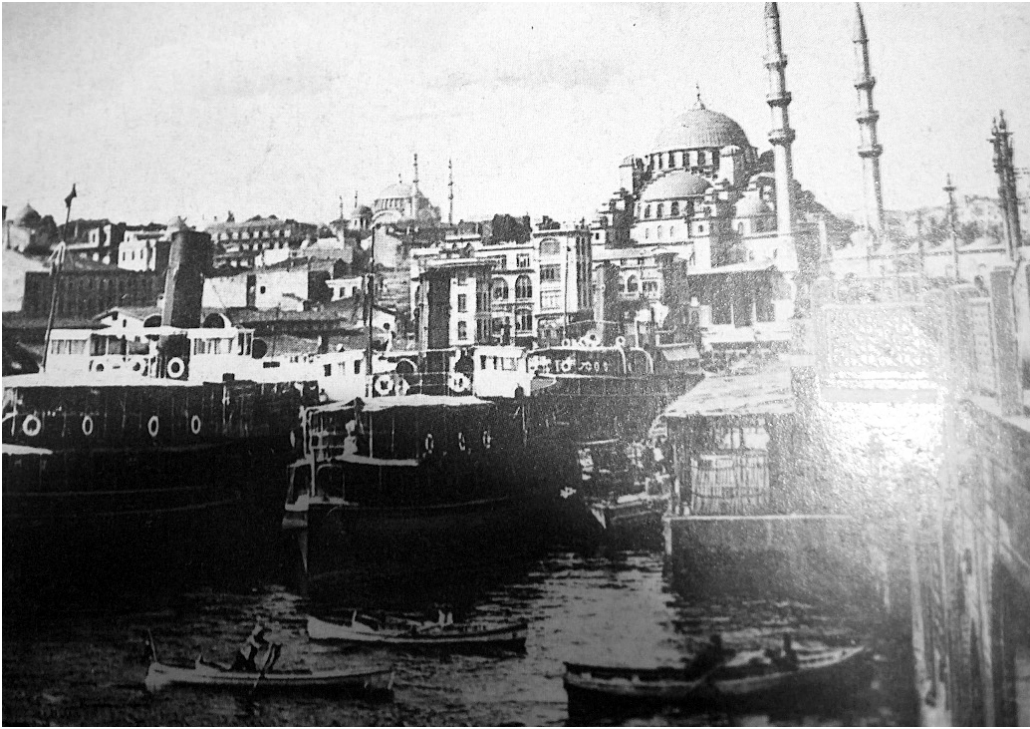
6.2.1 Tarihsel Miras

Bölgenin geçmişi Bizans zamanına dayanacak kadar eski olduğu için alışverişin bölgede tarihi bir miras oluşu, açıklanamayan yaşamsallığın sebeplerinin incelenmesinde önemli bir ipucudur. Ulaşımı kolaylaştırması yönüyle sahile yakın lokasyonu ve Byzantium kentine yakınlığı sebebiyle, Bizans zamanında da bölge yoğun bir ticaret alanı olarak kurgulanmıştır. Bölgede, şimdi Yeni Cami'nin bulunduğu yerin yakınlarında var olan bir kiliseye giden birçok farklı etnik grup yaşamaktaydı. Bu etnik gruplar arasında bugünkü kent yaşamına çok benzer bir şekilde, sayısız çeşitlilikte ürünün değiş tokuşu ve ticareti yapılmaktaydı. Günümüzde yangınlardan ve farklı dönemlerde yerel yönetimlerin müdahalelerinden ötürü bu etnik gruplardan geriye görülecek çok fazla fiziksel kent mirası kalmamıştır.

Bölgenin işlevi, Osmanlı Devleti zamanında da devam etmiştir: Bölgede ticaret gitgide yoğunlaştığı ve bölgeye gelenlerin sayısı arttığı için yaşamsallığın yayılması ve daha kaliteli olabilmesi için yeni binalar yapılmaya başlandı. Örneğin, II. Mehmet, esnaf için Tahtakale Hamamı'nı yaptırmıştır. Hamamın bir bölümü kadınlar için olduğundan dolayı, bölge için konutların da düşünüldüğü öne sürülebilir. Bölgede Rüstem Paşa'nın yaptırmış olduğu caminin dükkanlar da içeren mimarisi, var olan ticari yoğunluğun, eklenen her bina ile desteklenmeye çalışıldığının ve her mekanın alışveriş için düzenlendiğinin bir kanıtıdır. Sahil kesiminde Haliç'e giren her ziyaretçi için bir güç sembolü olması planlanan ve günümüzde de bir röper haline gelen Yeni Cami de, dönemin yöneticileri tarafından bölgenin sosyoekonomik öneminin göstergesi olması üzere inşa edilmiş bir yapıdır. Ticari yoğunluğun yüksek tutulması için bölgede birçok han inşa edilmiş ve çevrede de günümüzün bile en büyük ve işlek kapalı alışveriş mekanlarından sayılan Mısır Çarşısı ve Kapalı Çarşı gibi çarşılar yapılmıştır. Bu çarşılar ve hanlar, günümüzde hala yapıldığı zamandaki işlevlerini korumaktadırlar.

Dönemin ticari malları arasında bugün de Tahtakale'nin en bilindik satış imgelerinden biri olan kahve ön plandaydı. Bölgede “tahmis” diye tanımlanan kahve üretim mekanları bulunmaktaydı ve günümüzde Kuru Kahveci Mehmet Efendi'nin dükkanı, o dönemin izlerini barındırmaktadır.

Ulaşım açısından önemi nedeniyle, sahil kesimi ihracat-ithalat yeri olarak servis vermekteydi (Şekil 6.1). Bu durum, endüstrileşmeden, Karaköy ile Eminönü'nün Galata Köprüsü ile bağlanması ve sahil yolu inşasından sonra değişmiştir; günümüzde Tahtakale'nin sahille bağlantısının olduğu söylenemez (Şekil 6.2). Özellikle Kabataş'tan Sirkeci'ye giden tramvay yolu, otoyol ve sahildeki otobüs durakları ile park alanları gibi ulaşım gelişmeleri, silüeti olduğu kadar ticari işlevin akışkanlığını da etkilemiştir. Bu tür engellerle, sahil ile iç bölgede kalan ticari alanlar arasındaki bağlantı zedelenmiş, sahildekiler için Tahtakale'ye ulaşmak (ve mal ulaştırmak) zorlaşmıştır.

Şekil 6.1: 20. yüzyıl başlarında Tahtakale'nin denizle bağlantısı (İstanbul Ansiklopedisi, 1995)

Osmanlı'daki politik ve teknik yenilikler, yeni binaların yayılmasına ve geleneksel ticaretin daha modern bir forma bürünmesine sebep olsa da; Tahtakale ilkelleşen şartlarına rağmen yoğun bir ticari bölge olmayı sürdürmüştür (Şekil 6.3 ve Şekil 6.4). Cumhuriyet döneminde 1938-1945 yılları arasında ulaşımaya yer açmak için sahil kesiminde yapılan yıkım ve hanların boşaltılması, bölgedeki ticari yoğunlukta boşluklar açılmasına ve bölge ulaşım ağlarının kesilmesine sebep olmuştur. Tüm bu olumsuz değişimlerin altında bölge, 1960'lara kadar en önemli ticari alan olabilmeyi sürdürmüş, ancak kent nüfusunun artışı ile bölgedeki problemler görünür hale gelmeye başlamıştır.

Şekil 6.2: 1964 yılı Eminönü Meydanı'nda sahil yolu (Url-17)

Bu çok işlevli bölgesel yapı, işlevlerin sınıflandırılıp dağıtılması ile daha da boşluklu hale gelmiş ve 1990'larda nüfus sayısı düşmeye başlamıştır. Eminönü Meydanı için birçok kentsel yenileme projeleri planlanmış, ancak yoğun trafik ağının açık alan tasarımlarına hükmetmesi nedeniyle bu projeler hiçbir zaman sahil ile Tahtakale bölgesinin yeniden bağlanabilmesini içerebilmiştir. Günümüzde de yukarıda bahsedilen yollar ve ağlar, denizle Tahtakale arasına bir bariyer oluşturmakta, Tahtakale'nin bulunabilir ve ulaşılabilir olmasını engellemektedir. Tahtakale günümüzde kentin içinde kaybolmuş durumdadır. Bunun yanında tarihsel miras ile günümüz Tahtakale'si arasındaki bağların devam etmesi, bu bölgedeki yaşamsallığın varlığı için önemli bir neden teşkil etmektedir.

Bu çok işlevli bölgesel yapı, işlevlerin sınıflandırılıp dağıtılması ile daha da boşluklu hale gelmiş ve 1990'larda nüfus sayısı düşmeye başlamıştır. Eminönü Meydanı için birçok kentsel yenileme projeleri planlanmış, ancak yoğun trafik ağının açık alan tasarımlarına hükmetmesi nedeniyle bu projeler hiçbir zaman sahil ile Tahtakale bölgesinin yeniden bağlanabilmesini içerebilmiştir. Bu tutum, Modernleşme anlamında İstanbul'a yapılan ilk müdahalelerin kent dokusunu ve kentsel yaşamsallığın barındırılmasını göz önünde tutmadığının bir belirtisi sayılabilir.

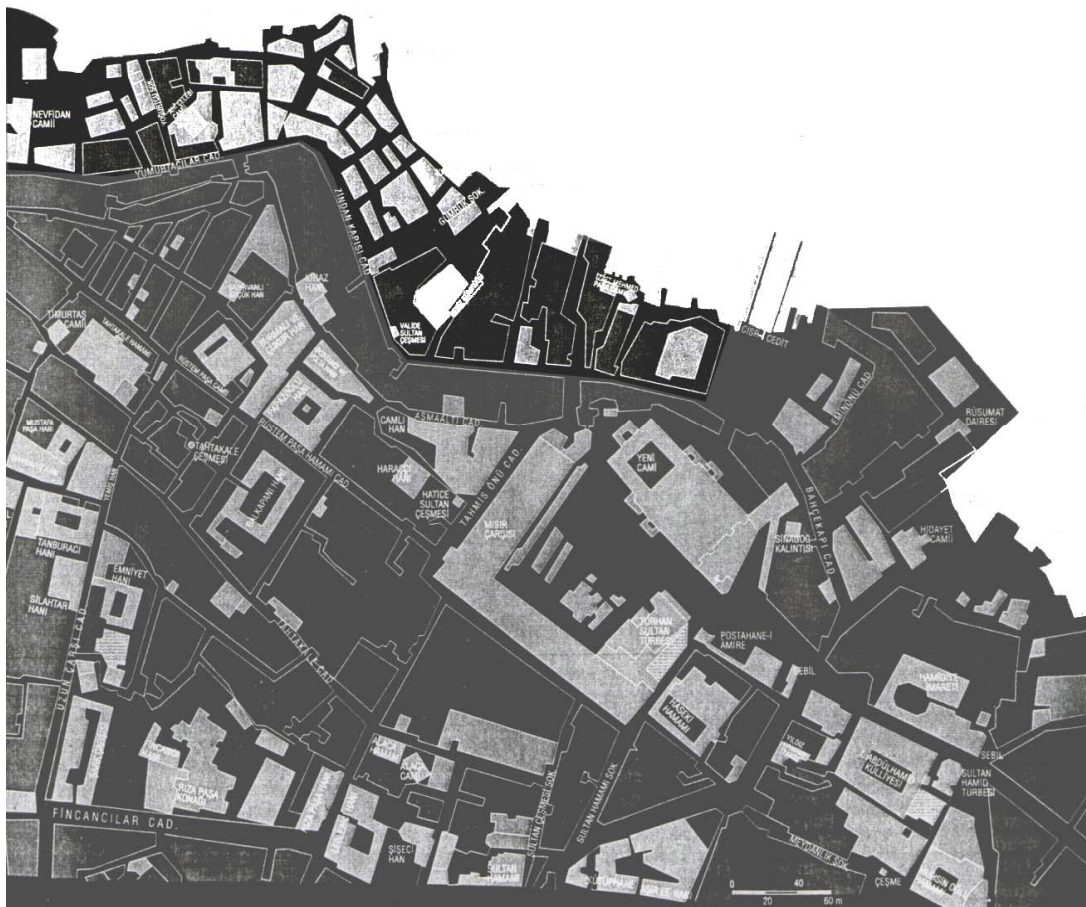

Şekil 6.3: 1956 yılı Tahtakale (Url-18)

Şekil 6.4: 1960'larda Tahtakale (İstanbul Ansiklopedisi, 1995)

6.2.2 Lokasyon

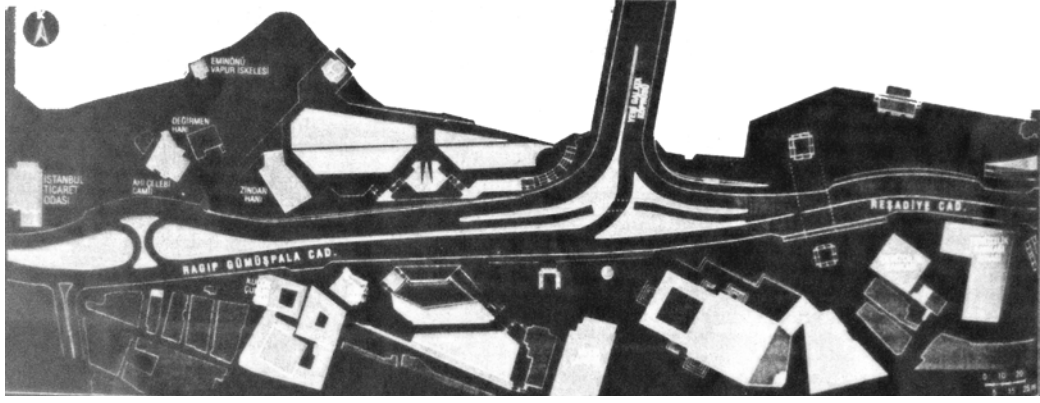
Tahtakale'nin kent içinde işaretlenemez yerine karşın deniz ulaşımının, kara ulaşımıyla bağlandığı bir noktada bulunması, işleyen bir ticari bölge için önemlidir. Geçmişte, Tahtakale'nin küçük parsellerdeki parçalanmış dokusu, sahil kısmında da görülebilmekte, bu benzer yapı, iki bölge arasında bir ilişki tanımlanabilmektedir (Şekil 6.5).

Günümüzde ise, kentsel bir müdahaleyle yoğun sahil trafiğini taşıyan araba yolu inşa edilmiş; bu yol iki bölge arasında bir kesinti yaratmıştır (Şekil 6.6). Sahil kesiminde kalan doku yıkılmış ve ulaşım araçları için tanımsız, kimliksiz ve devamlı değişen boş alanlar oluşmuştur (Şekil 6.7). Tahtakale bölgesi ise daha da küçük parçalara bölünmüş sıkışık ve iç içe mekanlara dönüşmüştür.

Bu şekilde iki bölgenin dokusu birbirinden tamamen farklılaşmıştır (Şekil 6.8). Birbirlerini simbiyotik bir ilişkiyle besleyen bu iki dokunun geniş bir motor yolu ile birbirinden ayrılması ve tümüyle farklı dokular haline dönüşmesi birçok kentsel bölgenin yaşamsallığını tüketebilir ancak, Tahtakale, artık sahildeki benzerinden takip edilerek ulaşılabilen bir yer olmasa da hala her şekilde ulaşılabilir olmasından dolayı yaşamsallığını korumaktadır.

Şekil 6.6: 1980’lerde Eminönü Meydanı, sahil kesiminin ulaşımına ayrılması (İstanbul Ansiklobedisi, 1995)

Şekil 6.7: Yeniden düzenleme projesine göre 1994 yılı Eminönü Meydanı (İstanbul Ansiklopedisi, 1995)

Şekil 6.8: Günümüzde Eminönü bölgesi, havadan fotoğraf

Özellikle yaya için ilkel taşıma olanakları ve ulaşım yolları çeşitlidir. Gerek satıcılar gerek alıcılar için bölgeden içeri ve dışarı mal taşımaları zor olsa da, bölgeden çıktıktan sonra, İstanbul'un istenilen yerine ulaşım taşıtları ama özellikle yayalar için kolaydır. Eminönü'nden İstanbul'un değişik noktalarına kalkan vapurlar yaya ulaşımının büyük bir çoğunluğunu taşımaktadır. Kadıköy vapurunun Haydarpaşa'ya da uğraması, İstanbul ve hatta şehirlerarası ulaşım için trenin de aktarmalı olarak

kullanılabilmesini doğurmaktadır. Taşıtlar için ise Harem'e kalkan araba vapurlarının kullanılması mümkündür. Harem'in otogar olması ve direkt şehirlerarası yola bağlanabilmesi, yine gerek yaya, gerek taşıt için kolay ulaşımı sağlamaktadır. Karadan ise, sahil trafiği etkili olmasına rağmen, Aksaray bölgesine ve sahil yolundan Bakırköy'e ulaşım kolaydır. Lokasyonun ulaşım açısından kolaylık sağladığı söylenebilir.

Şekil 6.9: Mısır Çarşısı, Kapalı Çarşı, Süleymaniye Külliyesi'nin Tahtakale ile ilişkisi

Tahtakale'nin Mısır çarşısı, Eminönü, Sirkeci, Unkapanı gibi gündelik yaşantısı yoğun bölgelerle çevrilmiş olması da yaşamsallığını desteklemektedir. Her ne kadar bu bölgelerin arkasına saklanmış olsa da tüm çevreden gelen akış, sayısız akslarla Tahtakale'ye yönelmekte, tüm alanda Tahtakale'yi de içine alır bir yaşamsal yoğunluk oluşturmaktadır. Tüm bölgenin içerdiği kentsel anıtlar sayısızdır. Çok

yakın olmasa da Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sultanahmet, birçok yerli ve yabancı turistin bölgeye ayak basmasını sağlar. Diğer yönde Süleymaniye medresesi yine aynı şekilde gerek yerli gerek yabancı turiste hitap eden bir bölge oluşturmaktadır. Eminönü Camisi ve önündeki meydan, Tahtakale'ye ait olmasa da yakın bir nirengi noktası oluşturur. Belki asıl önemli anıtlar, Süleymaniye Külliyesi, Mısır Çarşısı ve Kapalı Çarşı'dır. Bu iki tarihi ve hala işlevliğini korur çarşı, İstanbul'a gelen yerli yabancı turistlerin alışveriş odağıdır. Çarşı kapılarının bölgenin içine ve yakınlarına açılması, bu çıkış akslarının Tahtakale içinden geçiyor olması, yaşamsallığı desteklemektedir (Şekil 6.9).

6.2.3 Var olmayan Sınırlar ve İşaretler

Modern kent, çapraşık, büyük, karmaşık ve hızlıdır. Kentlinin, kent içinde rasyonel ve hızlı hareket edebilmesi, varmak istediği yere en kısa şekilde en kolay yoldan ulaşabilmesi önemlidir. Bu hızı ve ulaşabilmeyi sağlamak için modern kent reklam tabelaları kadar yönlendirme işaretleri ile doludur. Bugün özellikle İstanbul'da alışveriş olgusunun en yüksek oranda bulunduğu mekanlar, alışveriş merkezleridir ve alışveriş merkezi tasarımlarında yönlendirme elemanlarının tasarımı, konumlandırılması, görülebilir ve takip edilebilir olması önemlidir. Böylece kişi, en kısa zamanda mekanı en efektif bir biçimde kullanabilmektedir. Bu efektifliği arttırabilmek için birbirleriyle bağlantılı mekanlar öbekler halinde toplanmışlardır: Genelde tüm restoranlar aynı kattadır; danışma en görülebilecek ve ulaşılabilir bir yerde bulunur; binanın yaklaşık her köşesinde ıslak mekanlar, yangın çıkışları ve teknik servisler konumlanır; hatta bankaların atm makinaları bile bir öbek halinde tutulmaya çalışılır.

Tahtakale, Mısır Çarşısı'nın duvarıyla oluşan sınır dışında (Şekil 6.10) başlangıcı ve sonu kesin belirli olmayan bir bölgedir. Sınırların belirsizliği, bir tür sürprizlilik duygusu içerir, birçok kişi belli bir yere ulaşmak için bazen farkında bile olmadan içinden geçmektedir. Tahtakale'de bulunmanın en belirgin sembolü, bir kahve dükkanından gelen kahve kokusu sayılabilir (Şekil 6.11). Tahtakale'de ayrıca belli bir yol, yön, mekan tanımı yapan yönlendirme işaretleri bulunmamaktadır. Genelde benzer işlevli dükkanlar birbirlerine yakın bulunsalar da, bu bir zorunluluk değildir ve kuralı bozan bir çok örnek görülebilir. Yapısal olarak birbirlerine benzeyen dükkanlar zaten genelde ürünlerle kaplanmış olduklarından ötürü, tanımlayıcılık

içermezler. Dükkanların arkasında ufak meydana boşluklar ve bu boşluklara açılan bir çok dükkan daha bulunabilir, bu toplanmış mekanlardan başka mekanlara da geçişler bulunabildiği için gelinen yerden geri dönülmeyebilir, aynı yerden birkaç kez geçilse de fark edilmeyebilir.

Şekil 6.10: Tahtakale'nin sınırı olarak Mısır Çarşısı duvarı

Şekil 6.11 : Tahtakale'nin sınırı olarak kahve dükkanı

Tahtakale'ye gelen birçok kişi, belledikleri bir yeri, orada olmadıkça tarif edememektedir, yine birçok kişi de gittikleri yeri bir daha bulamamaktadır. Bu durumun günümüzde hep acelesi olan modern kentlinin istemeyeceği varsayılan bir zaman kaybına yol açması kaçınılmazdır ve modern mekanlarımızı hep tanımlı ve kolay ulaşılabilir kılmaya çalışan mimarların insanların bu tanımsızlıktan şikayet edeceğini varsaydığını düşünmek doğaldır. Tahtakale'nin çok yoğun bir yaya trafiğine maruz kalması göz önüne alınırsa, kentlilerin bu bölgede en hızlı şekilde al ve git türünde bir alışveriş biçimini benimsemedikleri, tam tersine 20. yüzyılın başlarında olduğu gibi alışveriş olgusu içinde kenti deneyimlemeyi sevdikleri iddia edilebilir. Tahtakale, kentlinin, salt belirli bir yerden belirli bir ürünü almayı amaç edinmek yerine, her köşenin ardında bir sürpriz beklentisiyle rastlantısal bir biçimde dolandığı bir alandır. Kentli, muhtemelen bilinçsizce bu bölgeyi, sadece alışveriş için değil, kentsel bir tecrübe yaşamak amacıyla gezmektedir. Bu da, Tahtakale içinde devamlı inceleyen, bakan ve gören bir kalabalık akışını doğurur; böyle bir kalabalık bölgeye büyük bir canlılık, yaşayan bir organizma hissi verir. İşaretsizlik ve yönsüzlük bir kayboluşa, bu kayboluş da bir keşif hikayesine, sonu bir çeşit hazza varan bir kent deneyimine yol açar.

6.2.4 Kentsel Alışkanlıklar

Tahtakale'nin bir alışveriş merkeziyle kıyaslandığında birçok dezavantajı bulunmaktadır. Alışveriş merkezlerinde sabit bir sıcaklık ve her türlü hava koşulundan korunma mevcutken Tahtakale'de yollar alışveriş aksını oluşturur ve bu aksın üzerinde herhangi bir örtü veya çatı olmayışı, yürüyenlerin tamamen yağışa ve rüzgara maruz kalmasına neden olur. Yine alışveriş merkezlerine düzenlenmiş yollardan araçlarla gelinebilir, kapalı ve açık otoparklar çoğu zaman alışveriş birimlerinin olabildiğince yakınlarına kadar sokulur. Ama Tahtakale'de sahil yolunun trafiği araçla yaklaşmayı zahmetli kılar, bölge içindeki yolların darlığı her türlü araç girişine engeldir; alınan ve satılan malların taşınması çoğunlukla insan gücüyle olmaktadır. Herhangi bir alışveriş merkezinde yatay ve düşey hareketleri kolaylaştıran asansör ve yürüyen bantlar/merdivenler gibi mekanik elemanlara rağmen, Tahtakale'de her türlü mekana en çok yaya ulaşılabilir. Bugün birçok alışveriş merkezinde görülebilecek ünlü restoran veya kafe zincirleri Tahtakale'de mevcut değildir. Tüm bu eksikliklerine karşın insanların gelişi, bölgenin tarihsel mirasından kaynaklanan bir kullanıcı alışkanlığına da bağlanabilir. Değişik tarih dilimlerinde bölgede çekilen fotoğraflar incelendiğinde, daimi olarak bir kalabalık gözlenmektedir. Bu da İstanbul'da bu bölgenin girdilerine alışkın, bu bölgeye belli bir bağımlılık oluşturmuş bir kullanıcı kitlesinin olduğunu gösterir (Şekil 6.12 ve Şekil 6.13). Bu, insanın kenti, isteklerine göre yöneltmediği, kenti olduğu gibi kabul ederek gitme alışkanlığını sürdürdüğü ayrıcalıklı bir durumdur.

Şekil 6.12: Tahtakale Kullanıcıları

Şekil 6.13: Tahtakale Kullanıcıları

Kullanıcı profili, geçici yerli ve yabancı turistlerden, alışverişi bu bölgede yapmaya alışmış sabit, geleneksel ve muhafazakar kentliye kadar değişkenlik göstermektedir. Yeniliklerin öncüsü kabul edilemeyecek bu son grup insan, büyüklerinin ve onların büyüklerinin alışveriş ettikleri dükkanları tercih etmekte ve alışkanlıklarını sürdürmektedir.

6.2.5 Ürün Çeşitliliği

Türkiye’de gayri safi milli hasılanın azlığı, kararsız ekonomi, insanların alım gücü düşüklüğü gibi bir çok ekonomik sebepten, kentli günümüzde zorunlu kalmadıkça alışverişten kaçınmakta ve bir ürün almak için en ekonomik fiyatı aramaktadır. Türkiye’de artmakta olan alışveriş merkezi sayısına karşın, bu mekanlara alışverişten ziyade eğlence amaçlı gezmeye giden kişi sayısı artmıştır. Alışveriş merkezlerinde ürün çeşitliliği de sorgulanabilir; genelde benzer tip ürünler, özellikle de mağaza kira ücretlerinden dolayı yüksek ve birbirlerine yakın fiyatlarla satılmaktadırlar. Aşağıda belirtilen çeşitlilik, karmaşıklık, değişkenlik bulunmamaktadır:

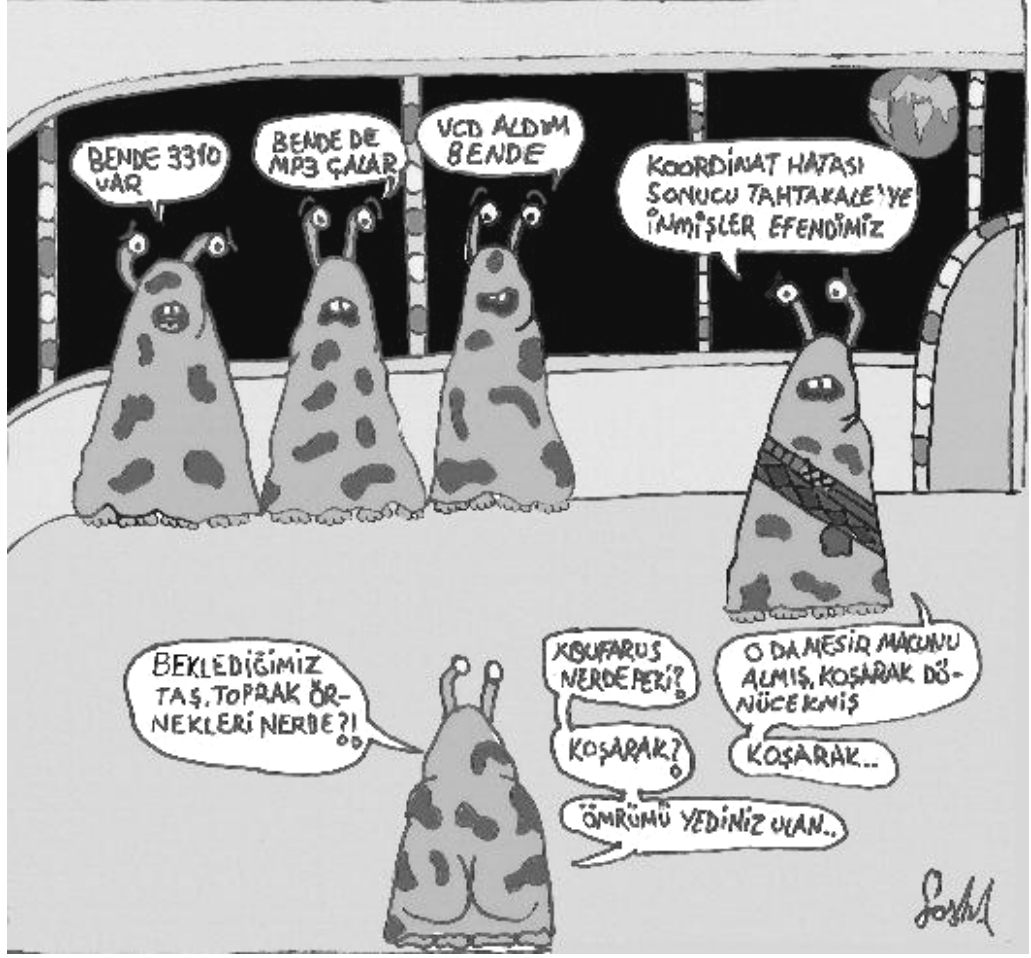
“... Mobilya ve gümüş donanımlar, dokumalar ve giysiler, çizmeler ve kitaplar; her biri sokaktaki sayısız mağazada cazip bir şekilde sergileniyordu. Yabancı mallar – Fransız modası ve mobilyalar, İngiliz tekstili ve eyerler, Alman porselenleri ve saatleri – yanında yabancı stiller, yabancı insanlar, dışarıdaki dünyanın tüm o yasa çekiciliği de ortalığa dökülüyordu... Petersburg gibi uluslar arası bir şehirde bile Nevski alışılmadık ölçüde kozmopolitti.” (Berman, 2003)

Tahtakale’de ise büyük bir ürün alanı vardır. Aynı Nevski Bulvarı’nda olduğu gibi, ürünler baştan çıkarıcı, tüketime yönelik, uluslar arası kimlikte ve sınırsız çeşitliliktedir. Bölgenin yurtiçi ve yurtdışı perakende ve toptan satış kimliği, ürünlerin hızla el değiştirmesini ve en moda ürünlerin hemen satışa sunulabilmesini sağlamaktadır. Bu şekilde bölgeyi ziyaret eden her ziyaretçi, her gidişinde sayısız çeşitlikte yeni ürünler bulabilmektedir (

Şekil 6.14).

Şekil 6.14: Ürün çeşitliliği

Şekil 6.15: Altuğ Varan tarafından yapılmış Tahtahale karikatürü (Url-19)

Özellikle ucuz dekoratif eşyalara, kaçak ve taklit ürünlere çok rastlanılan bölgede, yeni, alternatif ürünler çok ekonomik olabilmektedir. Reklam yapılmamakla birlikte, bölgenin bu şekilde tanınabilirliği genel geçerdir, karikatürlerde bile bulunmaktadır (Şekil 6.15).

6.2.6 Var olan Anıtlar

Tahtakale'nin de içinde bulunduğu bölgede yerli ve yabancı turistleri çeken tarihi ve kentsel anıtlar yoğunluktadır. Ancak, bu anıtların içi boşaltılmış birer tüketim objesi olduğu ve salt turistlere hitap ettiği iddia edilemez. Çoğu, kısmi veya bütün restorasyon çalışmalarından geçmiş olmalarına karşın hala orijinal işlevlerini korumakta ve bölge kullanıcılarına da hizmet etmektedirler. Bu anıtlara örnek olarak Yenicami (Şekil 6.16), Süleymaniye, Mısır Çarşısı (Şekil 6.17) ve Kapalıçarşı gösterilebilir.

Bu anıtlar ticari yan çıkarımlar taşıyan yapay bir nostalji duygusu içermemektedirler; işlevleri dondurulmuş veya yok edilmiş değildir, yaşamlarına müdahale edilmeden

devam etmektedirler. Bu, günümüzde bir çok tarihi turistik mekanda rastlanmayan bir özelliktir ve ilgi çekicidir.

Şekil 6.16: Eminönü Yeni Cami

Şekil 6.17: Mısır Çarşısı

Tahtakale hamamı gibi, sonradan işlevlendirilmiş anıtlar da bulunmaktadır. Hamam Doğan Kuban tarafından restore edilmiş ve son dönemlerde Osmanlı dönemi özentisi bir kafeye dönüştürülmüş (Şekil 6.18), içindeki bir çok mekan da Çin eşyaları satılan dükkanlar haline getirilmiştir (Şekil 6.19).

Şekil 6.18: Hamamın nostaljik bir kafeye dönüşmesi

Şekil 6.19: Tahtakale Hamamı'nın uzakdoğu ürünlerine bürünmesi

Tahtakale’de dönüşüm ve yoğunlaşma kendiliğinden olmaktadır. Bir organizma gibi işleyen bölge, içinde açılan boşlukları kısa sürede kaplamakta, yoğunluğunu bulaştırmaktadır. Hamam da yerel satıcılar tarafından kısa sürede işgal edilmiştir; bu işgal tanımlı bir “kent yenileme” programı değildir, yaşamın içinde ve kendiliğindendir, ilginçtir, yeni bir sürprizdir, her anlamda sorgulanabilir: Oluşan nedir ve ne kadar eski anıtsallığını korumaktadır? Dönüşüm kendiliğindense korumalı mıdır, yoksa yeni kabul mu edilmelidir?

Tahtakale’de anıtlar, günümüzde kentsel tarihi anıtların yenilenen ve yapaylaşan değerlerinden çok başka bir kentsel olgu haline gelmişlerdir: Ya var oldukları gibi var olmaya devam etmekte, ya da üst bir müdahale olmaksızın incelenmesi ve okunması gereken yeni birer “şey” e dönüşmektedirler. Bu ilginç anıtsallık, Tahtakale’nin kendine özgü yaşamsallığının bir izi sayılabilir.

6.2.7 Karmaşa, Çeşitlilik, Renk

Derviş ve diğ. (2009), günümüzde alışveriş merkezlerini tanımlarken, bu yapıların kapılarında bir filtre olduğunu söyler. Onlara göre alışveriş merkezleri kentlileri içeri çekerken, sokaktaki olayı, tesadüfleri, gerçek deneyimi dışarıda bırakır ve bu şekilde 19. yüzyıl Modernistlerini baştan çıkaran, bir kenti kent yapan tüm kültürel zenginlik ve canlılığı dışlar.

Tahtakale, bu tanımın tersine, modern insanın gündelik yaşamında deneyimlemekten sıkıldığı tekdüze ve tekrarlanan basit örgüden ve tek renkli modern mekanlardan farklı olarak kendi içinde kentsel bir çeşitlilik, zenginlik, değişkenlik ve hatta çelişkililik barındırmaktadır. Çoğu yer tasarlanmamıştır, üstünkörü ve gelişigüzedir; doğal bir oluşumun izlerini ve rahatlığını taşımaktadır. Bölgede her şeyin kendisinin karşıtı yanında yaşamını sürdürdüğü simbiyotik bir yaşam bulunmaktadır (Kurokawa, 1991). Ortak noktalar olmadığından bu bir konsensüs değildir; birbirini farklılıklarıyla yaşatan bir organizma oluştur. Ziyaretçinin tanık olduğu sürprizler, her yöne her adımda değişir ve dinamik bir kentsel estetik oluşturur.

Tahtakale içinde her şey birbirinin içinde erimekte, birbiriyle birlikte kendisinden başka bir oluşumu yaratabilmektedir. Bu anlamda Tahtakale, Berman’ın tanımladığı gibi katı olan her şeyin buharlaştığı yerdir ve tam anlamıyla Modern’dir.

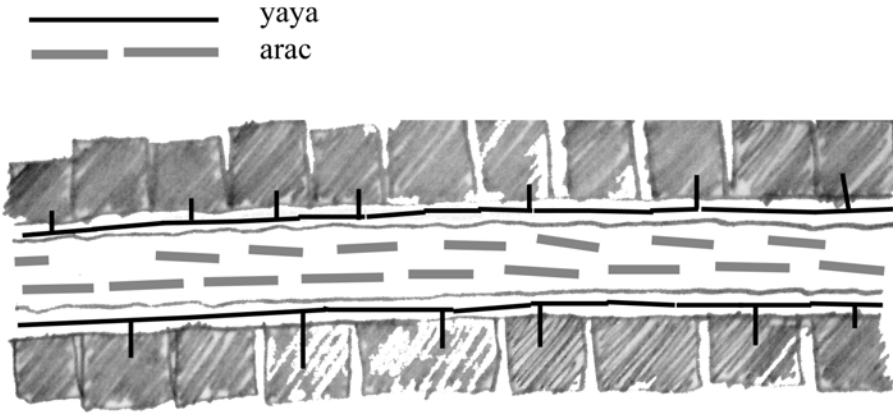
6.2.8 Caddeler, Sokaklar

Cadde bir ulaşım hiyerarşisidir (Derviş ve diğ., 2009). Nevski Bulvarı gibi, araçlara açık alışveriş sokaklarında bir ana cadde üzerine sıralı dizilen dükkanlar, ortada bir araç yolu ve yanlarda yaya yolları bulunmaktadır (Şekil 6.20). Bu tür düzenlenmiş alışveriş sokaklarında yaya ve araçların hareketleri kendi alanları içinde, lineer ve düzenlidir (Şekil 6.21).

Şekil 6.20: Nevski Bulvarı (Url-20)

Tahtakale’de ise, dar bir cadde üzerine düzensiz formlarda dükkanlar, yoğun doku içinde boşluklar oluşturan pasajlar ve bu pasajlara açılan kemer altları bulunmaktadır. İnsanlar ve araçlar için farklı yollar tanımlı değildir, yayalar ve araçlar aynı alanda hareket etmektedir, bu nedenle akış düzenli değildir. Özellikle yayaların hareketi lineer değildir, doku içinde bir çok farklı alternatif rota bulunabilmektedir (Şekil 6.22). Tüm bu özellikleriyle, Tahtakale’de gezinmek her seferinde farklı süreler tutan, ve yeni deneyimler sunabilen rotaları keşfetmektir.

Şekil 6.21: Cadde-yaya-arac ilişkisi

Şekil 6.22: Tahtakale’de cadde-yaya-arac ilişkisi

Tahtakale’de yaşam, dükkanların içinde değil, caddenin üzerindedir, organiktir ve akışkandır. Alışveriş bile genelde cadde üzerinde, ayaküstü yapıldığından akış sorunsuz ve hızlı değildir; insanlar cadde üzerinde keşfeden, bakan, alan, satan hareketli bir küttür; arada toplanmalar, seyrilmeler, tıkanmalar olur. Bu canlı kütle, caddenin ve açık alanın yaşamsallığını oluşturur (Şekil 6.23 ve Şekil 6.24).

Şekil 6.23: Caddelerin darlığı

Şekil 6.24: Caddede araba ve kalabalığın tıkanması

Tahtakale'nin yapısı, ana bir cadde etrafında ona dar kemerli kısa yollarla bağlanan ve bu canlı akışkan kütleden beslenen üstü açık/kapalı pasajlar bütününden ibarettir (Şekil 6.25). Bu pasajlar, minik bir avluya açılan ve dükkanlara ya da depolara dönüştürülmüş mekanlar yığılmasından ibaret olabildiği gibi, modern ve yeni yapılanmış üstü kapalı minik birer çarşı de olabilmektedir. İlginç olan, her pasajın kendine has ve sürprizli doğasıdır, her biri sadece kendisine benzemektedir, genel bir başlık altında tanımlanamaz (Şekil 6.26). Bu sürprizlilik ziyaretçiye yeni bir keşif fırsatı ve deneyimleme hazzı sunar. Pasajların birbirlerinden farklılığı, bölgeye ait bir kentsel zenginliktir.

Şekil 6.25: Pasajlara bağlanan çeşitli kemeraltı mekanları

Şekil 6.26: Caddeden geçilen farklı kimlikteki pasajlar, bahçeler

Pasajlardan birbirlerine geçitler bulunabilir, ziyaretçi ana akstan ayrılıp pasajlara kaydığında işaretlenmeyen ve tanımlanamayan bir mekanlar birliğine adım atar, geçitlerden geçerek tekrar ana caddeye bağlanabilir. Bu “rota”lar, da tanımsızdır, çünkü ne geçitleri ne mekanları ne de ana aksı işaret eden yön tabelaları yoktur. Bu nedenle her rota, tek seferliktir; muhtemelen bir daha bulunamayacak ve

tekrarlanamayacaktır. Bu karmaşık akslar, yollar ve mekanlar içinde sayısız rotalar barındıran yapı da Tahtakale'ye her gelenin her geldiğinde yeni bir kentsel deneyim yaşayabilmesine yol açar

6.2.9 Kendi Kendini Sürdürebilen Kent Olarak Tahtakale

Modernizm etkisiyle sığ, tekdüze ve katmansız kent planlaması mantığı, kentlerin zengin içeriklerinin ölmesine yol açmış, kentsel değerler yok edilmiş ve kentsel hafızanın içi boşaltılmıştır. Berman (1994), erken Modernizmin kent üzerindeki etkilerinden bahsederken, ilk kimlik sorununun “dünyaca aydınlanmış tasarımcılar ve planlamacılar” tarafından ortaya çıkarılan kent planlamasıyla ortaya çıktığından bahseder. Bu yok oluş üzerine son yıllarda “küreselleşme” etkisiyle ortaya çıkan sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucu kentten beklenenler daha da artmış, bu beklentileri karşılamak için kentler genişlemeye ve kontrolsüz bir biçimde büyümeye başlamıştır. Bu yayılan kent parçalarının, kentsel değerleri taşıyıp taşımadığı bile sorgulanabilir. Kentin ulaşım, haberleşme, iletişim ağlarının geniş aksları kent alanlarını parçalanmış; bölünmüş parçalar birbirleriyle ilişkisiz, bağlantısız kalmıştır. Bu parçalar yaşanan dönüşümler sonucu kimliksiz hale gelmiş, kentten kopma sonucu kendi varlığını kendi başına devam ettiremez hale gelmiştir.

Bu durum sonucu, tasarım ve planlama dünyası “sürdürülebilirlik” kavramı üzerine yoğunlaşmıştır, ancak dünyada ve ülkemizde azalan doğal kaynaklardan dolayı, bu kavramın çerçevesi, çevresel ve ekolojik konularla sınırlanmıştır. Oysaki genellikle ihmal edilen sürdürülebilirliğin sosyokültürel boyutu, sosyal, kültürel ve ekonomik organizasyonda yapılacak temel değişikliklerin ekolojik anlamda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için önemli bir gereklilik olduğunu ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik konuları bütüncül bir yaklaşımla ele alınırsa, kentlerin sadece daha yaşanabilir olmakla kalmayıp daha refah olacağı da söylenebilir (Url-3). Bu yaklaşımlara göre sürdürülebilirliğin *asıl* amacının, kentin yeniden her anlamda canlandırılması olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilirlik kapsamında World Urban Forum'un en başarılı bulduğu kentler Vancouver ve Chicago'dur. Chicago, geniş çevreyolları ve beton yığınlarıyla endüstriyel bir kent olarak bilinir ancak Vali Richard Daley'in çabası ve planlı çalışmalarıyla kenti öncelikle ekolojik anlamda sürdürülebilir kılmak için çatı bahçeleri tasarlanmıştır. 200.000 m²'ye yaklaşan çatı bahçeleri diğer alanlarda da

sürdürülebilirlik heyecanını arttırmış, güneş kolektörü firmalarıyla bu çaba, ekonomik bir sürdürülebilirlik de kazanmıştır. Kente yeni göçlerin olmasıyla, yeni iş sahaları da açılmış, kongre ve turizm sektörlerinin canlanmasıyla kentte yaşamsallık artmış, hayat kalitesi yükselmiştir. Vancouver’da ise kentin son yıllardaki başarısı, kent merkezinde çeşitliliğin korunarak yoğunluğun artırılması politikasına dayandırılmaktadır. Kentsel alan, büyük caddelerle ve trafikle bölünmüş işlevsel bölgelere ayrıştırılmak yerine tüm işlevlerin bir arada bulunduğu ve birbirlerini beslediği bir organizma oluşturulması desteklenmiştir. Parkların, alışveriş merkezlerinin, ofis kulelerinin ve apartmanların birarada bulunduğu bütünleştirilmiş yaşama ve çalışma alanları planlaması sayesinde Vancouver’da yaşamsallık daim kılınmıştır (Url-3).

Ülkemizde özellikle yukarıda tanımlandığı gibi bir sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramı üzerine kuramsal çalışmalar olsa da pratik çalışmaların azlığı, bu çabayı kentlinin bizzat kendinin göstermesine sebep olmaktadır. Kentsel çeşitliliğin azalması ve kimliksizlik, kentlinin kent içinde kendine ait bölgeler tanımlamasına uzanmıştır. Bu bölgeler kentlinin ihtiyacından türeyen, zamana dayalı var olan, yıkılan ve tekrar varolan, mobil, işlevsel alanlardır. Bir örnek olarak Ankara’daki Minibar verilebilir (Altay, 2004).

Minibar, gençlerin sokaklarda bir araya gelip sohbet ederek içtikleri, sonra da dağıldıkları yeni bir kentsel formasyondur. Mekanın sınırları mekan “bittikten” sonra çöp tenekelerine atılan boş şişelerle oluşturulmaktadır. Mekan, oluşturulmakta ve sonra yok edilmekte, arasında geçen zamanda yeni bir kentsel deneyim yaşanmaktadır. Bu deneyim gelişigüze, üst bir müdahalenin parçası değildir, kent planlamacıları veya mimarlar tarafından bastırılmış ya da öngörölmüş de değildir. Kentin tanımsızlığına, kimliksizliğine veya aidiyetsizliğine karşı kentlinin bir tepkisi, kendine ait bir mekan oluşturma çabasıdır (Şekil 6.27).

Tüm bu teorik çerçeve içinde incelendiğinde Tahtakale ise, öncelikle kendine ait değerleri kaybetmeme konusunda direnç göstermiş bölgelerden biridir.

İkincil olarak şanslı tabir edilebilecek bir durumla muhtemelen de bölgenin katı ve yoğun mimari yapısı, içinden mega kentsel ulaşım ve iletişim ağlarının geçmesine engel olmuş, bölge içinde ve çevresiyle bir bütün olarak kalabilmiş ve içindeki çeşitliliği korumuştur.

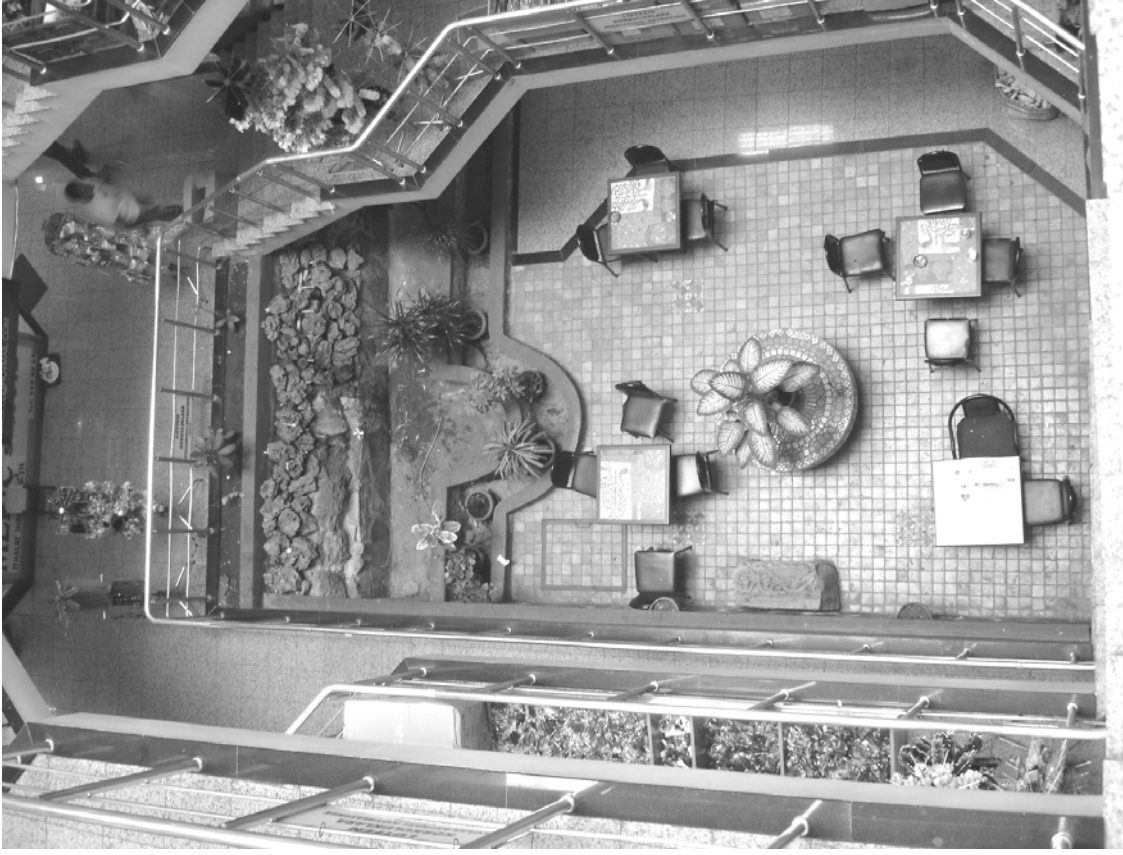
Şekil 6.27: Minibar örneği, kamusal alanın mekansallaşması

Üçüncü bir durum, Tahtakale, kapsadığı alışveriş olgusunu günümüz isteklerine göre dönüştürebilmiş, fazla değişmeyen bir mimari doku içinde güncel bir çarşı olarak kalabilmeyi başarmıştır.

Dördüncü olarak da kentli de bu sürdürülebilirliği desteklemiş, ekonomik anlamda bölgeyi güçlü kılmış ve bölgede yaşamsallığı devam ettirmiştir. Beşinci olarak, Tahtakale'nin canlılığı ve çok renkliliği, farklı çalışmaları, kentsel okumaları ve deneysel çalışmaları davet etmektedir. Bölgede Ocak 2009'da Chicago'dakine benzer bir ekolojik sürdürülebilirlik çalışması yapılmıştır: Oda Projesi, Buena Center for the Arts adlı bir sanat kurumuna "Botanize the Asphalt" adlı bir proje için davet edilmiş ve bu proje kapsamında İstanbul üzerinden 'Asfaltı botanize etmek'le ilgili Tahtakale'de düzenlemeler yapmışlardır (Url-9). Tahtakale'nin sürprizli yapısına uygun biçimde, farklı pasajların içinde peyzaj tasarımları yapan topluluk kent yoğunluğu içinde ekolojik canlanmayı vurgulamış, pasaj esnafına ve alışverişçilere bir nefes alanı oluşturmuş ve farklı pasajlara girişi daha sürprizli hale getirmiştir (Şekil 6.28).

Bütün bu durumlar incelendiğinde denebilir ki Tahtakale, katı fiziksel oluşumu içinde kendi kendini sürdürebilen bir kent parçasıdır, çevresindeki bölgelerle

günümüz gündelik yaşamının gerektirdiği ilişkiler ve ağları kurmasına karşın, kendine has sıra dışı bir varoluştur; bir fenomendir.

Şekil 6.28: Oda Projesi'nin Tahtakale pasajlarında yaptığı peyzaj çalışmalarından biri (Url-9)

7. SONUÇ: YENİ BİR MÜDAHALE ANLAYIŞI

Çalışma boyunca, 19 yüzyıl sonlarından itibaren kentin ve kentlinin yaşadığı büyük değişimler incelenmiş, bu değişimin sonuçları değerlendirilmiş ve tüm yaptırımlara direnen kentsel bölgeler olabileceği iddia edilmiştir. Modernite'nin kenti eski'den arındırıp yeni ile yabancılaştırması, Modern insanın kenti tüketip objeleştirmesi ve kentte eski'yi korumak adına yapılan çalışmaların kentsel hafızayı ve kentin anlamını zedelemesi sonucunda bugün kent anlaşılması ve müdahale edilmesi zor bir olguya dönüşmüştür. Günümüz kenti, artık tek bir kurumca planlanabilir olmaktan çok uzaktır; kent hızla kendi kendini de dönüştürmekte ve değiştirmektedir. Bu döngünün sonucunda kentte kaotik, çelişkiler ve çapraşıklıklar içeren bölgeler türediği söylenebilir. Bu iddianın bir örneği olarak Tahtakale, ölü olması gerekirken yaşayan bir kent parçasıdır ve çalışma kapsamında “yaşayan ölü kent” olarak tanımlanmış ve mimari ve kentsel yöntemlerin dışında, tartışmaya açık, bireysel ve fenomenolojik bir yöntemle incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, sonuçta “müdahale” kavramını tartışmaya açabilmektir. Kentin, “silinerek” tekrar tasarlanamayacak kadar katı olan fizikselliğinin değişim hızının, içinde barındırdığı gündelik yaşamın hızından çok daha yavaş kaldığı kabul edilmelidir. Bir başka deyişle, bugün kent yok olup baştan bugünün yaşamına uygun tasarlanabilse, kent bittiğinde bittiği günün yaşamına ayak uyduramadığı görülecektir. Geçmişi ve geçmişlerinin toplumlara kazandırdıklarını göz ardı ederek, mevcut olandan hareketle mevcut olana ilgisiz, doğrudan ileriye dönük tasarımlar yapmak, ideal toplum modellerinde başından beri rastlanan özelliklerdir. Her ne kadar daha iyisini kurmak amaçlanıyor olsa da, her bir hayali projenin var olanı yıkmaya dönük tepkisel bir yaklaşımı olduğu söylenebilir (Sevinç, 2006). Var olanı sahiplenerek ve yok ederek yeniden yapma eğilimini törpüleyerek bu durumu, çözümü olmayan bir sorun olarak algılamadan sahiplenebilmek önemlidir. Günümüz kentinin tüm problemlerinin büyük bir ölçekte, kağıt üzerinde çalışarak çözülemeyeceği de bir başka gerçekliktir, öne sürülen tüm çözümlere ve bu çözümü dayatan tüm yaptırımlara karşın kent (ve kentli) direnç gösterebilmekte, pratikte

istenen sonuçlardan çok farklı (iyi veya kötü) kentsel durumlar oluşabilmektedir. İki boyutlu planlara bakılarak yapılan büyük veya küçük ölçekte tepeden inme kentsel müdahalelerin genelde sonucu budur.

O zaman müdahale edebilmek nasıl mümkün olacaktır? Çoğu zaman anlaşılmayan, sorunları tamamen tespit edilemeyen, edilse de çözümlenemeyen bir organizmaya nasıl ve hangi yetkinlikle müdahale etmek mümkündür? Bu müdahalenin yasal olması tartışılmaz olsa da meşru olması nasıl sağlanacaktır?

Bu konuda, modern kente ve kentliye her türlü aykırılığına karşın, yaşamayı sürdüren bir “ölü” kent olan Tahtakale var oluşuyla, kentin okunması ve anlaşılması üzerine yeni metotlar geliştirilmesi gerektiğini ima etmektedir. Kent, salt kent planlamacılarının üst bakıştan kenti okuması ve bu okuma üzerine müdahale kararları alabilmesi için fazlasıyla karışık ve katmanlı bir doku haline gelmiştir. Hatta günümüzde kent planlaması, meslek dalı veya etkinlik değil, güç odaklarının kendi çıkar ve güçlerini korumak, savunmak ve haklı/mazur göstermek için kullandıkları bir maske olarak görülmektedir (Ersoy, 2007). Farklı disiplinlerden farklı kişilerin mimari, sosyal, kültürel, toplumsal, kentsel, ekonomik ve politik okumalarının, bulgularının değerlendirilmesi, kentlinin bölgeyle ilişkisinin her açıdan ve duruştan incelenerek analiz edilebilmesi, müdahalenin arkasında güçlü bir dayanak oluşmasını sağlayabilir. Düalist ve salt rasyonel bir bakış açısı kentin birçok verisinin fark edilebilmesine, fark edilse bile değerlendirilebilmesine yetersiz kalmaktadır. Yeni bir yöntem olarak fenomenoloji benimsenebilir. Bu durumda kentin içinde direnen bölgeler holistik bir bakış çerçevesinde incelenebilir. Kente müdahalenin kaçınılmaz ve zorunlu olduğu gerçeği göz önünde tutulursa, meşrulaşabilmesi için müdahale hakkı olan disiplinlerin kendilerini de kentin ve kentlinin bu yapısına göre yenilemesi, dönüştürmesi gerekmektedir. Örneğin, Ersoy’a (2007) göre, kuram ile pratik, bilgi ile eylem arasındaki kopukluk giderilmelidir. Kuramcılar geçmiş deneyimleri soyutlayarak genellemeye çalışırken, uygulamacılar gerçek durumların eşsiz somutluğuyla yüzleşmektedirler. Önemli olan uygulamacıların zihinlerinde kurguladıklarıdır, bilgi eylemden türemelidir. Eylem bugün ile gelecek arasında kurulan diyalektik bir ilişki olarak kavranmalıdır. Diyalektik ilişkinin fenomenolojik bir bakış açısıyla sağlanabilmesi mümkündür.

Kente yeni bir müdahale olanağı da, günümüzün popüler kavramlarından sürdürülebilirlik eşliğinde ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik, salt ekolojik bir

boyuta indirgenmek yerine sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik olarak kente iz düşürülerek irdelenebilirse, müdahale için yine doğru bir başlangıç olabilir. Günümüzde sürdürülebilirliğin asıl amacı, ölü kent bölgelerinde canlılığın tekrar oluşturulabilmesi, kentin yaşamasının sağlanmasıdır. Bu amaçla, kentlinin de müdahale sürecine katılımını önerilmektedir. Kentlinin eğilimleri, üst düzey müdahaleleri geçersiz kılabilir, bu anlamda kentliyi anlamak da en az kenti anlamak kadar önemli olabilmektedir. Müdahaleden önceki karar mekanizmasında bakış ve görüşün çoğalması, karmaşıklaşması, lineer bir yapıdan uzaklaşarak örgüsel bir hale gelebilmesi, sürdürülebilirlik kavramının uygulanabilmesinde vazgeçilmezdir.

Sonuçta, aynı noktaya gelinmektedir: Müdahalenin doğru / meşru olabilmesi için, kentin ve kentlinin doğası anlaşılabilmelidir. Bu anlayış, gerçek bir içselleştirmekten doğabilir; bu nedenle de her türlü kabul ve önyargıdan, disiplinlerin katı sınırlarından ötede öznel ve fenomenolojik bir çalışma gerektirmektedir. Bu öznel çalışmaların çoğalması ve katmanlaşmasıyla kenti anlama tecrübesi, kentin doğasına yaklaşacak; birbirini doğrulayan veya yalanlayan, çelişkili ve karşıt görüşler içeren, bir anlamda kent gibi katmanlı ve çok yönlü bir yapıya sahip olan sayısız okuma haline gelecektir. Ve belki bu okumalarla oluşturulabilecek kentsel müdahale yöntemleri doğru / meşru olabilme potansiyeli taşıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Abukhater, A.**, 2009: Rethinking Planning Theory and Practice: A Glimmer Of Light For Prospects of Integrated Planning to Combat Complex Urban Realities, *Theoretical and Empirical Studies in Urban Management*, 2(11), University of Texas, Austin, USA.
- Adorno, W. T.**, 2003: K lt r End strisini Yeniden D      rken, *Cogito*, Sayı: 2003 / 36, pp.77-83
- Altay, D.**, 2004: “Minibar” ve Kentte Yeniden Tanımlanan Marjinal Mekanlar, *Arredamento Mimarlık*, Sayı: 2004/10, pp. 65-69
- Amrine, F.**, 1998: The Metamorphosis of the Scientist, *Goethe’s Way of Science*, Ed. Seamon, D., Zajonc, A., pp. 33-54, State University of New York Pres, New York, USA.
- Aydınlı, S.**, 2003: Mimarlı ı Anlama, Kayna a Ula ma ve      Yakalama, *TOL dergisi*, Sayı: bahar / yaz, 2003, pp. 54-60
- Aydınlı, S.**, 2004: Estetik:   zel Bir Be eni mi, Yoksa Nesne /  evresel De erler Temsili mi?, *Etik- Estetik*, pp. 146-155, Ed.   nt rer, A., Ural,  ., S nmez, U. F., YEM Yayınları, Harbiye, İstanbul.
- Baird, G.** 2008: The New Urbanism and Public Space, *New Urbanism and Beyond*, Ed. Haas, T., pp. 120-123, Rizzoli International Publications, New York, USA.
- Baudelaire, C.**, 2004: Modern Hayatın Ressamı,  ev: Berkay, A., İleti im Yayınları, Ca alo lu, İstanbul.
- Benevolo, L.**, 1971: The Origins of Town Planning. (trans. Routledge&Kegan), M.I.T, Great Britain.
- Benjamin, W.**, 1993: Pasajlar,  ev: Cemal, A., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Berman, M.**, 1994: Katı Olan Her  ey Buharla ıyor, Modernite Deneyimi. ( ev. Altu   ., Peker B.) İleti im Yayınları, Ca alo lu, İstanbul.
- Bray, M. P.**, 1993: The New Urbanism: Celebrating the City, *US Berkeley Places*, Sayı: 8, Kısım: 4, pp. 56-65
- Busquets, J.**, 2005: Barcelona, The Urban Revolution of a Compact City. Litografia Stella, Rovereto, İtalia.
- B rger, P.**, 2003: Avangart Kuramı,  ev:   zbek, E., İleti im Yayınları, Ca alo lu, İstanbul.
- Capra, F.**, 2001: Ya amın   rg  : Zihn n ve Maddenin Yeni bir Sentezi,  ev: Kuryel, B., YEM Yayınları, Harbiye, İstanbul.
- Chung, J. C., Inaba, J., Koolhaas, R., Leong, T. S.**, 2002: Harvard Design School Guide To Shopping, Taschen, New York, Amerika.

- CIAM**, 1928: La Sarraz Bildirisi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 92-95, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Derviş, P., Tanju, B., Tanyeli, U.**, 2009: İstanbullaşmak: Olgular, Sorunsallar, Metaforlar, Garanti Galerisi, Beyoğlu, İstanbul.
- De Stijl**, 1918: Manifesto I, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 26-27, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Dostoğlu, T. N.**, 2002: Le Corbusier'in Kentsel Ütopyalarına Genel bir Bakış, *Modern Mimarlığın Öncüleri, Le Corbusier ve Kent*, pp. 9-27, Boyut Kitapları, Boyut Matbaacılık A.Ş., Bağcılar, İstanbul.
- İstanbul Ansiklopedisi**, 1995: Tarih Vakfı Yayınları, Cilt no: II, pp. 159-166.
- Dunham-Jones, E.**, 2008: New Urbanism: A Forum, Not a Formula, *New Urbanism and Beyond*, Ed. Haas, T., pp. 70-73, Rizzoli International Publications, New York, USA.
- Eisenman, P.**, 1984: The End of Classical: The End of Beginning, the End of the End, *Architectural Theory Since 1968*, pp. 522-539, Ed. Hays, K. M., M.I.T Pres, Cambridge, London.
- Ersay, M.**, 2007: Planlama Kuramına Giriş, *Kentsel Planlama Kuramları*, pp. 9-34, Ed. Ersay, M., İmge Kitapevi Yayınları, Pelin Matbaacılık, Kızılay, Ankara.
- Ersay, M.**, 2007: Kavramlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü, *Kentsel Planlama Kuramları*, pp. 115-171, Ed. Ersay, M., İmge Kitapevi Yayınları, Pelin Matbaacılık, Kızılay, Ankara.
- Ersay, M.**, 2007: Kentsel Planlama Kuramlarına Eleştirel Bakışlar, *Kentsel Planlama Kuramları*, pp. 279-306, Ed. Ersay, M., İmge Kitapevi Yayınları, Pelin Matbaacılık, Kızılay, Ankara.
- Evenson, N.**, 1987: Yesterday's City of Tomorrow, Le Corbusier, pp. 241-255, Ed. Brooks, H. A., Princetown University Press, New Jersey.
- Frampton, K.**, 1980: Modern Architecture, A Critical History. Thames&Hudson Ltd., Londra.
- Friedman, Y.**, 1962: Mekansal Kent Planlamasının On İlkesi, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 160-161, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Frisby, D.**, 2003: Straight or Crooked Streets? The Contested Rational Spirit of the Modern Metropolis, *Modernism and the Spirit of the City*, pp. 57-84, Ed. Whyte, B. I., Routledge, London.
- Gedikli, B.**, 2007: Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler, *Kentsel Planlama Kuramları*, pp. 229-278, Ed. Ersay, M., İmge Kitapevi Yayınları, Pelin Matbaacılık, Kızılay, Ankara.
- Gold, J. R.**, 2007: The Practice of Modernism, Modern Architects and Urban Transformation, 1954-1972. Routledge, Oxon.

- Gruen, V.**, 1973: Centers Fort he Urban Environment, Survival of the Cities, Van Nostrand Reinhold Company, New York, USA
- Harvey, D.**, 1996: Postmodernliğin Durumu, Kültürel Değişimin Kökenleri, Çev. Savran, S., Metis Yayınları, Beyoğlu, İstanbul.
- Harvey, D.**, 2001: The New Urbanism and the Communitarian Trap, *Harvard Design Magazine*, Sayı: Kış/İlkbahar 1997, Kısım: 1 pp. 1-3
- Harvey, D.**, 2003: Contested Cities: Social Process and Spatial Form, *The City Reader*, pp. 227-234, Ed. LeGates, R., Stout, F., Routledge, London.
- Hatz, G.**, 2009: New Urbanism in Historic City Centers? The Glocalization of Vienna's Historic City Center as an Art and Cultural Hub, URL: <http://programm.corp.at/cdrom2009/en/papers.html#H>, Alındığı tarih: 22.12.2009
- Hebbert, M.**, 2003: Town Planning Versus Urbanismo, University Of Manchester, UK
- Heynen, H.**, 1999: Petrifying Memories: Architecture and the Construction of Identity, *The Journal of Architecture*, Sayı: 1999 / 4, pp. 369-390
- Jain, A.**, 2008: Integrated Approaches and Dynamic Processes, *New Urbanism and Beyond*, Ed. Haas, T., pp. 146-152, Rizzoli International Publications, New York, USA.
- Jameson, F.**, 1982: Architecture and the Critique of Ideology, *Architectural Theory Since 1968*, pp. 440-461, Ed. Hays, K. M., M.I.T Pres, Cambridge, London.
- Karakurt, E.**, 2006: Kentsel Mekanı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Post Modern Kent Planlama Anlayışı, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26
- Kasinitz, P.** 1995a: Introduction, *Metropolis, Centre and Symbol Of our Times*, pp. 1-6, Ed. Kasinitz, P., MacMillan Pres, Hampshire, London. (a)
- Kasinitz, P.** 1995b: Introduction, *Metropolis, Centre and Symbol of Our Times*, pp. 7-20, Ed. Kasinitz, P., MacMillan Pres, Hampshire, London. (b)
- Katz, P.**, 2004: The New Urbanist Alternative to Conventional Zoning, URL: www.formbasedcodes.org/downloads/FormFirst.pdf Alındığı tarih: 22.12.2009
- Kelbaugh, D.**, 2008: New Urbanism and Beyond: Three Urbanisms, New, Everyday and the Post, *New Urbanism and Beyond*, Ed. Haas, T., pp. 40-47, Rizzoli International Publications, New York, USA.
- Krier, L., Culot, M.**, 1978: The Only Path for Architecture, *Architectural Theory Since 1968*, pp. 348-355, Ed. Hays, K. M., M.I.T Pres, Cambridge, London.
- Krier, L.**, 2009: The Architecture of Community. Island Press, Washington D.C.
- Kurokawa, K.**, 1991: Intercultural Architecture: The Philosophy of Smybiosis, American Institute Of Architects Pres, USA.
- Larkham, J. P.**, 1996: Conservation and the City, Routledge, London, England.

- Le Corbusier**, 1925: Kent Planlamasını Yönlendirici İlkeler, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 75-79, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- LeFebvre, H.**, 1991: The Monument, *The Production of Space*, çev: Nicholson-Smith, D., Oxford, Blackwell.
- LeFebvre, H.**, 2003: Urban Revolution, University of Minnesota Pres, Minneapolis, USA.
- LeFebvre, H.**, 2007: Modern Dünyada Gündelik Hayat, çev: Gürbüz, I., Metis Yayıncılık, Topkapı, İstanbul.
- Liscombe, W. R.**, 2003: Cities More Fair to Become the Dwelling Place of Thy Children: Transcendent Modernity in Britain Urban Reconstruction, *Modernism and The Spirit of the City*, pp. 181-208, Ed. Whyte, B. I., Routledge, London.
- Lobsinger, L. M.**, 2006: The New Urban Scale in Italy, On Aldo Rossi's L'Architettura Della Citta, *Journal Of Architectural Education*, ACSA, pp. 28-38
- Lodder, C.**, 2006: Searching for Utopia, *Modernism Designing a New World 1914-1939*, pp. 22-40, Ed. Wilk, C., V&A Publications, South Kensington, London.
- Loos, A.**, 1908: Süsleme Ve Suç, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 8-12, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Mumford, E.**, 2002: The CIAM Discourse on Urbanism 1928-1960. The M.I.T Press, Cambridge, London.
- Muthesius, H., Van Der Velde, H.**, 1914: Werkbund Tez ve Karşıtezleri, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 16-19, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Okuy, İ.**, 2006: Modernizm Karşısında Tarihi Kent, *UIA 2005 İstanbul'a Doğru, Mimarlık ve Kent Buluşması III, Edirne Konferansı*, 12 Nisan 2005, pp. 54-59, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.
- Perez-Gomez, A.**, 1983: Introduction to Architecture and the Crisis of Modern Architecture, *Architectural Theory Since 1968*, pp. 2-35, Ed. Hays, K. M., M.I.T Pres, Cambridge, London.
- Porter, T.**, 1997: The Architect's Eye: Visualization and Depiction of Space, Dah Hua, Hong Kong
- Rutheiser, C.**, 2002: Beyond the Radiant Garden City Beautiful: Notes on New Urbanism, *City and Society*, Sayı: 14, Kısım: 1, pp. 117-134
- Sander, E., T.**, 2002: Social Capital and New Urbanism: Leading a Civic Horse to Water?, *Wiley Periodicals, National Civic Review*, Sayı: 91, Kısım: 3, pp. 213-234

- Sant'Elia, A., Marinetti, T.**, 1914: Fütürist Mimarlık, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 21-25, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Scheerbart, P.**, 1914: Cam Mimarlık, *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 19-20, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Seamon, D.**, 1998: An Introduction: Goethe, Nature and Phenomenology, *Goethe's Way of Science*, Ed. Seamon, D., Zajonc, A., pp. 1-32, State University of New York Press, New York, USA.
- Seamon, D.**, 2003a: Duyguları Açmak: Fenomenoloji, Çevresel Deneyim ve Yer Yapmak, *TOL dergisi*, Sayı: bahar / yaz, 2003, pp. 33-35
- Seamon, D.**, 2003b: Fenomenoloji, Yer, Çevre ve Mimarlık: Literatürün Değerlendirilmesi, *TOL dergisi*, Sayı: bahar / yaz, 2003, pp. 36-53
- Sevinç, A.**, 2006: Ütopycı Anlayışın 1960'larda Gösterdiği Değişimler, *ITU Dergisi/a*, Cilt: 5, Sayı: 2, Kısım: 2, pp. 143-155
- Simmel, G.**, 2003: Modern Kültürde Çatışma, çev: Bora, T., Kalaycı, N., Gen, E., İletişim Yayınları, Cağaloğlu, İstanbul.
- Smith, B.**, 1998: Modernism's History, A Study In Twentieth-Century Art and Ideas, Yale University Press, New Haven, London.
- Şengül, H. T.**, 2007: Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme, *Kentsel Planlama Kuramları*, pp. 59-114, Ed. Ersoy, M., İmge Kitapevi Yayınları, Pelin Matbaacılık, Kızılay, Ankara.
- Tafari, M.**, 1969: Toward a Critique of Architectural Ideology, *Architectural Theory Since 1968*, pp. 2-35, Ed. Hays, K. M., M.I.T Press, Cambridge, London.
- Talen, E.**, 2008: The Unbearable Lightness of New Urbanism, *New Urbanism and Beyond*, Ed. Haas, T., pp. 40-47, Rizzoli International Publications, New York, USA.
- Taut, B.**, 1920: Ciddiyete Son! , *20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar*, (çev. Yavuz, S.), pp. 44, Ed. Conrads, U., 1991, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Maya Matbaacılık.
- Tiesdell, S., Oc, T., Heath, T.**, 1996: Revitalizing Historic Urban Quarters, Architectural Press, Oxford, England.
- Tuncer, E.**, 2008: Sosyal Bilimlerde Dönüşümler Ve Kent Planlama, URL: <http://www.planlama.org/new/makaleler/2.html> Alındığı tarih: 22.12.2009
- Uzun, T., Çolak, A., Berkman, N. A., Güneş, E.**, 2009: Urban Design Process Model with "The Urban User" Participation, URL: <http://programm.corp.at/cdrom2009/en/papers.html#H>, Alındığı tarih: 22.12.2009
- Welter, M. V.**, 2003: From Locus Geni to the Heart of The City: Embracing the Spirit of the City, *Modernism and the Spirit of the City*, pp. 35-56, Ed. Whyte, B. I., Routledge, London.

- Wendt, M.**, 2009: The Importance of Death and Life of Great American Cities (1961) by Jane Jacobs to the Profession of Urban Planning, *New Visions for Public Affairs*, Sayı: 1, Bahar 2009, pp. 1-24
- Weston, M. D.**, 2003: The Lantern and the Glass: On the Themes of Renewal and Dwelling in Le Corbusier's Purist Art and Architecture, *Modernism and the Spirit of the City*, pp. 146-178, Ed. Whyte, B. I., Routledge, London.
- Whyte, B. I.**, 2003: Introduction, *Modernism and the Spirit of the City*, pp. 1-34, Ed. Whyte, B. I., Routledge, London.
- Wilk, C.**, 2006: Introduction, *Modernism Designing a New World 1914-1939*, pp. 12-21, Ed. Wilk, C., V&A Publications, South Kensington, London.
- Yürekli, H., Yürekli, F.**, 2004: Mimarlık Bir Entelektüel Enerji Alanı, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Url-1** < <http://www.archphoto.it/> >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-2** < <http://buyukvalidehan.yildiz.edu.tr.html> >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-3** < http://www.yapi.com.tr/Haberler/surdurulebilirlik-icin-tasarlamak_46470.html >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-4** < www.soundandsignifier.com/jrlupton/Jacobs-MICA.pdf >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-5** < http://www.floornature.com/architetto_intervista.php?id=15&sez=5 >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-6** < http://194.27.41.8/duyurular/web_katalog/bolgeselgelisme.pdf >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-7** < http://www.acturban.org/biennial/bologna_espaip.htm >, alındığı tarih: 10.12.2009
- Url-8** < <http://004e136.netsolhost.com/images/4WestEnd.pdf> >, alındığı tarih: 22.12.2009
- Url-9** < <http://yesillikler.blogspot.com/2008/09/eminn.html> >, alındığı tarih: 22.12.2009
- Url-10** < <http://lacalmette.midiblogs.com/tag/batellier> >, alındığı tarih: 28.12.2010
- Url-11** < <http://www.morrischia.com/david/portfolio/boozy/research> >, alındığı tarih: 28.12.2009
- Url-12** < <http://www.tamabi.ac.jp/idd/shiro/hist/verne/paris20/haussman.html> >, alındığı tarih: 28.12.2009
- Url-13** < http://www.doganhasol.net/Articles/chandigarhin-50yili_10448.html >, alındığı tarih: 28.12.2009
- Url-14** < <http://www.saatchi-gallery.co.uk> >, alındığı tarih: 30.12.2009
- Url-15** < <http://www.cyberbia.org/forums/showthread.php?t=10814> >, alındığı tarih: 30.12.2009
- Url-16** < http://cityoflakesurbanism.blogspot.com/2009_04_01_archive.html >, alındığı tarih: 30.12.2009

- Url-17** <<http://selmaer3.blogcu.com/fotograf>>, alındığı tarih: 30.12.2009
- Url-18** <<http://www.azizistanbul.com/foto04/tahtakale.jpg>>, alındığı tarih: 10.01.2010
- Url-19** <<http://altugvaran.blogspot.com/2008/04/tahtakale.html>>, alındığı tarih: 10.01.2010
- Url-20** <http://www.felsefeekibi.com/forum/forum_posts.asp?TID=37476&PN=4>, alındığı tarih: 10.01.2010
- Url-21** <<http://designkultur.wordpress.com/2010/01/18/urban-planning-brasil-quickfacts/>>, alındığı tarih: 15.01.2010

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Fulya Eliyatkin

Doğum Yeri ve Tarihi: 19. Mart. 1979 / İstanbul

Adres: Selimiye Hamam sok. Okyanus apt. NO: 33/2 Selimiye Üsküdar

Eğitim:

- Lise: Antalya Anadolu Lisesi
- Üniversite: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü